

WWW.UNIBE.GR

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО - СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 10 и 11 Година 51	РЕДАКЦИОНИ ОДБОР: Др. Ксенофон Шаховић, Драгослав Стојадиновић, Мих. Стефановић, Павле Карарадовановић, Воја Симић УРЕДНИК: Слободан Ж. Видаковић	Новембар 1933 год.
---------------------------	---	-----------------------

Новембар 1933

Нови потпретседник Општине града Београда, г. Васа Лазаревић, стр.	625
За реформу комуналних финансија. — Слободан Ж. Видаковић, стр.	629
Проблем туризма у Београду. — А. Б. Херенда, секретар Отсека за штампу О. г. Б., стр.	639
Општина и социјална политика. — С. С. Аћимовић, стр.	647
Београдски железнички чвор. — Инж. Здравко Васковић, стр.	650
Да ли је за отуђење и трампу непокретне имовине Општине београдске потребно одобрење Државног савета? — Боривоје Д. Петровић, испитани судија, стр.	659
Међународни савез Друштва за заштиту деце. — Проф. Божидар Зечевић, секретар Југословенске уније за заштиту деце, стр.	661
СЛИКЕ БЕОГРАДА:	
Палилула и прогрес Београда. — Аритон Михаиловић, стр.	665
ЈАВНА ГОВОРНИЦА:	
Градски живот, техника и злочин. — Павле Кара-Радовановић, новинар и одборник Општине београдске, стр.	668
Рушење старог Београда. — Благоје Д. Недић, стр.	670
ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈУ БЕОГРАДА:	
Браћа Радвановићи. — Б. Војиновић—Пеликан, стр.	671
Сличице из београдске чаршије пре сто година. — А. Б. Х., стр.	675
КОМУНАЛНА ХРОНИКА:	
Рад V конгреса Савеза градова Краљевине Југославије. — Св. Мил-ић, стр.	677
КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА:	
Београдско дечје прихватилиште, стр.	693

Освећење камена темељца Општинске болнице на Булбулдеру, стр. 694

Нова Основна школа на Карабурми, стр. 695

ДРУШТВЕНА ХРОНИКА:

Освећење заставе Соколског друштва Београд III, стр. 696

На Београд је извршен пробни напад из ваздуха, стр. 698

ПРАВНИ ПРЕГЛЕД:

Десет година више за пензију службеника Општине града Београда итд. — Александар Давинић, референт Државног савета, стр. 703

СЛИКАРСКА ХРОНИКА:

Шеста Јесења изложба у павиљону „Цвијете Зузо-рић,” стр. 704

ПРОПАГАНДА БЕОГРАДА:

Belgrade, la „Ville blanche”, la cité des contrastes, en relevant ses ruines, s'est modernisée. — Simone Missirlitch, page 707

Novembre 1933

Le nouveau vice-maire de Beograd M. Vasa Lazarević, page 625

Pour la reforme des finances communales. — Slobodan Vidaković, chef au Bureau de la presse de la Municipalité de Beograd, page 629

Le problème du tourisme à Beograd. — A. B. Herenda, secrétaire au Bureau de la presse et du tourisme de la Municipalité de Beograd, page 639

La municipalité et la politique sociale. — S. S. Acimović, page 647

Le noeud ferroviaire de Beograd. — Ing. Zdravko Vasković, page 650

Est il indispensable l'autorisation du Conseil de l'État pour l'aliénation et le troc des immeubles de la Municipalité de Beograd. — Borivoje D. Petrović, juge, page 659

L'union internationale des associations pour la protection des enfants. — Prof. Božidar Zečević, secrétaire de l'Union yougoslave pour la protection des enfants, page 661

Les faubourgs de Beograd. — Ariton Mihailović, page 665

La vie citadine, le progrès technique et le crime. — Pavle Kara-Radovanović, journaliste et conseiller municipal de Beograd, page 668

La démolition du vieux Beograd. — Blagoje Nedić, page 670

Les frères Radovanović. — B. Voïnović—Pelikan, page 671

A la place du marché de Beograd avant cent ans. — A. B. H., page 675

La vie communale, page 677

La vie sociale, page 693

La vie artistique, page 704

Belgrade, la „Ville blanche”, la cité des contrastes, en relevant ses ruines, s'est modernisée. — Simone Missirlitch, page 707

Слика на корицама: Нови Београд: Палата Академије наука, уметнички рад г. Рихарда пл. Аладара.

Vignette sur la couverture: „Le palais de l'Accademie des sciences”, par M. Richard de Aladar.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Нови потпретседник Општине града Београда г. Васа Л. Лазаревић

Његово Величанство Краљ Александар I благоизволео је поставити за I потпретседника Општине града Београда г. Васу Л. Лазаревића следећим указом:

МИ
АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи Народној
КРАЉ ЈУГОСЛАВИЈЕ

На предлог Нашег Министра унутрашњих послова, а на основу § 1 Закона од 22 новембра 1929 године о измени Закона од 6 јануара 1929 године о измени Закона о општинама и обласним самоуправама

РЕШАВАМО:

да се на упражњено место потпретседника, постављеног Мојим Указом од 9 маја 1932 године, за потпретседника Општине града Београда постави **Лазаревић Л. Васа**, начелник Министарства унутрашњих послова у пензији из Београда.

Наш Министар унутрашњих послова нека изврши овај Указ.

3 новембра 1933 године
у Београду.

АЛЕКСАНДАР, с. р.

Министар унутрашњих послова,
Жив. А. Лазић, с. р.

Први потпретседник г. Васа Лазаревић, примио је дужност 6 новембра т. год., пре подне, а истога дана, у 6 часова по подне, положио је заклетву на свечаној седници Суда и Одбора Општине града Београда.

Свечаној одборској седници присуствовали су, поред претседника г. Милутина Петровића, новог потпретседника г. Васа Лазаревића, потпретседника г. Доброслава Богдановића, кмета-правника г. Добривоја Вујића, и скоро сви одборници Општине града Београда. Галерије свечане одборске дворане биле су дупке пуне новинара, виших чиновника Општине града Београда и грађана из свих редова, сталежа и класа.

Пошто је претседник г. Милутин Петровић отворио седницу и саопштио Одбору о наименовању новог потпретседника Општине београдске, деловођа одбора г. Б. Павловић, прочитао је Указ Њ. В. Краља. Читање

указа поздрављено је са једнодушним узвицима:

— Живео Краљ!

Пре извршене заклетве новог потпретседника г. Васа Лазаревића, прота г. Никола Божић, одржао је један пригодан говор, пун топлине, који је завршио овим речима:

— Ја имам пред собом човека који ми је још много раније познат као одличан парохијан и као човек врло високих моралних особина, и као човек који је, где год је радио, увек остављао светло и добро име. Зато ми Ви, поштовани господине Лазаревићу, уливате веру и наду, да ћете на новоме положају истрајати до крајности у вршењу своје нове дужности. Нарочито морам да напоменем, да сте дужни да своју дужност вршите савесно и предано, јер је Указ о Вашем наименовању за првог потпретседника престоничке општине топло поздрављен од стране грађанства Престонице и наше престоничке штампе, која је такође топло поздравила Ваш улазак у Општину београдску, у којој сте Ви радили као одборник, за који сте рад заслужили нашу благодарност. Тај Ваш познати и савестан рад улива веру да ћете бити савесни и на новој дужности и да ћете заједно са Претседником г. Петровићем и потпретседником г. Богдановићем и уваженом господом одборницима радити са пуно воље, да се доврше сви они комунални послови који још нису довршени. Нова управа Општине града Београда, много је урадила али има још много шта да се уради; и на томе што није урађено, Ви ћете заједно са Судом и Одбором помоћи и олакшати да се то сврши. Ми верујемо да ћете бити исто тако вредни и одлични на својој дужности првог потпретседника. У то име, ја Вас молим да приступите полагању заклетве!"

За овим је нови потпретседник г. Васа Лазаревић положио заклетву, руковао се са претседником г. Петровићем и осталим члановима Суда, као и појединим одборницима, и на спонтана честитања и поздраве чланова Суда и Одбора Општине града Београда, одговорио овим приступним говором:

Поштовани Господине Претседниче,
и г.г. одборници,

Ступајући овога тренутка у Ваше редове као нови сарадник на вођењу послова наше престоничке Општине — Највишим поверењем Нашег узвишеног

Владара Њ. В. Краља — осећам се побућеним, уз изражај своје најтоплије захвалности на лепим жељама, које ми је упутио прота г. Божић, да Вам кажем још ово неколико речи:

Најозбиљније схватам високу част и велико поверење, које ми је овим наименовањем учињено. И као што сам у дугогодишњој својој чиновничкој каријери улагао све своје скромне силе и искуство да будем достојан датог ми поверења на положајима које сам заузимао

ководна мисао водила у целом мом раду бити за добро Краља, Отаџбине и престоничког грађанства."

Крај говора потпретседника г. Васе Лазаревића топло је поздрављен од стране присутних, и у одборској дворани и на галеријама, једнодушним узвицима: — Живео!

*
* * *

Г. Васа Лазаревић се родио 1875 г. Основну школу је свршио у Великом Лаолу, срез млавски, гимназију у Пожаревцу, а првни факултет у Београду 1898 године. По свршеним студијама, ушао је у полицијску службу, у којој је остао стално 27 година, пролазиви кроз све положаје, од званичника до начелника Министарства, свагда одлично оцењиван од почетка школе па до завршетка државног службовања. Највећи део службе — скоро 20 година — провео је у Управи града Београда. Ван Београда служио је 1902 и 1903 године у Срезу млавском као писар и срески начелник. После рата био је окружни начелник у Кавадару, Скопљу и Београдском округу, а од 1921 до пензионисања заузимао је инспекторски и начелнички положај у Министарству унутрашњих послова. Г. Лазаревић је провео на студијама у иностраним полицијским дирекцијама више од две године и то први пут 1904—1905, а други пут 1909 до 1910 године. Студирао је у 11 страних разних држава и том приликом се упознао са полицијским уређењима многих великих европских градова, као: Лондона, Париза, Берлина, Беча.

Г. Васа Лазаревић је био активан и на пољу међународне полицијске сарадње. Још од оснивања Међународне Криминалне комисије у Бечу (1923 год.), он је изабран као претставник Југословенске полиције као стални редовни члан у Извршни одбор удружења, на коме је положај и данас, поред Министра г. Живојина Лазића и бана г. Добрице Матковића. У томе својству он је присуствовао многобројним полицијским криминалним и правним конгресима у Европи, а 1925 год. и у Америци.

У комуналној служби г. Лазаревић је такође активно сарађивао. Изабран 1926 г., за одборника Општине београдске а затим и претседника одборске већине, он је непуне 4 године свога рада посветио томе и оставио неоспорне и трајне резултате. Као претседник Анкетног одбора, за упознавање прилика и стања општинских послова у Београду, од 1919 до краја 1929 год., он је годину и по дана стално радио на томе послу и на крају припремио за штампу тај велики извештај, штампан у 511 страна велике осмине. То је први извештај у коме су комунални послови Београдске општине детаљно и систематски упознати, по свима гранама комуналне делатности. Као одборник, издао је расправу

Г. Васа Л. Лазаревић I потпретседник Општине града Београда

— са истом љубављу, савесношћу и вољом, намеравам и сада да вршим ову своју нову и деликатну дужност, старанући се, да заједно са Вама — стекнем заслужено признање од београдског грађанства и одобравања од наших претстављених власти.

У току нашега заједничкога рада ја Вас молим, да рачунате на моју искрену и лојалну сарадњу, у свима пословима, који се буду односили на истинску корисност нашега Београда и његовог грађанства.

Остављајући да мој доцнији рад и дела буду најречитији сведоци о томе, ја сам слободан да нагласим да ће ми ру-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www под називом „Социјално старање у Београдској општини” штампана у 1927 години, у којој је подвргао критици рад Општине београдске на томе пољу и изнео предлоге о његовом бољем уређењу. 1930 год., заступао је Београдску општину на Међународном конгресу Савеза градова у Шпанији.

Као социјални и јавни радник г. Васа Лазаревић је дао од своје стране све што један културан човек може на томе пољу да учини, унесећи сву добру вољу, и скоро све слободно време, да би постигао боље социјално уређење друштва у свима његовим правцима и манифестацијама. Нарочито је интензиван његов рад у Удружењима малолетника, напу-

У нашем комуналном часопису, као органу престонице, говорећи о г. Лазаревићу, као новом потпретседнику Београдске општине, — ми ћемо се у главном задржати да још у неколико основних црта допунимо горњи опис престоничке штампе о његовом плодном хуманитарном и комуналном раду.

Многим недовољно обавештеним изгледа, да се активност г. Лазаревића на комуналној, социјалној и хуманитарној акцији датира од дана његовог доласка за одборника Београдске општине у 1926 год., а у ствари ништа погрешније од тога. Први потпретседник Општине града Београда, г. Васа Лаза-

Прима дужност нови председник Општине г. Васа Лазаревић

штене деце, или на странпутицу заведене младежи, као и ратне сирочади, да би и на тај начин ублажио беду, и смањио разлоге за стварање будућега криминалитета у нашем друштву. Тако је он члан управних одбора: Уније Друштава за заштиту југословенске деце, Дома за васпитање и заштиту малолетника, Средњо-школске матице ратне сирочади, на чијем је оснивању за време рата стекао специјалне заслуге, члан Главног одбора Црвеног крста, члан туристичке секције — саобраћајне — Балканске конференције, претседник управе Аутомобилског клуба, претседник Друштва за заштиту животиња и растиња итд.

У последњој години рата изгубио је мајку, оца, стрица и јединог брата, бив. познатог београдског адвоката и дугогодишњег општинског одборника, који је као резервни официр јуначки погинуо у борбама око Шапца.

ревић један је од наших, београдских доајена на пољу хуманитарне политике. Има више од 20 година како он, заједно са својом госпођом, ради предано у свима хуманим акцијама Београда, а специјално на дечјој заштити. Још пре Светскога рата он је, као савремени криминалиста, међу првима осетио значај социјалног збрињавања широких маса сиромашног грађанства, где беда и глад најчешће воде у порок и злочин; још тада је он истакао у друштву г. Живојина Лазића, данашњег Министра унутрашњих послова и проф. д-р Чеде Митровића, пун значај васпитања малолетника, као и свестране заштите сиромашне деце уопште. И тада, и доцније, као и данас, г. Лазаревић је нечујно, без разметања, без фанфаријаде, онако како ради прави и истински социјални радник и комунални делатник, несебично и пожртвовано помагао својим зналачким радом све социјално-хуманитарне иницијативе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Највише и најтежи испит на пољу социјално-хуманитарне акције за време светског рата дао је г. Васа Лазаревић у Солуну, за време нашег избеглиштва... Више Солунског Марсовог поља, простирао се негда велики логор српских цивилних избеглица, већином баш Београђана. Било их је хиљадама. О целом том граду бродоломника бринуо се њихов главни комесар г. Васа Лазаревић. За те огромне масе наших грађана требало је припремити животне намирнице, одело, огрев, апотекарске и лекарске услуге, болнице, једном речју створити им једну малу комуналну државицу на туђем, врло мало гостољубивом земљишту. И ту велику, епохалну, социјалну мисију извршио је г. Лазаревић онако како је уопште вршио све своје дужности у животу: савесно, пожртвовано и са пуним успехом. Наши грађани, одбачени таласом судбине далеко, на туђинско земљиште Константинове Грчке, осигурали су за кратко време свој голи живот и без великих тегоба и жртава дочекали ослобођење своје отаџбине. Колико је у томе правцу био успех г. Лазаревићев нека нам као доказ послужи тај факат, да су српски изгнаници у Солуну имали у изобиљу животних намирница безмерно више него њихови домаћини, Грци, који су врло често куповали хлеб од српских избеглица.

Поред високе националне свести, г. Лазаревића је за овај неоспорно колико плодан толико и напоран рад руководио и урођени хуманизам. Колико се он високо уздигао у својој идеалној човечанској мисији хуманизма говори и овај детаљ: Он је у та тешка времена спасао од глади и збринуо хиљаду битољских Јевреја, хранитеља својих несрећних породица. После рата, из захвалности за ово спасавање од беде и глади, они су са осталим захвалним штићеницима г. Лазаревића, издали једну читаву књигу, специјалну едицију у спомен овог за углед општечовечанског акта, и предали је Министарству унутрашњих послова.

За овај високо социјални и хуманитарни рад г. Лазаревић је добио највише одликовање које данас један културно-социјални радник може уопште да добије, одликовање Црвеног Крста Америке, које имају свега стотину лица на свету.

Кад је у Солуну збринуо избеглице, требало је збринуту сироту српску дечицу, извући их из опасне зоне, коју су загрожавали непријатељски цепелини и послати их негде на Запад, у Европу, где ће се просветити. У том циљу — захваљујући на првом месту г. Лазаревићу, — упућено је стотинама наше дечице у Енглеску (Фавершам), Француску и друге пријатељске државе. Колико треба да је душевно задовољство једнога социјалног радника кад зна да нас данас у Београду има десетинама интелектуалаца, — књижевника, професора, новинара, лекара,

адвоката, официра, инжењера итд. — који има да захвалимо хуманитарној активности овога јавног радника за наше школовање и стручно формирање у Енглеској и Француској, а у многеме и за само спасавање наших живота! Може ли од тога да буде већа награда за једнога јавног радника?!

После рата г. Лазаревић се прво посветио проблемима безбедности, а затим државне заштите. Пошто је на томе пољу дао све потребне организације и изградио своју стручну ревију („Полицију“) до високо и научно-иницијативног и практично — индикативног часописа, г. Лазаревић се бацио на социјално-хуманитаран рад кроз Црвени крст, београдског Друштва за заштиту деце, Дом малолетника, Средњошколску матицу ратне сирочади, земаљску Унију за заштиту деце итд.

Када је дошао 1926 год., за одборника Београдске општине, г. Лазаревић се брзо афирмирао као један од најагилнијих и најсавременијих општинских одборника. Лично материјално имућан, кроз исправан и чистих руку, он је одмах дигао свој глас за најстожију моралну дестилацију свега и свачега у Београдској општини. Његове две књиге о Београдској општини — снажој критички њене комуналне, финансијске и социјалне политике — прва су дела те врсте у нас.

Што је најглавније за будућу делатност новог потпретседника Општине града Београда то је, да он у овом свом напорном раду никад није губио нерве, ни свој животни оптимизам, неопходан сваком ствараоцу. Радио је и борио се од зоре до поноћи, носио читаве акт-ташне административне преписке и правних досјеа кући и ноћу их радио, али му све то није ништа сметало да свакога од хиљаду лица, — које је ма у ком циљу дошло њему — прими са љубазношћу достојном културног и стваралачког човека, човека са урођеним хуманизмом.

Отуда није чудо, што су сви грађани Београда — без обзира на политичке нијансе — поздравили са пуно спонтаних манифестација долазак г. Васа Лазаревића на положај I потпретседника Београдске општине.

Поред садашњег претседника г. Милутина Петровића, чијим се Аристидским поштењем расног Шумадинца поноси прави Београд и поред потпретседника г. Добре Богдановића, кога су београдска сиротиња и економско мали људи широке београдске периферије са пуно права и разлога назвали сиротињском мајком Београда, долазак г. Васа Лазаревића на положај I потпретседника буди оправдане наде, да ће се у догледном времену развити најживља акција на остварењу комунално-социјалног програма Београдске општине, и да ће она по том свом раду убрзо постати прва социјално инспирисана градска мунципија Балкана!

Слободан Ж. Видаковић

За реформу комуналних финансија...

(у вези реферата и одлука овогодишњег Конгреса Савеза градова Краљ. Југославије)

На земаљском Конгресу Савеза градова, одржаном 21—23-X-1933 г. у Новом Саду, подвучена је једнодушно потреба хитне реформе комуналних финансија кроз један савремен Закон о самоуправним финансијама. Потписани, као функционер Савеза градова, поднео је на крају свога конгресног реферата о социјалним дужностима наших градова и реферат о реформи самоуправних финансија. Значајно је за саму ствар, да су основни принципи тога реферата о социјално-правичној реформи самоуправних финансија једнодушно поздрављени од стране Конгреса, као и да ни један од учесника Конгреса није ставио никакву начелну примедбу на исти.

У Конгресној резолуцији о реформи комуналних финансија подвучено је:

„Савез градова сматра да је нужно да се донесе добро смишљен Закон о самоуправним финансијама, који ће градовима отворити јака врела прихода“...

„...Прекомерно и нагло снижавање комуналних буџета изазива не само поремећаје комуналних финансија, већ и спутавање и назадовање комуналне делатности, од које у великом делу зависи обнова привредног живота и опште радности па по том и умањење и неуспешности, те најопасније социјалне и економске појаве садашњости.“

„До доношења Закона о самоуправним финансијама, а у време тешке привредне кризе, све веће наупослености и социјалних невоља у градовима, кад градске општине из редовних средстава једва подмирују најпрече потребе, неминовно је, да се градовима дозволи завођење дажбина за чисто социјалне сврхе, којима би се ради сузбијања неупослености оптеретили имућнији слојеви грађанства, који тај терет неће тешко осетити.“

„Градови истичу, да поред редовних расхода за трошкове државне управе — морају из властитих прихода подмирати трошкове опште управе у градовима, а поврх тога тражи се да дају још

и доприносе за државне или бановинске установе, н.пр. за зграде среских начелстава, за одржавање државних и бановинских школских зграда, за издржавање полиције, за грађење и одржавање путова итд. Издвајањем издатака те врсте за државну управу или државне и бановинске установе, добила би се тек права слика нето издатака за комуналне потребе, и створило убеђење о потреби ваљаног регулисања општинских финансија, које би давало општинама довољно средства, а очувало им и што већу самоуправу на пољу финансијском, као и у просуђивању целисходности појединих издатака.“

У овом уводном, првом делу наше расправе задржали смо се на општим моментима и начелима за реформу комуналних финансија у нашој држави, а у другом делу ове актуелне расправе — који ћемо део објавити у идућем броју часописа — задржаћемо се искључиво на питању самоуправних финансија Београдске општине, које има свој специјалан значај, не само комуналан за београдско грађанство, него и националан за Београд као престоницу.

I.

Кад се проучи акција Савеза градова за последњих пет година од његовога оснивања, пада одмах у очи једна значајна појава. И кроз његове конгресе и пленуме, претседништва и пословне канцеларије, резолуције и предлоге, уопште кроз сав његов досадашњи рад провлачи се као Аријаднин конац доследно и пластично изражена тежња за широком самоуправом градова, за несметаним полетом њихове комуналне, урбанистичке и финансиске аутономије.

Сви градови без изузетка, и они у Вардарској долини, и они у срцу Шумадије, и они из далеке Дравске области, и сви други од Приморја до Загреба, имају само једну мисао, једну жељу, изражену кроз декларације свога земаљског Савеза и реферате Конгреса, да новим Законом о градовима, као и Законом о комуналним финансијама, добију широку ау-

тономију и административну, и финансијску, неометану бирократизмом надзорних власти, неограничену ничим, сем високим државним интересима.

Нарочито су значајне тежње градова и појединачне, и оне манифестоване кроз Савез градова о финансијској аутономији. Те су тежње напредне, либералне и социјално праведне. Градови не схватају ту финансијску самоуправу у смислу феудалних баријера са сопственим царинским границама ма у којој врсти. Њихово схватање финансијске самоуправе, које се оцртава из целокупног досадашњег рада наших градова кроз свој Савез и своје Конгресе, огледа се у неокрњеном праву градова, да сами изналазе своје финансијске изворе, да се сами старају о својој комуналној заједници, да у несметаном финансијском полету своје муниципије не буду ометани ни игноранцијом једних, ни бирократизмом других. Још правилније речено, они траже Закон о комуналним финансијама, који ће унифицирати и учинити једнообразном не само финансијску акцију општине, него и финансијски надзор државних власти над њом.

Градове треба разумети, чак и кад би у својим појединачним жалбама узели једну ноту више. У часовима овакве кризе дијапазон је неукусна свирепост. То је парадокс, али истинит. Стање је комуналних финансија неиздржљиво. Велики део реалних прихода оспорен: други су се добрим делом показали фиктивни.

У таквом стању ствари губи се често и дух и правилна оријентација. Градске општине трпе и очекују спасење. Али се у јавности мало истражују нове мере, мало проучавају нови извори, мало испитују нове методе рада за брзо и здраво решење животних проблема нашег народа, који од увек има све услове за пуно благостање, на супрот свима индустријским и велико-капиталистичким државама Европе и Америке, где је сам систем продукције и друштвеног уређења у неминовном изумирању....

*

Данас је по наше градове најтеже питање финансија. Ни једна се социјална ни комунална акција не води на празним касама. Али градови лутају, немајући потпуне оријентације... Као и у многим другим приликама, и овде се осећа колосална улога коју Савез градова игра у животу градова. Он је успео да из великог конгломерата одређених и неодређених жеља, из јасних и нејасних стремљења ка реформи комуналних финансија, дубоко проучених и површно бачених идеја, разумно формулише оно што је код свих заједничко, што је опште, што је, најзад, најболније, и тако је резимирао једно гледиште, са којим су после овог Конгреса упознати и наши меродавни кругови!

Савез ту мора наићи на пуно разумевање и готовост надлежних, да се овим оправданим тежњама градова за широким финансијским растерећењем, изађе на сусрет.

Бићемо и у овом нашем чланку објективни, јер успех саме ствари захтева најсвирепију објективност. Зато прво да признамо, да чак има и градова који су дотле одлазили, да су се обесхрабрили повлачили из ове борбе за бољим данима наше комуналне политике, напуштали свој Савез, дремљиво гледајући ваљда у бедном чланском улогу онај чаробни мач, у коме лежи тајна равнотеже на њиховим зарђалим финансијским теразијама!

*

Када је пре неколико деценија израђиван читав један низ специјалних закона, наше су општине — мислим првенствено на општине из граница предратне Србије — биле обичне административне експозитуре централне државне власти. О каквим њиховим комунално-социјалним дужностима није се ни сањало. Цела социјална политика састојала се у помагању крајње сиротиње и просјака пред велике хришћанске празнике; а комунална политика — у чишћењу улица, у припремању нових гробова на својим гробљима и санитарном прегледу кафана — партиских противника! У то време убачени су без тешкоћа у те разне специјалне законике многобројне административне, па чак и истражно-полицијске дужности општина, а уз њих и многа материјална оптерећења општинских каса! Нико се тада није бунио, јер је у то доба тако и морало, и требало да буде.

Читаве су деценије пролазиле под таквим режимом...

Наши су дани затекли ту немогућу ситуацију. И они су је стицајем самих прилика још поштрили: низом нових пренесених државних дужности на општине, првенствено велико-градске, београдску, загребачку, љубљанску итд., финансијски терети прешли су подношљиву границу, и општине данас клецају.

Оптерећење 1 становника бановинских градова према одобреним буџетима прихода за 1932 годину.

Редни број	Назив града	Број становника	Износ буџета прихода	Оптерећење на 1 становника
1	Београд	241.542	340.458.393—	1.409 52
2	Љубљана	79.495	103.314.926—	1.299 64
3	Загреб	185.581	220.604.957—	1.188 72
4	Ниш	35.384	19.934.965 56	563 39
5	Скопље	64.807	33.254.863 37	513 14
6	Сарајево	78.182	31.334.968—	400 79
7	Сплит	87.118	27.650.000—	317 39

Нема ваљда закона по коме општине немају ма какву званичну функцију, нити готово има закона, који им није бацио на плећа ма какве финансиске издатке. На тај начин општине су према својим обавезама постале државе у маломе, микрокосмична централна власт.

А ти велики и многобројни материјални издаци општине по специјалним законима и из пренесеног делокруга, *иду на штету њене финансиске моћи, неопходно потребне да одговара својим правим социјално-комуналним дужностима.*

Сада градске општине преко свога Савеза настојавају са пуним правом, да тај терет и пословни и финансиски збаце са својих плећа. Разуме се, да је то немогуће буквално извести. Уосталом, то нико буквално и не жели. Биће увек читав низ животних манифестација у градским општинама у којима општина, као основна административна и државна ћелија, мора да учествује, као што мора да буде и извесних материјалних издатака, који су органски везани за те неизбежне функције општина. Али зато има многих и функција и издатака, који не само да према строгој природи не припадају општини, него које баш у интересу саме државне администрације треба одузети од општине и дати одговарајућим стручним државним експозитурама.

Градске општине треба растерити. Једним муниципно израђеним додатком у новом Закону о градовима или у самом Закону о комуналним финансијама — који се ипак што пре мора донети — треба им одузети компетенцију за све оне послове из пренесеног делокруга, који су општинама страни, и који су пребачени на њих у време када се стварала нова, данашња административна форма државног уређења, те када нико други није ни могао да све те послове моментално прихвати. Даље, специјалном одредбом регулисати у самом Закону о комуналним финансијама, да се убудуће ни једним новим законом не могу на општине бацати финансиска оптерећења без пристанка Мин. финансија, а ни једна службена функција без пристанка Мин. унутрашњих послова као врховне надзорне власти. Пристанак се исто тако у оба случаја има неминовно тражити и од Савеза градова, као врховног комуналног форума, а у случају његовог одбијања, Државни савет у крајњој инстанци треба да решава ове административне спорове.

*

Не треба се чудити још несређеном стању финансија у многим нашим градовима, нарочито мањим, као и многобројним жељам тих градова, које су често неостварљиве, а каткад и немогуће! Стање је код наших градова тешко, понегде и критично. У истраживању нових финансијских путева и нових оријентација губи се због тога врло

често компас. Понекад се збуњено и не схваћа суштина самог проблема. Један од тих момената лутања јесте и захтев многих градских општина, да се одозго, од стране самог Министра финансија октроише нека врста општег, шематизираних буџетирања, једнообразног за све градске општине. И око тога су пре неког времена данима ломљена копља, а технички системи и шеме најдетаљније проучавани. Ако је та тежња само у техничкој страни буџета — онда је шематизирање његово могуће, али је то у овој тешкој ситуацији безначајно, јер се техничким решењем проблема начина буџетирања не решава и сам финансиски проблем. Међутим, финансиска шематизација (и облика прихода и врсти расхода) апсолутно је немогућа и неизводљива. *Законом о комуналним финансијама могу се прописати опште линије, али се не може ући у таксативно набрајање ни свих облика прихода, ни свих врста расхода.* Сплит н. пр. има рибарење, разне фабрике специјалних приморских артикала; Дубровник туризам; Охрид са Стругом има своје пастрмке и јегуље; Скопље и Велес опијумски катран; Куманово има своје жито; босански градови шуме; многе словеначке вароши имају добро изведену електрификацију и рђаво изведену — трошарину! Затим, словеначки градови имају добро постављену локалну индустрију; Далмација има вино у цистернама; Црна Гора и Херцеговина — кишницу у цистернама!... Шематизирање комуналних финансија под оваквим условима дијаметрално различитих привредних прилика и односа, апсолутно је немогуће, а могуће је, и нужно је, да се *Законом о комуналним финансијама у главним линијама пропишу и одреде путеви и границе комуналног финансирања, да се обележи природа основних финансиских комуналних извора, и да се онемогући сваки покушај, да комуналне финансије буду социјално неправедне и реакционарне. То је довољно. Детаљисања треба оставити самоуправи града, њеном слободном полету, увиђавности и њеном најбољем познавању својих локалних прилика.*

За Државу и њене високе интересе, довољно је, да за себе резервише контролу над градским буџетима само у овим компонентама:

а) да ли су унете све потребне позиције за вршење послова из пренесеног делокруга;
б) да ли су предвиђени довољни кредити за извођење комунално-социјалног програма као најбитнијег;

в) да ли су финансиски извори социјално праведни, напредни и продуктивни.

Свако је друго, формалистичко оцењивање градских финансија (респ. буџета) излишно; оно кочи послове и спутава самоуправу, која је битан услов нашег општег прогреса.

Морамо на овоме месту признати, да ни самом Министарству финансија није данас лако при одобравању градских буџета, када се уопште не располаже неким основним начелима, са којих би се у оваквим случајевима требало полазити.

Интересантно је н.пр., да је до скоро, а у току последњих пет година Мин. финансија поништавало градску трошарину на вино, и редуцирало трошаринске ставове на алкохолна пића. Сушак, Марибор, Љубљана итд. изгубили су овим и оваквим брисањем и редуцијама у своје време просечно по 2—3 милиона динара годишњег сигурног и социјално правичног прихода. Међутим, искуство је показало, да се конзум није подигао, нити су цене вина сразмерно пале. Када се у тим градовима дода губитак од малтарине и других смањених градских дажбина, а узму у вид финансијска оптерећења око издржавања државних разних институција, односно нових дужности из пресеног делокруга, онда се одједном код многих градова појављује мањак у приходима од 10—15.000.000 годишње, што је у конкретном облику за поједине словеначке и хрватске градове утврђено самом службеном анкетом Савеза градова о комуналним финансијама.

То се питање такође мора принципијелно да расправи законом. Трошарина на вино и алкохол рационална је и социјално праведна. Малтарина, у колико није у супротности са међународним трг. уговорима и у колико не носи карактер трошарине *suī generis* на предмете намењене потрошњи широких маса грађанства — исто је тако социјално праведна. Прогресивни порез до граница његове реалне изводљивости, докле год он не пређе у фис-

калну утопију, спада у најсоцијалније државне и општинске пореске облике. Станарински комунални порез, (најамни филир), онако како ћемо га у даљем излагању објаснити, такође спада у праведна и најпродуктивнија комунална врела.

У социјално тешким приликама, као што су данашње, препоручљиво је и увођење специјалног социјалног приреза за сузбијање неупослености на бази, коју је овогодишњи Конгрес Савеза градова проучавао. Надлежна Министарства као надзорне власти, требала би да са извесном модификацијом у прогресији прихвате и одобре овај социјално праведан и уместан предлог Конгреса Савеза градова о увођењу специјалних дажбина за социјалне дужности градова.

*

Комуналне финансије треба реформисати не само у погледу њихове аутономије, не само у изналажењу социјално-праведних прихода, него и у погледу социјално-продуктивних расхода.

Буџети треба да буду јасна слика муниципалних радних програма. Они морају најречитије да изражавају, да су градске општине по превасходству установе за социјално-комуналну акцију у корист широких грађанских маса, а тек на другом месту административне јединице за послове из пренесеног делокруга.

До сада је било обрнуто у 90% наших градова. Из статистичког прегледа, кога ин екстензо доносимо на основу званичне статистике буџетских одељења, види се како су се и којег типа приходи и расходи градских општина кретали у 1931 и 1932 години:

РАСХОДИ НАШИХ ГРАДСКИХ И ВАРОШКИХ ОПШТИНА ПО НАМЕНИ
У 1931 ГОДИНИ

Редни број	Ц И Љ Р А С Х О Д А	Београд и 9 бановинских седишта		Осталих 479 градова и вароши	
		100%	у суми динара	100%	у суми динара
1	Лични расходи	15,3	157.915.341	23,8	185.290.100
2	Канцелар. материјал, огрев, осветл. непредвиђени админ. расходи	4,8	49.735.877	11,1	85.909.918
3	Отплата зајмова, камате, издаци из ранијих година	17,9	194.989.013	12,1	93.928.782
4	Оправка и подизање улица, путева и зграда	24,2	251.198.282	14,7	114.400.995
5	Материјални расходи предузећа	22,8	236.571.716	9,2	70.243.432
6	Лична и имовна безбедност	2,4	25.211.869	7,2	56.183.984
7	Народно просвећивање	2,4	26.697.175	7,3	56.919.927
8	Трговина, индустрија, занатство и туризам	0,1	1.313.576	0,5	4.017.272
9	Унапређење пољопривреде и сточарства	0,2	2.001.274	1,1	8.796.849
10	Расходи за санитарне потребе	2,6	27.225.314	3,4	26.812.238
11	Расходи за социјал. политику (потпоре и др.)	2,8	28.848.330	2,7	20.963.185
	Преостала готовина	4,5	45.203.295	6,9	53.821.958

Када се детаљна статистика финансија наших општина проучи, види се, да око 45% остварених буџетских ефеката код сеоских општина, а око 35% код градских општина одлази на издржавање општинске администрације, т.ј. на општинске канцеларије, персоналне издатке и на канцеларијске потребе.

Када се, даље, обрачуна издржавање личне и имовне безбедности, отплата зајмова и подизање улица и путева, онда код сеоских општина остало је у ствари једва десетак од сто; а код варошких и градских око 20% укупно од свих буџетских кредита и за здравствену, и социјалну, и привредну, и просветну, и културну, и све остале савремене комуналне акције, које се врше ради подизања животних услова наших грађана!

Многе од малих варошких општина нису чак ни предвиђале позицију расхода за социјалну акцију, јер према стању свога буџета (кога су последњих година преоптеретили расходи за држ. послове из пренесеног делокруга) те општине уистини нису могле, и поред најбоље воље, да се посвете својим основним социјалним дужностима.

То стање не сме и даље да траје. Градска општина је на првом месту позвана да живот својих грађана учини бољим и културнијим. Јер те праве самоуправне функције — да подвучемо још једном — на привредном и социјалном уздизању народа и његовој културној ренесанси и јесу праве функције савремене самоуправе, а њене административне дужности су споредне, привремене, често наметнуте, и за регенерацију наше расе безмерно мање важне, ако не чак и безначајне.

Колико су тек очајно нерационални и несоцијални расходи у сеоским општинама, које стварно претстављају обичне административне канцеларије и мале полициске експозитуре! Оне успевају једва толико да плаћају своје кметове и пандуре. За културно-социјалне послове није им остајало ни времена, ни новаца, па ни разумевања!

Када се проуче расходи сеоских општина, онда се добива ова слика:

- 1) Највише односе персон. издаци 33%
- 2) Затим, канцелар. материјал 9,10%

(то значи да на само одржавање канцеларија одлази 42,1%. А када се из партије на непредвиђене расходе изузме за персоналне издатке само још 2,9%, — а пракса је показала да се у те сврхе за толико најмање ове партије искоришћавају — излази да се 45% од буџета сеоских општина употребљава на администрацију!)

- 3) На пољопривреду у најширем смислу (у народу 85 процентно земљорадничком) сеоске општине дају свега 3.2%
- 4) на здравље 3.2%
- 5) на социјалну политику 1.7%

Све сеоске општине, укупно 4280 њих, дало је у 1931 год. на име социјалне политике (већином сиротињских потпора) свега 12.149.689 динара, што не дође на једну општину годишње ни три хиљаде динара или, на једног њиховог становника просечно 1 динар и 20 пара годишње!!

Да споменемо и главне врсте финансијских извора код сеоских општина:

- 1) Највећи проценат пада на општински прирез 59,9%
 - 2) Затим на трошарину и таксе 10,1%
- А њихова општинска предузећа давала су свега: 1,1%

Шта то значи?! Зар то не говори најбоље да се наше општине морају из основа регенерисати, препородити, оживети, нагнати на прави, конструктивни комунални рад и тако их ослободити апатије и пословног дремежа, који једино води рачуна о платним и гласачким списковима и регрутним комисијама!

Ма колико да су наше варошке и градске општине далеко активније од сеоских, ипак сама слика њихових прихода, где трошарина, таксе и прирез односе преко 41%, показује сву комуналну заосталост и муниципалистичку неразвијеност, па и сву неправичност комунал. намета у већини наших градова:

ПРИХОДИ КОД НАШИХ ГРАДОВА И ВАРОШИ ПО ВРСТИ
У 1931 ГОДИНИ

Редни број	П Р И Х О Д И	Београд и 9 бановинских седишта		Осталих 479 градова и вароши	
		%	сума	%	сума
1	Прирез	6,1	63.431.073	22,4	172.291.633
2	Откуп кулука	1,5	15.854.735	1,8	14.444.543
3	Трошарина	17,9	185.498.293	15,6	121.410.508
4	Таксе	9,7	101.047.872	13,2	102.380.581
5	Непредвиђ. (већином фискалног карактера)	3,9	39.974.443	5,8	45.487.810
6	Субвенције и помоћи	1,4	14.810.485	1,6	12.516.692
7	Интерес од хартија и улога	0,9	9.724.399	1,5	11.795.554
8	Зајмови	12,4	128.580.690	9	70.546.154
9	Приход од општ. имања	5,6	58.144.130	6,2	48.244.063
10	Привредни приходи од комунал. предузећа	33,9	332.502.055	13	101.443.837
11	Преостала готовина и приходи из раниј. год.	6,7	69.428.690	9,9	76.723.190

ПРЕГЛЕД ПРИХОДА ПРЕМА ОДОБРЕНИМ БУЏЕТИМА БАНОВИНСКИХ ГРАДОВА ЗА 1932 ГОДИНУ

ИМЕ ГРАДА	Прирез		Трошарина		Таксе		Привредна предузећа		Остали приходи		СВЕГА	
	Динара	%	Динара	%	Динара	%	Динара	%	Динара	%	Динара	%
Београд	36,000,000	10.57	45,000,000	13.22	34,460,000	10.12	199,746,000	58.67	25,252,898	7.42	340,458,398	100
Загреб	32,064,669.50	14.52	39,900,000	18.08	22,253,700	10.08	101,977,930	46.26	24,408,657.50	11.06	220,604,957	100
Љубљана	9,386,698	9.07	18,700,000	18.10	4,402,640	4.35	41,702,758	40.36	29,052,880	28.12	103,314,926	100
Ниш	—	—	3,812,000	19.12	3,923,490	19.68	7,586,000	38.05	4,613,475.56	23.15	19,934,965.56	100
Сарајево	6,667,260	21.29	10,089,400	32.19	3,310,000	10.56	9,967,000	31.81	1,301,308	4.15	31,334,968	100
Сплит	6,912,797	25	2,116,000	7.65	6,439,000	23.29	9,706,230	35.11	2,475,973	8.95	27,650,000	100

Па ипак, проучавајући развој облика прихода наших самоуправних финансија за последњих пет година, видимо, да је прирезна стопа осетно опала код градских и варошких општина, јер док је она 1929 год. износила (просечно по областима) од 24% до 287%, дотле је 1931 год. пала (просечно по бановинама) од 29—90%! Према службеној статистици Министарства финансија — буџетског одељења — било је у току 1931 г.: 42 вароши без приреза; 312 са прирезом до 100%; 125 од 101 до 300%; 9 од 301 до 500% и један град (у Савској бановини) са преко 500%!

И висина самих самоуправних дажбина у односу на број становника је у опадању. На сваког грађанина у нашој држави долазило је 1931 године просечно 199.77 дин годишње, док је 1930 год. та сума била 215.90 дин.

Разуме се, да ово смањење прирезне стопе још не би могло бити знак оздрављења наших комуналних финансија, него само знак предузетог редуцирања буџетских кредита, у чему се отишло често до апсурда.

*

Ма колико да је општа криза узела ужасне размере, ипак се рационалном применом продуктивних, социјалних и праведних комунално-финансијских извора може да обезбеди нормалан рад градских општина на извођењу њиховог широког социјалног програма.

Тајна успеха не лежи у неком чаробном проналаску нових материјалних извора, јер ти извори претстављају познате и већ баналне истине, него лежи у радној снази градских управа и Министарства финансија, као надзорне власти; у упорној снази општина да победе огромне тешкоће пред којима стоје, и у широком либерализму Министарства финансија да изађе на сусрет новим финансиским оријентацијама градова и неизбежној реформи комуналних финансија кроз један савремен закон о самоуправним финансијама.

Ако се све то успешно изврши, пред нашим муниципалијама отварају се нови, свежи и богати хоризонти рада.

Међутим, ако се не буде имало ни довољно снаге, ни довољно увиђавности, да се раскине са старим буџетско-финансиским традицијама — онда се не треба чудити, ако наше многе градске општине у 1934 год. буду вегетирале, без труна конструктивне снаге, без живота, као водени цветови наше опште неспособности за живот и борбу...

У збијеном оквиру једне кратке расправе тешко је изнети и побројати све могуће финансиске изворе. Уосталом, то и није циљ овога написа, нити је могуће, да се сви ти нови извори комуналних прихода пронађу поред колосалне разноликости и богатства наших социјално - комуналних прилика. Још мање се сме тврдити, да је са овим нашим

финансиским програмом исцрпљен до дна богати резервоар социјално-правичних финансиских извора, јер ће локалне градске власти, проучавајући свој економски милије, увек наћи нових, и за нас неслућених извора. Зато ћемо ми овде изнети у главним линијама мање-више заједничке, опште материјалне приходе без претензија да смо дали, ма и приближан број њихов, а најмање тек да смо их у набрајању дефинитивно исцрпили:

I — У првом реду, и на првом месту потребно је, да се будућим законом о комуналним финансијама обезбеди градским општинама најпунија финансиска аутономија. Али да се та аутономија не би извргла, макар и бона фиде, противу широких слојева грађанства, противу оних осам десетина грађана свакога града, материјално слабих и без ове садашње финансиске депресије, морају се у Закон унети ограде, да ни један буџетски приход и расход не сме бити несоцијалан и неправичан.

II — Треба настати да Држава одреди градским општинама сталне годишње дотације (или да им призна право партиципације у извесним државним пореским приходима) за вршење послова из пренесенога делокруга, за оне неизбежне терете по многим специјалним законима и за снижење бар једног дела терета око издржавања материјалних расхода многих државних надлештава.

За саму ствар ирелевантно је у којој ће се форми јавити ова накнада: да ли у облику сталних буџетских дотација, да ли у признању права партиципације на извесне државне пореске приходе или у ком трећем облику.

III — Градске општине законом се морају ослободити за давање (resp. плаћање) зграда за полициске среске канцеларије и издржавање њихових материјалних издатака (огрева, осветљења итд.), чији терет издржавања треба да падне на Државу или бановину, јер те среске канцеларије немају апсолутно никакве територијалне надлежности у домену рада градских управа.

IV — Мали је број специјалних закона, који бар један део своје администрације и својих расхода није бацио на општине, у овом случају на градске.

У дојучерашњим односима државе и општинске самоуправе, примитивним и у стварању, није била извршена диференцијација административне службе: општине су по сили околности биле опште канцеларије, нека врста државних, мање више полициских експозитура. Данас се државна служба отпочела нагло да диференцира, и стручно израђује, те би огроман део ових пренесених послова требало да отпадне, и то баш у интересу саме службе и Државе! Сви ми, који смо годинама проучавали овај проблем, знамо врло

добро, шта значи сарадња општине у чисто стручним пословима. Да ли статистику — без које се не може замислити никакав реформистички рад, јер нам она пружа најсигурнију социјалну дијагностику — могу да воде нестручни и за те послове неквалификовани службеници појединих малих градских општина? Зар баш у области статистике, нисмо принуђени да усвојимо методе Запада код којих њу воде државни, стручни чиновници, *деташовани* код општинских градских управа.

Таквих примера могли би да наведемо небројено.

Потребно је, да се једном одредбом новог Закона о градским комуналним финансијама регулише ово важно питање. Наиме, да се унесе једна законска клаузула, која би отприлике требала да гласи:

„Да се ниште сва материјална оптерећења општина по свима специјалним законима, и да она прелазе на респективне државне и бановинске касе, сем оних која имају непосредно везе са градом и његовим привредним, културним или уопште социјалним наплетком.”

Али и у томе случају на те терете треба да да свој пристанак градско веће (одбор). У противном, Државни савет решава у крајњој инстанцији.

V — Кулук у градовима, као апсолутно неизводљив, треба да се укине и замени кулучким прирезом, који би са цестаринским порезама сачињавао основицу фонда за одржавање градских путева и улица.

Овај кулучки прирез треба да буде заснован на широкој пропорционалној скали.

VI — У свима случајевима прогресивног оптерећења или широког пропорционалног пореза (бескрајно мање социјалног) треба ослободити од сваке фискалне обавезе онај неопходни минимум за живот, чију висину има да утврде градска већа, а прогресивно порезовати само вишкове.

VII — Законом обезбедити да се све новчане казне, које се изричу по иступним делима, као и по свима специјалним законима, (за повреде закона у делокругу једнога града) изричу у корист градске касе.

У Француској на пр. по закону још од 1890 год. од свих изречених казни у домену једне градске општине припада општинској каси 80%.

VIII — Да законом буде облигаторан Савез финансиски слабих суседних општина, и да он ни у колико не зависи од воље и расположења општинских управа.

IX — Сва општинска добра да се региструју и убаштине, без обзира да ли их сада држи Држава, поједина приватна друштва итд.; и да се рационалном управом привредно реактивирају. Сва дуговања по њима да се наплате. Уколико Држава дугује кирије за

њих да се заведе систем пореске компензације.

— X Право истраживања руда у домену сваке варошке општине треба да припада Општини. А ако дође до организовања експлоатације рудника у већем стилу, онда од целокупног прихода, који општина буде имала, треба Држави признати право на 30% чисте добити.

XI Да се законом дозволи завођење у свима нашим градовима т. зв. „Најамног филира“, кога данас наплаћују хрватски и словеначки градови. То је једна врста социјално-правичног станаринског пореза. Разуме се, са потребним унифицирањем и реформом овога типа пореза, и тачним постављањем његове природе. Да би станарински порез био доиста социјалан, он се има да примени и на власников стан, као и на закупца, и то: основних 600.— дин. кирије месечно ослобођене су од овога пореза, како у односу на власника тако и закупца; преко те суме вишкови се кирије оптерећују у једној благој и реалној прогресији тако, да се на закуп преко 10.000.— дин. месечно плаћа као максимум 25% станаринског пореза; Станарински порез да почиње са процентом од 4%, а да се заврши са максималном стопом од 25%!

Увођењем станаринског пореза у све наше градове, градске би општине добиле отприлике око 20% финансиских ефеката за остварење свога буџета!

Не треба делити депласирану бојазност Министарства финансија, да се завођењем станаринског пореза „најамног филира“, упућују на криминалну солидарност власници и закупци у погледу прикривања висине кирија, чиме би државни фискални интереси били погођени. Уопште узев, за одређивање закупне ренте најмање су и до сада биле одлучујуће само изјаве заинтересованих кућевласника!

А и сам нам живот показује да је ово страховање депласирано. На пр. у Загребу, који непрекидно и врло успешно убире овај најамни филер, пријављивани приходи од закупнина били су за последњих дванаест година у непрекидном порасту:

година:	висина закупнина:
1920	4.500.000
1921	10.500.000
1922	22.100.000
1923	30.700.000
1924	65.000.000
1925	87.800.000
1926	129.500.000
1927	144.200.000
1928	164.700.000
1929	267.000.000
1930	334.200.000
1931	377.700.000

Зар ово не говори најбоље, да је страховање претставника Мин. финансија о прикри-

вању висине кирија било сувишно и не-реално.

Уосталом, има пуно начина да се сваки покушај прикривања онемогући, а међу њима на првом месту долази максимирање цена становима и локалима, и угроживање драконским новчаним казнама деликте прикривања.

XII — Треба завести специјалан градски порез на повећану вредност земљишта и зграда, и то од 5—25%.

Чехословачка је овај комунални порез на т.зв. „вишак вредности имања“ увела још од пре 5—6 година са максималном стопом од 25%!

Овај би градски порез на „вишак вредности“ нарочито имао свој пуни смисао за Београд и његове комуналне финансије.

XIII — Градским општинама треба признати право на све таксе од биоскопа, забава, балова, концерата, јавних локала итд., које су до сада припадале државној каси.

Исто тако треба препустити градовима и приходе од свих такса за преносе непокретних имања у атару тога града.

XIV — Интервенцијом Државе, Савеза градова и Централне комуналне банке (чије оснивање треба предвидети Законом о комуналним финансијама), настати, да се градским општинама обезбеде повољни инвестициони дугорочни зајмови.

Законом се мора завести принцип, да се инвестициони радови не могу заснивати на бази једногодишњег буџетског прихода, него или стварањем инвестиционих резервних фондова или на бази дугорочног хипотекарног зајма.

Конструктивну улогу тих инвестиционих зајмова у комуналном животу једнога града треба истаћи и подвући, јер се за њу нема довољно разумевања ни на најнадлежнијим местима. Наш је комунални живот иначе врло мало оптерећен комуналним зајмовима, односно њиховим отплатама. Све сеоске општине у Југославији не дугују више од 63 милиона динара, а та сума није претерана ни за једно капиталистичко предузеће, а камо ли за преко 4280 сеоских општина у Држави; а све градске и варошке општине (489) укупно не дугују више од једне милијарде и 337 милиона динара, а то износи једва једну дванаестину њиховог кредитног капацитета!

Расподела комуналних зајмова по намени:

	Сеоске општине:	Градске општине:
Инвестициони и грађевински радови	47.361.916 74,70%	911.824.057 68,21%
Отплата дугова и камата на исте	7.007.262 11,05%	366.781.428 27,43%
На администрацију и остале сврхе	9.484.455 14,25%	58.370.834 4,3%
	63.453.633	1.336.976.319

www.unk.rs — Завођење ватрогасног пореза на следећим принципима:

а) ослобођене од њега свих пореских обвезника, који имају мање од 2000 дин. месечно породичног дохотка, а немају никакве непокретнине у градском атару;

б) оптерећење осигуравајућих друштава и њихових филијала са 35% од целокупног износа овога пореза, јер одржавање ватрогасних чета највише тангира интересе осигуравајућих друштава и кућевласника;

в) вишкове преко 2.000 дин. прихода месечно, односно преко 1.000 динара прихода од зграда, оптеретити пропорционално са 1—15% ватрогасног пореза.

XVI — Допустити градовима завођење т. зв. малтаринског пореза (увознине) под следећим оградама:

а) да проценат није већи од 5% вредности;

б) да се не порезује роба противно трговинским уговорима;

в) да се не порезује роба (основне животне намирнице), која је према својој природи изузета од трошаринског оптерећења.

Од мањих и по финансиски ефекат другостепених такса и комуналних пореза, поминућемо само примера ради, а не таксативно, неколико од њих:

1) таксе на билијаре, рулете, карте, куглане, домине, домбуле и све кафанске играће справе; на тенис, голф, и сличне клубове, друштва и приредбе (као што су уведене ове таксе у Француској по декрету од 1926 године);

2) таксе на раскошне свадбе и луксузне погребне (на погребне венце, скупоцене мртвачке ковчеге, за више од једног свештеника на погребу, на свака свадбена кола, ауто, фијакер итд.);

3) завођење комуналне порезе на целокупну косметичку робу: помаде, мирисе; депилаторе, руже, шминке, бојила за косу, бркове и браду, пудер, маникирску робу, косметичке апарате итд.);

4) таксе од 10% на рачунима за бављење после 12 сати ноћу у јавним локалима где нема женске послуге и т. зв. забављачица публике; таксе од 30% на рачунима за бављење у локалима где има женске послуге, о којој говоримо у првом делу овога прописа;

5) таксе на сву луксузну робу намењену женском и мушком одевању и обувању, нарочито: свилену робу, обућу скупљу од 200 динара итд.;

6) таксе на све деликатесе: ајвар, рибље конзерве, гурманске прерађевине на пр. од гушчије и др. дигерице, месо од фазана и друге луксузне дивљачи; бели хлеб и сва луксузна пецива;

Завођење, даље, комуналне порезе:

1) на луксузне фасаде и балконе, на мале приватне електричне централе, на лифтове,

луксузне и теретне, на луксузне намештаје, персиске и остале ћилимове (сем народних);

2) на коње за трку, јахање и, поние за забаву; и на псе свих врста;

3) егзотичне птице по кавезима и некорисне животиње;

4) приватне аероплане, аутомобиле, фијакере, чезе, као и сва водена моторна и немоторна превозна сретства: чамце, јахте итд.

5) увести целибатерски порез за нежењена мушка и неудата женска лица, старија од 30 година.

Од њега ослободити све оне, чије је целибатно стање резултат тешке економске ситуације и нарочитих здравствених разлога (акутна туберкулоза, сифилис итд.);

6) Увести исто тако градски дечји порез на све бракове без деце.

7) Завести градски порез на празне плацеве и старе дотрајале зграде, које као ругло сметају његовом естетско-урбанистичком и хигијенском развоју.

8) Увести градски безбедни порез, који ће, поред других прихода, сачињавати основу фонда за одржавање градске полиције.

Овом порезу подлеже:

а) сви они који имају радње и непокретну имовину, а на првом месту банке и индустријске предузећа.

Осигуравајућа друштва треба оптеретити знатном порезом још и за здравствену асанацију града, јер они од асанационих установа имају непосредног материјалног интереса због тога што све те здравствене установе врше смањивање морталитета;

б) сви они који плаћају више од 5.000 динара порезе годишње.

9) Увести систем учествовања градских општина у приватној индустрији, као и у чистом добитку и целокупном дохотку.

Сада да пређемо на најглавнију групу комуналних финансиских извора: њих пружају градска привредна општинска предузећа у непосредној режији.

О њима ћемо такође дати свега неколико основних потеза.

Сва се градска комунална предузећа према својој комуналној, социјалној и привредној улози и рентабилности деле на три основне групе:

У прву групу улазе она предузећа, која су по својој суштини чисто комерцијална, и ако су намењена јавној служби. Та предузећа имају по превасходству монополски карактер у границама односног града.

Сва су то предузећа хиперактивна у целом свету. То су: градски трамвајски, аутобуски и др. саобраћај, осветљење, водовод, канализација, износ сметлишта, крематоријум итд.

Приходи од општ. привредних предузећа наших великих градова (1932 године)

Име града	величина прихода	
	у динара	у проценту
Београд	199,746.000	58.67%
Загреб	101,977.930	46.26%
Љубљана	41,702.758	40.36%
Ниш	7,586.000	38.05%
Сплит	9,706.230	35.11%
Сарајево	9,967.000	31,81%
итд. итд.		

У другу групу општинских предузећа долазе сва она предузећа, која било стално, било повремено постоје у комуналној режији, а имају за циљ сузбијање скупине, уређивање тржишних цена и хигијенизирање квалитета животних намирница, другим речима регулисање целокупне градске апровизације. Ако се у ова предузећа унесе трговачки смиао и још у самом почетку сузбије сваки бирократизам — онда она, поред своје комунално-социјалне улоге, дају и врло добар приход. Тај се приход код многих европских градова креће око 18—20% свих буџетских ефектива!

У трећу групу улазе она предузећа, која имају искључиво јавни карактер, и од којих се по самој природи ствари не може захтевати никакав рентабилитет. Та су предузећа

намењена комунално-социјалној акцији муниципације, а односе се по правилу на здравствену асанацију, подизање културног нивоа, на комуналну журналистику, музеје, библиотеке, дечје заштитне институције итд. Код њих и ако се деси да покажу каквог било прихода, он може да иде само у олакшање позиције за њихово издржавање.

Зато се ова предузећа и не сматрају као продуктивна у привредном смислу.

Ипак се дешава да нека од ових предузећа буду активна. На пример, у Швајцарској неколико градских санаториума, код нас београдско општ. купатило и комунална штампа београдске општине, у Земуну Дом слепих итд. Ми за сада немамо прецизних података и о овим комунално-привредним манифестацијама (пошто је Социјални биро Савеза градова тек у своме зачетку рада), али верујемо да би нам сваки југословенски град могао да пружи по неко од оваквих предузећа врло активних, и ако са циљем и наменом чисто социјално-комуналном, а не комерцијалном...

Сада да завршимо:

Нов Закон о комуналним финансијама место таксативног и лимитативног метода, најбоље би урадио да да једну рестрикциону одредбу о градским приходима а комуналним управама да остави најшире и најједнообразније поље рада.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

А. Б. Херенда,

секретар Отсека за штампу О. г. Б.

Проблем туризма у Београду

Значај туризма за једну земљу данас је врло добро познат. Туризам је постао једна важна привредна грана многих држава са довољним туристичким условима и туристичким атракцијама. Многе државе, у којима су ти услови заступљени у мањој мери, труде се свима силама да их пронађу и створе, макар и на вештачки начин.

Туризам се дели на инострани и унутрашњи. Инострани туризам претставља посета странаца туриста једној земљи. Унутрашњи туризам претставља кретање самих становника једне земље из једног краја у други, због чисто туристичких разлога.

Значај туризма

Од посете иностраних туриста једна земља има двојакe користи: 1) Материјалне, јер страни туристи, улазећи у земљу, уносе страну валуту, коју ту троше, те на тај начин користе финансијски и привредно дотичној земљи, док сами за то не траже никакве привредне противуслуге; 2) Пропагандистичке, јер се страни посетилац упознаје са природним и осталим лепотама и привлачностима те земље; поневши из ње лепе утиске постаје за њу најбоља жива пропаганда у иностранству.

Схвативши значај туризма у једном и другом наведеном смислу, све државе, које имају ма каквих услова за привлачење туриста, развиле су данас најживљу пропаганду путем рекламе, путем оснивања туристичких званичних и полузваничних агенција и биро-а, путем помагања приватних туристичких институција, путем погодних међународних и унутрашњих саобраћајних веза, путем нарочитих повлашћених туристичких саобраћајних тарифа, путем организовања хотелске службе, и тако даље.

Од коликог значаја може да буде туризам за једну земљу, као најбољи пример може да нам послужи недавни туристички бојкот, који је Немачка извршила према Аустрији, и који је произвео у Аустрији врло озбиљне привредне последице. Познат је затим значај туризма за благостање и привреду Швајцарске, његова важност за Италију и Француску, његов битни значај за државицу Монте Карло, која се једино од туризма издржава. Најзад, позната је врло жива туристичка реклама коју су у последње време развиле многе државе са мањим условима за развитак туризма

као на пр. балтичке државе, да би привукле стране туристе у своје крајеве.

Од унутрашњег туризма држава има такође значајну материјалну корист у приходу својих саобраћајних установа, односно од државних такса на приход приватних саобраћајних установа. А њени грађани имају такође велике моралне добити, јер упознајући своју земљу проширују своје сазнање о њеним лепотама и привлачностима, о животу и обичајима њених становника разних крајева, о историјским споменицима њене прошлости, што све доприноси још јачем учвршћивању националне свести и љубави према отаџбини.

Поред значаја туризма за једну државу, као што је горе изнето, туризам има исто толики значај за поједине крајеве, као и за поједине градове и вароши. Има данас на стотине већих и мањих градова у Европи и Америци, који живе искључиво од туризма, а и неколико великих европских престоница огроман део својих прихода заснивају баш на туризму иностраном и унутрашњем. Навешћемо одмах као најпознатије престоничке туристичке центре Рим, Париз, Беч и Атину.

Туристички услови Београда

Да видимо какви су туристички услови наше престонице.

Београд до сада није био тако рећи никакав туристички центар. Зашто?

Истина је да Београд нема колосалне историјске споменике Рима и Атине, истина је да нема раскошни живот и богате галерије и музеје Париза, истина је да нема јединствену архитектуру, бујне паркове и дивну околину Беча. Али је исто тако истина да Београд има прекрасан природни положај на раскрсници двеју пловних река, да има са свога Калемегдана такав величанствен поглед, какав ни једна престоница Европе нема.

Заузимајући један сасвим непристрасан став, ми морамо овде изнети и негативне стране за туристички развитак Београда.

Београд има врло мало и то слабо очуваних историјских споменика; архитектура Београда нема никаква одређена стила и претставља један конгломерат архитектонских мотива напабирчених по свим осталим престоницама и великим градовима; београдска околина, иако је лепа, ипак не може да се мери са уређеном околином осталих градских

туристичких центара Европе; Београд истина има неколико врло добрих хотела, али су они за туристе и сувише скупи, док јевтинији хотели не одговарају ни мало потребама и захтевима туриста, те тако недостаје она средина у цени и у комфору, која је за туристе најпогоднија; најзад, ни клима Београда, са ветровитом и хладном зимом, кишовитим пролећем и жарким летом, није особито погодна за туристе.

Из горњих добрих и рђавих особина Београда намеће нам се следећи закључак: Београд нема довољно услова да постане центар за дужи боравак туриста, али има услова да задржи на краће време туристе у пролазу и да им то накнади својим јединственим положајем и панорамом, којој нема сличне ни једна туристичка варош Европе.

Инострани туризам у Београду

Како за сада стоји инострани туризам у Београду?

Наша земља, уопште, постаје све више туристички центар, који привлачи стране туристе у све већем и већем броју. Природне лепоте наших словеначких и хрватских језера, наше далматинске ривијере, оријенталски егзотични карактер Босне и Херцеговине, дивља романтика Црне Горе, све више одушевљавају странце. А нарочито је и однос наше валуте погодан за стране туристе. Највећи број посетилаца имају ти наши туристички крајеви, нарочито приморје, из Чехословачке, Аустрије и Немачке, донекле из Мађарске, а у мањем броју из Енглеске, Америке и Пољске. Последње летње сезоне биле су значајне и посете више туристичких група из Швајцарске.

Док су словеначка језера и приморје главни туристички центри, извесне групе туриста посећују на краће време Плитвичка језера, Црну Гору, Херцеговину и Босну (Цетиње, Мостар, Сарајево).

Правац којим се крећу страни туристи (Чехословаци, Аустријанци, Немци, Мађари, Пољаци, Швајцарци, Енглези, Американци), води железничком мрежом на западу наше државе, где је пут најближи, тако да Београд остаје сасвим удаљен. Узевши у обзир недовољне туристичке услове које пружа Београд, затим даљину и скупоћу подвоза од наших туристичких центара до Београда, сасвим је разумљиво да су малобројни они инострани туристи који посете и Београд, док огромна већина посећују нашу земљу више пута, чак из године у годину, упознају велики део њених лепота и крајева, али до њене престонице никада не стигну.

Међутим, свакоме може бити јасно на први поглед, колико би велике користи за Београд биле, када би већи део тих туриста, који посећује наше туристичке крајеве, посе-

тио и Београд, па макар се ту задржао врло кратко време (један до два дана).

Да ли има могућности да се то постигне у већим размерама него што је било до сада?

Туристи из западне Европе (Енглеска, Швајцарска и др.) долазе у нашу земљу возовима преко Швајцарске и Италије, или директно преко Јесеница и Марибора, или пак лађом преко Венеције. Скренути њихов пут на Београд је немогуће, јер претставља велику разлику у растојању и у превозним трошковима.

Дунавски туристички пут

Али, има једна могућност, на коју хоћемо овде да укажемо, да се баш гро наших посетилаца са стране, тј. туриста из Чехословачке, Аустрије и Немачке, затим из Мађарске и Пољске, привуче на нашу ривијеру преко Београда.

То је водени пут Дунавом, који везује Беч у Аустрији, Братиславу у Чехословачкој, и Пешту у Мађарској са Београдом.

Сад већ имамо другу годину, како наша Речна пловидба одржава репрезентативну брзу пругу Београд—Пешта—Братислава—Беч и натраг својим луксузним бродовима „Александар I” и „Карађорђе”. Ово су најбржи бродови на Дунаву, на погон нафтом, са пуним и модерним комфором. Прошле године ова је пруга била сасвим пасивна. Ове године почела је једва да покрива расходе. Међутим, непотребно је да истичемо корисност и значај те пруге, када би се преко ње привукао долазак туриста у нашу земљу.

Овим мало заобилазним путем туриста би заиста утрошио нешто више времена до долазка на своју крајњу тачку, која је готово махом наше приморје, али би му то било накнађено лепим пределима и удобном возњом на Дунаву, затим возњом железницом нашем најромантичнијом пругом преко Ужица и Вардишта, па задржавањем у југословенској престоници и егзотичном Сарајеву. Најзад, комбиновање возње из Беча, Братиславе и Пеште преко Београда, па евентуално кроз Ђердап, и онда преко Ужица за Сарајево и приморје било би несумњиво врло привлачно за велики број иностраних туриста. Друга варијанта могла би да води преко Загреба на Плитвичка језера, а одатле на Сушак за летовалишта горњег Јадрана, односно личком пругом на Сплит за летовалишта средњег Јадрана.

Сада многи туристи, нарочито из Беча, затим из Пеште и Братиславе, посећују Ђердап, али за то искоришћавају бродове Аустријског дунавског паробродарског друштва, који одржавају директне пруге из Беча, кроз Ђердап, до бугарских пристаништа и Ђурђева. Комбиновањем наших путничких речних пруга из горњег Дунава, преко Београда, са евентуалним пролазом коз Ђердап, и возо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вима кроз Босну, или преко Плитвичких језера до нашег приморја, несумњиво је да би се привукао и велики број тих туриста, од чега би значајне и очигледне користи имали и наша држава, и Београд, и наше бродарство.

Комбинована путовања преко Београда до Јадрада

Комбиновање путовања лађом преко Београда, а затим возом до приморја, трајало би: 1) За релацију Беч—Бердап—Београд—Сарајево—Мостар—Дубровник, са задржавањем од два дана у Београду, једног дана у Сарајеву и пола дана у Мостару, укупно 9 дана. Изостављајући пролаз кроз Бердап, путовање би трајало укупно 7 дана; 2) За релацију Беч—Бердап—Београд—Плитвичка језера—Сушак (односно Сплит), са задржавањем од два дана у Београду и један и по дан на Плитвичким језерима, путовање би трајало укупно 8 дана. Изостављајући пролаз кроз Бердап, путовање би трајало укупно 6 дана.

Турнеја Беч—Бердап—Београд—Сарајево—Мостар—Дубровник (или Метковић), изражена у реду вожње, према постојећим паробродским и железничким пругама, била би удешена према нашој табели бр. 1.

ТАБЕЛА БРОЈ 1.

Беч—Бердап—Београд—Сарајево—Јадран

Место	Долазак		Одлазак	
	дан	час	дан	час
Беч	—	—	1 дан	8.30
Братислава	1 дан	10.45	1 дан	11.15
Пешта	1 дан	20.45	1 дан	22.—
Београд	2 дан	20.25	2 дан	22.—
Бердап	3 дан	—	4 дан	—
Београд	4 дан	21.25	7 дан	8.—
Сарајево	7 дан	21.40	9 дан	7.45
Мостар	9 дан	13.40	10 дан	0.18
Дубровник	10 дан	5.40	—	—

Турнеја Беч—Братислава—Пешта—Бердап—Београд—Плитвичка језера—Сплит или Сушак, била би удешена према нашој табели број 2.

ТАБЕЛА БРОЈ 2.

Беч—Бердап—Београд—Плитвице—Јадран

I варијанта

Место	Долазак		Одлазак	
	дан	час	дан	час
Беч	—	—	1 дан	8.30
Братислава	1 дан	10.45	1 дан	11.15
Пешта	1 дан	20.45	1 дан	22.—
Београд	2 дан	21.25	2 дан	22.—
Бердап	3 дан	—	4 дан	—
Београд	3 дан	21.25	6 дан	23.15
Плитвичка језера	7 дан	13.10	9 дан	2.53
Сплит	9 дан	9.10	—	—

II варијанта

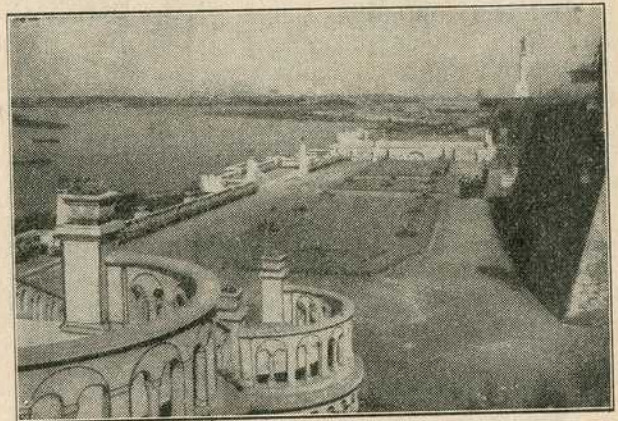
Плитвичка језера	7 дан	13.10	8 дан	23.47
Сушак	9 дан	6.34	—	—

Изостављајући пролаз кроз Бердап, једна и друга турнеја скратиле би се за по 2 дана.

Да би се ово постигло неопходно је: 1) Реклама; 2) Погодне превозне тарифе.

Организовање рекламе има да се повери туристичком повлашћеном друштву „Путник”, Туристичком отсеку Министарства трговине и индустрије, као и самој Дирекцији речне пловидбе и Дирекцији државних железница. Погодне превозне тарифе требало би да одреди Министарство саобраћаја.

Питање рекламе у иностранству је од особите важности. Ако у пролазу кроз београдске улице станемо пред излог неке путничко-туристичке агенције (рецимо Кук и Комп., или „Путник”, као и многих агенција страних паробродарских друштава), видећемо

Поглед са Калемегданске терасе

ванредно примамљиве плакате и проспекте, који нам у фантастичним бојама приказују лепоте швајцарских брда и норвешких фјордова, бујну вегетацију Африке, Мадере и Јужне Америке, романтику Нормандије и аустријских језера, привлачности Париза, Атине, Рима, Копенхагена, Риге и Стокхолма.

А Београд нема до данас ни једног проспекта, ни једног водића ни на домаћем, а камо ли на страном језику, који би претставио страном туристи у лепој слици, боји и речи његове лепоте, његове знаменитости, његов историјски значај. Ми морамо констатовати, да се Београдска општина у том правцу потрудила да нешто учини. Општински суд и Одбор унели су у буџет једну суму за издавање водића кроз Београд. Да би то издање заиста могло да достојно претстави Београд у очима странаца, Отсек за штампу и туризам Београдске општине обратио се друштву „Путник”, Министарству трговине и индустрије и другим надлежним установама, да би се и оне придружиле својим финансијским средствима за једно заједничко и репрезентативно издање. На жалост, та тражена допунска финансијска средства нису се

могла набавити, и тако Београд нема ни данас један добар проспект или водић, толико потребан и значајан за туристичку пропаганду.

Узимајући у обзир све веће схватање меродавних за привредни и културни значај туризма, ми не сумњамо да ћемо у скором времену доћи до тих тако потребних публикација. Отсек за штампу и туризам Београдске општине учиниће све могуће, стављајући на расположење сва сретства којима располаже, да се ова лепа и корисна идеја што пре оствари.

Што се тиче бродова, који саобраћају на релацији Беч—Београд, они су угодни и брзи. Било би врло пожељно, када би располагали и са већим простором за смештај путника (располажу са 42 до 48 кревета). За сада су то највећи бродови наше Речне пловидбе. Али, када би се развио туристички саобраћај, према нашим напред изнетим предлозима, свакако да би се сама по себи осетила целисходност, потреба и рентабилност набавке бар једног новог, већег и модерног путничког брода (као што су сада набављена три најмодернија и најбржа моторна теретна брода). Тако би, поред туристичке користи за нашу земљу и Београд, наша Речна пловидба имала престиж најбољих путничких и теретних бродова на Дунаву.

Питање популарних цена

Страни туристи, који данас посећују наше приморје и бање, уживају у повратку повластице у пола цене, што претставља укупно 25% попушта. Кад би се за комбиновану вожњу бродом или железницом од Беча, Братиславе и Пеште, преко Београда (евентуално кроз Ђердап), Ужица и Сарајева (односно Плитвичких језера) до приморја, па затим за повратак морским путем (у споразуму са Јадранском пловидбом) и сувоземним путем преко Марибора и Ђекењеша дала већа повластица од 50% или више ван сваке је сумње да би Београд сваке сезоне задржао бар за 1—2 дана значајан проценат чехословачких, аустријских, немачких и мађарских туриста, који у великом броју проводе свој летњи одмор на нашем приморју. Од велике повластице на вожњи не треба се плашити. Искуство је у последње време показало у свима земљама, да се туристички бродови и жељезничке композиције са попустима од 50% па на више од редовних тарифа, најбоље исплаћују и рентирају.

Предлажући попуст од 50%, ми се руководимо фактом, што је на нашим државним саобраћајним установама до сада даван туристима појединцима, за време главне сезоне, свега попуст од 25%. А попуст од 50% је на државним превозним сретствима усвојен као готово максимално повлаштење, које се

даје путницима појединцима приликом нарочитих приредби, са ограниченим роком трајања.

Но, треба узети у обзир да та граница од 50% попушта не би никако требала да буде максимална. У многим другим земљама, како за редовне шетне возове, тако и за ванредне популарне возове, ти попусти су много већи, па иду до и преко 75% од редовне тарифе. Са гледишта чисто финансиског нигде се нису показали нерентабилни, нарочито ако су редови вожње погодно комбиновани и по правцу путовања, и по распореду времена.

Код попушта од свега 50% треба водити рачуна, да он нема никакве привлачности у првом реду за државне службенике, који редовно уживају исти попуст на свим возовима и бродовима, а баш државни службеници код нас и у нашим приликама претстављају један врло знатан део туристичког саобраћаја.

Последње сезоне највише ванредних популарних возова имала је Италија. Почевши најпре са краћим релацијама, италијанске железнице увеле су доцније и дугачке релације (на пр. Милано—Рим). И на тим релацијама, са врло сниженим превозним тарифама (до 75% и више) показао се одличан финансиски резултат. Код тога је важну улогу играо и комфор путника, о коме се најстрожије водило рачуна. Између осталог, карте се издају по нумерисаним местима, те путник нема никакве потребе да се очајнички жури на воз да би заузео боље место, нити да се излаже свима осталим непријатностима гурања лактовима, мувања и гужве по железничким чекаоницама и перонима. Не желећи да правимо никакву компарацију, морамо констатовати, да се туристи на нашим недељним шетним возовима из Београда за бањска места у унутрашњости нису у томе погледу најбоље проводили, и да су, нарочито путници треће класе, били изложени приличним непријатностима, што је и дневна штампа забележила.

У Пољској, поред шетних и популарних возова, издаване су последње сезоне и нарочите туристичке карте, без одређеног правца и релације. Тј., за једну суму од 60.— наших динара дневно, сваки туриста појединац могао је да добије легитимацију, са којом је имао право без икаквих других формалности да путује у року од 15 дана, кроз целу Пољску, свима редовним возовима, у свима правцима, и у свако доба. Ове повластице показале су тако добре резултате, да су возови били у времену трајања тих повластица, редовно препуни.

Нас би јако радовало, кад би наше државне железнице увеле такву врсту туристичких карата — легитимација, са обавезом да сваки од тих туриста, у року трајања карте, има да посети и Београд, те да се ту задржи најмање 48 сати. Уосталом, ова оба-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.RS

веза би несумњиво била формалне природе, јер верујемо да би ретки били купци оваквих карата, који и сами не би имали намеру да посете Београд.

Колико је код нас интересовање за туристичке и шетне пруге најбоље ће нам показати табела бр. 3, која статистички приказује кретање путника на недељним и шетним пругама Речне пловидбе из Београда низ Дунав, уз Дунав и уз Саву, на релацијама Београд—Радујевац, Београд—Смедерево—Велико Градиште, Београд—Сланкамен—Тител и Београд—Шабац—Сремска Митровица, у времену од априла до конца септембра ове године.

ТАБЕЛА БР. 3

Кретање путника на шетним бродовима Речне пловидбе од априла до септембра 1933 год.

РЕЛАЦИЈА	Свега путника	
	ушло	изашло
Београд-Бердап-Радујевац	4338	3362
Београд-Смедерево-В. Градиште	5736	2951
Београд-Шабац-Ср. Митровица	1032	863
Београд-Сланкамен-Тител	4653	1184
Свега :	15759	8360

Горња статистика значи, да је у времену од априла до конца септембра ове године, просечно сваки шеснаести Београђанин кренуо једне недеље шетним бродом из Београда. А несумњивих туриста било је, као што се из статистике види према броју изашлих путника, 8.360, што опет значи, да је сваки тридесети становник Београда у току летње сезоне направио по један недељни туристички излет водом.

Жао нам је што Дирекција државних железница, којој смо се обратили, не располаже сличном статистиком путника својих недељних шетних возова из Београда. Али, узимајући приближно, да су два редовна шетна воза (за Аранђеловац и Ковиљачу) са повременим популарним возовима, имали исти број путника као и наведене четири речне шетне пруге, онда излази, да је сваки петнаести Београђанин једанпут у летњој сезони направио чисто туристички излет у једно од места на тим релацијама.

Нама је врло жао што један сличан статистички закључак не можемо да изведемо и у погледу туристичке посете становника унутрашњости Београду. Али, на жалост, такве статистике нема, јер ни таквих туристичких шетних пруга, које би везивале унутрашњост са Београдом, није уопште било.

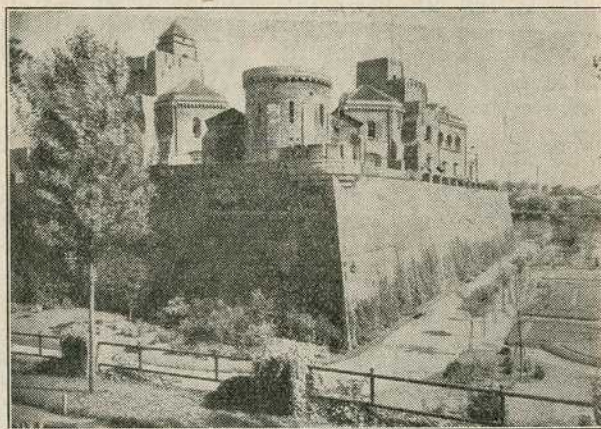
Све ово што смо навели, у жељи да се прими као целисходна идеја и сугестија, требало би да буде, наравно, извршено у сарадњи и у споразуму са Београдском општином, која је прва позвана да пропагира и

помаже све оно, што је у интересу њенога града и њених грађана.

Унутрашњи туризам Београда

По питању унутрашњег туризма, нема сумње да Београд јесте и мора да буде привлачна тачка за све Југословене. Без обзира на његове природне и остале лепоте, Београд, као престоница Југославије, мора изазвати и изазива код сваког држављанина жељу да га посети, да га види, да упозна његов живот, да упозна то средиште, где се налази мозак и срце државе.

Да би се сваком Југословену дала могућност и прилика да посети своју престоницу,

Географски институт у Горњем Граду

треба учинити све могуће олакшице. Није довољно да се један грађанин из унутрашњости у низу година једанпут реши да посети Београд, да би га само видео и добио појам како изгледају његове улице. Грађанима из унутрашњости треба дати могућности да што чешће посећује престоницу, да би могли бити, ма да ту не живе, са њом у непрестаном додиру, јер ће је тако, упознајући је боље, још више заволети.

Популарни шетни возови и бродови са ниским превозним ценама уведени су данас у великом броју у свима европским државама. У последње време уводе се и код нас све више, јер се увиђа њихова корисност и за државну касу и за становништво. Детаљније биће о овоме речи доцније. Овде ћемо само констатовати, да су код нас шетни возови и бродови махом тако подешавани, да су недељним и празничним данима давали могућност становницима престонице да посете извесне привлачне туристичке и бањске крајеве унутрашњости. Али, никако нису били подешени тако, да би дали могућност становницима унутрашњости да посете Београд. Чак и оне редовне речне пруге, које у радне дане погодно везују пристанишна места унутрашњости са Београдом, у недељне дане ни-

саобраћале. (Случај са пругом Велико Градиште—Смедерево—Београд и Сента—Ст. Бечеј—Тител—Београд). Никоме није ни пало на памет да становницима унутрашњости, који би недељом и празницима желели да посете Београд, учини неку повластицу у вожњи, као што је на шетним возовима и бродовима учињено становницима Београда за посету извесних места у унутрашњости.

Због тога предлажемо, да се већ у идућој сезони заведу недељни и празнични шетни возови и бродови, који би доводили становнике унутрашњости на обданицу у Београд. А у колико и где се ти шетни возови и бродови за Београд не би могли увести, да се путницима и излетницима да одговарајућа повластица на редовним возовима и бродовима, која би важила из најудаљенијих места на свима пругама до Београда, почевши од суботе у јутро или у подне, до понедеоника у подне, односно од дана уочи већих празника (кад радње и надлештва не раде), до дана после празника у подне.

Да би од тога и државна каса имала само користи, доказују нам несумњиво већ постојеће повластице на постојећим шетним возовима и бродовима у недеље и празнике.

Туризам у интересу Београђана

Посматрајући туризам са комуналне тачке гледишта, нећемо се руководити само уским интересом материјалног значаја. Због тога сматрамо да, у испитивању проблема туризма наше престонице, треба поделити то питање на два дела: 1) Туризам у интересу Београда; 2) Туризам у интересу Београђана.

Први део, т.ј. туризам у интересу Београда, расправили смо до сада доста исцрпно и дали конкретне предлоге, како би се привукли у Београд у великом броју и иностранци и домаћи туристи и излетници.

Туризам у интересу Београђана не треба запоставити. За хигијену и здравље становника престонице од великог је интереса, да бар један дан у недељи проведу ван града, на чистом ваздуху и у зеленилу.

За дневне и полудневне излете Београђана у најближу околину (Топчидер, Дедиње, Раковица, Кијево, Авала, Ресник, Земун), Београђанима су на распололожењу општински трамваји, аутобуси, локални возови и бродови државног и приватног бродарства.

Морамо констатовати да је у томе правцу већ доста урађено од стране Дирекције државних жељезница и од стране Дирекције речне пловидбе.

Последње сезоне Дирекција државних жељезница имала је редовне недељне и празничне шетне возове из Београда за Аранђеловац и Ковиљачу, повремене популарне возове за Палић. Дирекција речне пловидбе имала је редовне недељне шетне бродове за Сланкамен, Гроцку, Смедерево, Велико Градиште, Шабац (са возом за Ковиљачу) и редовни шетни брод кроз Ђердап, који је полазио суботом у вече, а враћао се понедеоником у вече. Материјалну корисност ових шетних пруга са знатним повластицама убрзо су увиделе и државне железнице и Речна пловидба. Према изјави директора Речне пловидбе г. Боре Стевановића, недељне шетне пруге показале су најбољи финансијски ефекат. А одзив путника најбоље показује колико су те недељне шетње омиљени одморчи провод Београђана.

У табели бр. 4 износимо, у вези са раније изнетом општом статистиком броја путника на недељним шетним бродовима, детаљну статистику тога кретања по месецима у овој години

ТАБЕЛА БР. 4

Кретање путника на шетним бродовима Речне пловидбе по месецима, од априла до септембра 1933 године

РЕЛАЦИЈА	Април		Мај		Јуни		Јули		Август		Септембар	
	Ушло	Изашло	Ушло	Изашло	Ушло	Изашло	Ушло	Изашло	Ушло	Изашло	Ушло	Изашло
Београд-Ђердап-Радујевац	884	625	390	327	511	478	892	562	943	726	718	644
Београд-Смедерево-В. Градиште	638	519	465	477	976	366	1356	578	1270	501	1031	510
Београд-Шабац-Ср. Митровица	—	—	—	—	30	7	400	191	370	422	232	243
Београд-Сланкамен-Тител	252	139	374	133	937	195	1325	235	1205	269	560	213
Свега:	1774	1283	1229	937	2454	1046	3973	1566	3788	1918	2541	1610

Статистику кретања путника на шетним и популарним возовима не можемо да изнесемо, као што смо раније нагласили, јер Дирекција државних жељезница са њом не располаже.

Излети шетним возовима за Аранђеловац и Ковиљачу дају свакако путницима лепу могућност да проведу добар део дана у тим нашим пријатним бањама. Али, путовање траје доста дуго, тако да је излетник приморан

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да проведе по 10 и више часова у загушљивом купеу, у диму угља. Због тога су много пријатнији излети бродовима, где је путник од поласка до повратка непрестано на чистом ваздуху и има могућности слободног кретања. Да би још више омогућила Београђанима недељне шетње бродовима, Дирекција речне пловидбе спрема за идућу сезону још веће погодности и повластице.

Унутрашњост — Београд — Ђердап

Један од најлепших и најромантичнијих предела наше земље је Ђердап, којим се, кроз гребене, брда, клисуре и насмејана зелена острва пробија у вировима и пени Дунав, највећа средње-европска река. Ђердап почиње код Голупца, на непуних 135 км. низводно од Београда, а завршава се пред Кладовом, на неких 240 км. од Београда. Ђердап, са својим казанима, теснацима и свом својом величанственом романтиком протеже се скоро пуних 100 км. Вожња кроз Ђердап траје низводно око 5, а узводно око 8 и по сати.

Тај јединствени пејсаж морао би бити један од циљева сваког југословенског туристе, а нарочито излетиште Београђана.

До сада је Речна пловидба одржавала недељну шетну пругу кроз Ђердап, са 50% повластице на возњи. Брод је полазио из Београда суботом у 22 часа, недељом у јутро пролазио кроз Ђердап низводно до Кладова, затим продужавао до Радујевца, понедељником у јутро кретао кроз Ђердап узводно и враћао се у Београд у понедељак у 21.25 часова.

Ма да је одзив путника био добар, ипак ова туристичка пруга није била особито повољна. Путник је требао да проведе на броду пуних 48 часова, да плати два доста скупа преноћишта (или да проведе две непроспаване ноћи), поред дводневне исхране на броду, што је све укупно, и поред повластице на возњи, претстављало велики издатак.

Директор Речне пловидбе г. Бора Стевановић, који посматра питање туризма на нашим рекама на сасвим нов и правилан начин, намерава да у идућој сезони измени ред возње на овој туристичкој прузи, тако да би шетни брод полазио из Београда суботом у подне. Истог дана у вече стизао би у врло лепо и романтично место Голубац, са старим историјским градом, где би излетнике очекивала атракција у једном ресторану на води, и где би се остајало до зоре. У зору брод би кренуо кроз Ђердап и пре подне стизао у Кладово. Ту би излетнике опет очекивало купање, одмор и шетња кроз варош. Око подне брод би кренуо натраг и стизао у Београд понедељником у јутро, благовремено за почетак рада у радњама и надлештвима.

Поред ове врло лепе идеје, ми предлагемо завођење још једног недељног шетног брода

за Ђердапску пругу, који би полазио из Београда недељом пре подне, стизао у Кладово недељом у вече, враћао се из Кладова понедељником у јутро и стизао у Београд истог дана у вече. Овим би укупно трајање путовања било прекраћено на 38 часова, а на путу проводила би се свега једна ноћ.

Најзад, све шетне туристичке карте требале би да буду комбиноване са возовима из свих крајева унутрашњости, преко Београда, и са задржавањем излетника у Београду. Од

Споменик захвалности Француској на Великом Калемегдану

овога би се постигле несумњиве користи и за државне железнице, и за речно бродарство, и за Београд, као и за Београђане и становнике унутрашњости, којима би се омогућило да по најповољнијим условима цене и конфора посете Београд и Ђердап, престоницу и један од најлепших предела наше земље.

Конкретни предлози

Резимирајући наше погледе на питање подизања туризма у Београду, предлагемо конкретно следеће:

1. Комбиновање возње и цене речним лађама и железницама од Беча, Братиславе и Пеште преко Београда, Ужица, Сарајева и Мостара до јужног Јадрана, односно преко

Београда и Плитвичких језера до северног или средњег Јадрана, са повратком лађама поморског бродарства и железницом преко Марибора и Ђекењеша, за иностране туристе из Чехословачке, Аустрије, Немачке, Мађарске и Пољске.

2. Проширење горњих турнеја са евентуалном вожњом кроз Ђердап.

3. Увођење недељних и празничких шетних возова и бродова са знатним повластицама из унутрашњости за Београд, односно давање повластице туристима и излетницима из унутрашњости на редовним возовима и бродовима за недељна и празнична путовања до Београда.

4. Одржавање, повећавање и побољшавање недељних и празничних шетних пута вазови-

ма и бродовима из Београда за излетничка и бањска места у унутрашњости. С тим у вези промену реда вожње на речној шетној прузи кроз Ђердап и комбиновање карата и вожње за овај шетни брод са железничким пругама из унутрашњости, преко Београда.

Да би од тога имали само користи, материјалне и моралне, и државне железнице, и Речна пловидба, и туристи, очигледно је свима, а нарочито меродавнима, који су у својим билансима већ имали прилике да увиде велику корисност популарних возова и бродова, и популарних туристичких цена. Користи, које би од тога имао Београд, јасне су свима онима, којима је познат значај развитка туризма за једну земљу, као и за једну варош.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Општина и социјална политика

I

У данашњем времену градска општина је преузела један велики део послова јавног карактера, који често пута по својој битности и својој природи пре спадају у домен већих самоуправних институција, као што су код нас на пример Бановине, а и у домен саме државне организације. Отуда је врло тешко повући класификацију и одредити послове који би били чисто самоуправни од оних послова о којима би се старао искључиво државни апарат. Годинама живот и пракса стварали су ту мешавину, а извесни, пак, послови имали су додирних тачака и са општином и са државом. Овде је неопходно потребно напоменути, да извесне послове општина свршава као нека врста извршне власти, због свога непосреднијег карактера у односу према становништву. И то се може једино правдати праксом и обичајем, иначе је са једног чистог и некомпромисног гледишта, о граници између општине и државе, такав начин неоправдан, јер држава има тако јако развијен и разгранат свој апарат, да јој заиста није потребна помоћ са стране. Тим пре, што држава има извршну власт и извршне органе чији резултати и могућност реализовања њених намера и чине један атрибут државе као суверене власти. Није тешко набројати послове које врши општина, а који, строго узевши њену намену по теорији јавног права, не спадају у њену надлежност. Такви су послови војних власти; разне службе чисто полициског карактера; спровођење избора за законодавно тело, (код нас за Парламенат и за Сенат).

У новије време улази све више у праксу да општина преузима на себе и дужност осигурања радника итд.

Кад су у питању институције, и уопште, људске заједнице и њихово развиће, осећа се једна тенденција ненаметнута од теоретичара и законодаваца, већ грађена у самоме животу и пракси, да се што више одгери државна администрација и послови пренесу на општину, која је ближа народу и његовим потребама и, нарочито у демократским земљама, њен је апарат због свога познанства и готово фамилијарности са народом, погодан да свршава послове, и брже и без ометања, од државних органа, који носе више карактер непопуларног бирократизма.

Тако сâм ток времена формира онако људске организације како изискују потребе самога живота ма колико људи са својим личним и класним интересима покушавали да тај ход живота спрече. Некада је државни централизам био апсолутан и некомпромисан. Сваки предлог деконцентрације власти сматран је као опасан и незгодан, јер се деконцентрацијом слаби централна власт. Али многобројни послови који су ницали, све нови и нови, изискивани стварањем нових потреба живота, наметали су неминовно конституисање нових, мањих, чисто локалних формација које би те нове послове имали да приме у свој домен рада. Тако су постале данашње општине.

Општина је у прво време имала своје послове и у послове државне организације није улазила, јер се у прво време то није дозвољавало, и чак сматрало као опасно, по постојећи политички и социјални status quo. Нешто мало модификовано ово гледиште се и данас задржало и оно ће вероватно остати још дуго.

Гледиште Светозара Марковића у погледу општинске организације напуштено је као гледиште које би државу као целину имало да разбије на безброј малих државица — општина — и тако целину онеспособи за велике задатке било социјалног, било политичког или војног карактера.

Општина се, у главном, и сада бави тако званом комуналном политиком, под којом се у пракси подразумева старање о путевима и улицама, о гашењу пожара, о осветљењу, о здрављу, о просвети, и као најсавременије одредбе, о науци и уметности. Општина, даље, подиже музеје, паркове, подиже шеталишта, па се у новије време појављује и као финансијска институција — као штедионица и заложна банка. Наравно, не као трговац, да би зарадила, већ да би у времену новчаних шпекулација и нестабилности, заштитила што више своје чланове и послужила што боље њиховим интересима. Њена добит сме да буде само колико да покрије режију, више не.

Међу задацима које је узела на себе да реши данашња градска општина, спада и социјално старање. Ретко који појам да је тако растегљив и тако обиман као што је социјална политика. Овом приликом нас интересује социјална политика општинске самоуправе у

погледу збрињавања и осигуравања минимума за егзистенцију свима оним градским елементима, којима је тај минимум угрожен, било услед њихових физичких недостатака и неспособности, било услед непогодне економске коњуктуре. Тако би у прву врсту спадали сакати и богаљи, болесни, затим деца и старци, а у другу групу, незапослени грађани. Логично, да би овде било маса злоупотреба и недостојности социјалне помоћи за поједине и да би се баш зато могла изградити читава табела разних врста и категорија оних, који претендују на ту помоћ, али ми овога пута нећемо улазити у тај посао, већ у доцнијем излагању, узимамо у обзир само оне којима је та помоћ неопходно потребна и који су је потпуно достојни.

Несрећника и бескућника је било од кад постоји света. Њих ће вероватно бити још за дуго и дуго, и можемо се тешити тиме, да смо ипак у неком погледу одмакли унапред. Егзистирање економски уништених и немоћних елемената условљава сам капиталистички поредак, који има своју логику и своје законе. Развиће капитала и његов улазак у ове размере које заузима данас, регрутује баш на супротној страни све многобројнији материјални пролетаријат. Капитал има свој ход који није незадржив као што је ход историје. Ход капитала може се задржати. Потребна је само добра воља и увиђавност меродавних фактора, потребна је асистенција свих фактора јавног карактера, и ревизија социјалних односа. Ревизија је најзгоднија постепена, еволутивна, и неприметна. Таква ревизија која би током година, па и читавог столећа, еволутивним путем метаморфоризирала економски статус кво. Неоспорно да је зато најпогоднији систем пореза, заснован на начелу социјалног опортунитета, а не, као до сада, на начелу таксирања. (Начело одговарајуће отплате за добивену услугу). Истина, такав порез могао би се хармонизирати и на овом садањем начелу таксирања, јер би такав порез конституисао фонд намењен социјалном старању, који би каналисао акције свих пролетерских елемената, који су иначе склони и упућени, без социјалне помоћи, свим политичким изгредима. Ти изгреди би највише погодили класу која би се имала опорезовати, па како их друштво осигурава од тих непријатности, они би имали да дају одговарајућу отплату за услугу, отплату која би имала чисто превентивно - политичко - социјални карактер.

Сад настаје питање, коме би требало ставити у дужност извођење ове преко потребне савремене социјалне политике? Држави или општини. Мислим да општина као ближа народу има више предности од државе, али да би држава требала да задржи право надзора над овим општинским радом, и да види, да ли се та социјална политика спроводи у границама унапред одређеним.

То је потребно због тога, што би, извођена у ужим границама, социјална политика била недовољна и што не би одговарала постављеним задацима и свима потребама, а што би, извођена у ширим границама, загрозила приватну својину, која је база и срж свих капиталистичких држава и ударом на ту својину удара се и у саму физиономију и организацију државног апарата. Ту треба наћи златну средину. То је, неоспорно, и велики и тежак задатак.

За излагање овога питања веома је корисно видети развиће и живот социјалне функције самоуправних институција у Енглеској, јер је тамо, најраније и најизразитије, настала демонстрација овога проблема.

Као и свуда, и у Енглеској су цркве и манастири били доста богати и често пута имали огромне комплексе својих земљишта. Нарочито манастири бејаху имућни и у оном времену представљали су неку врсту велеледника и феудала. Током средњег века, па и раније, они су били центар културног и просветног живота и у њима су врло често навраћали уметници и културни пионири свих врста, да у тишини манастирској, поред добре софре и угодне постеле, заврше какво дело и насликају какву слику те оставе то као дар манастиру. У то време су комуникационе линије биле врло слабе и хотелски живот веома неразвијен. Манастири су били нека врста склоништа за путнике где су они могли да се поткрепе и одморе. Тако су постепено манастири постали центри у једноме крају, где су се људи окупљали, и где их је било свакодневно у већем броју. Имућни и гостољубиви, они су свакога дана постваљали велику трпезу и манастирске старешине сматрале су као неку дужност да се сваки гост угости и нахрани који год прекорачи праг свете куће... Било је ту остатака од богате трпезе; а требало је с друге стране ту помоћи око стоке и око њиве. Зато се могло ту бар за неко време огрејати и никакво чудо што су многи бескућници лупали на манастирска врата, нудили услуге и тражили хлеба.

Хришћанство као још свежа вера, са тек распламтелим фанатизмом код калуђера и свештеника, а у времену које и остаје у историји као време религизма, говорило је за бескућнике и немоћне. Било је нарочитих одаја по богатим манастирима, које су биле прави азили за сакате и немоћне. Тако је дошло до тле, да се то почело сматрати као нешто нормално и да се, после тога, манастири нису могли тога отрести. И јавне власти и приватна лица сматрали су да је манастирима и црквама дужност да издржавају пролетере па били они физички или материјални. Ови последњи, здрави и способни, могли су увек одрадити своју кору хлеба на пространим манастирским имањима.

Тако је то ишло све до Хенриха VIII, за чије владавине се догоди нека врста аграрне реформе. Он је, наиме, одузео црквама и манастирима велике комплексе земљишта, и тако од велепоседника и феудала, какви дотле изгледаху манастири, створи обичног домаћина из средњег staleжа, који не само што није више био у стању да другима даје, него је морао добро да отвара очи ако је хтео да пристojно повеже крај с крајем. Ова аграрна реформа не само да је погодила цркве и манастире, већ је још у јакој мери погодила све оне пролетерске елементе који су се концентрисали око њих и на богатству и дарежљивости манастира базирали своју егзистенцију. Одједном, они су остали на улици. У малом броју и неорганизовани, они нису могли угрозити политичку безбедност и социјални поредак, али су били огромна сметња нормалном животу мирног малограђанина, за чију су имовину и личну безбедност представљали увек опасност. Логично је да су у то време, огромну већину кривичних дела они починили. Из њихових редова биле су регрутоване читаве чете скитница и просјака, који су били дозлогрдили и народу и властима. Влада је покушавала да тај изненада искрсли социјални проблем реши наредбама и казнама, и било је наређено да сваки мора имати стално место боравка и стално занимање. Ко то није имао, био је осуђиван драконским казнама, парадоксалним и несхватљивим за наш данашњи правни поредак. То је истина утицало да се број тих анархистичких елемената смањи, али је проблем, за остали, много већи део, био нерешив. Историчари наводе да је у то време близу 100.000 лица због скитње и просјачења обешено.

Најзад, видело се, да дотадање мере застрашивања не могу ово социјално питање да повољно реше, те се нешто морало предузети у корист гоњених пролетера. Влада је наредила општинама да створе добротворне фондове из којих би се помогла сиротиња. Даље, стављено је у дужност да се општине старају да се што већи број запосле и одврати од дотадањег начина живота. Ето почетка када општина преузима на себе једну важну социјалну функцију, кад почиње да води једну социјалну политику, која нас овом приликом баш највише и интересује. Да је тај новостворени фонд при општинама, намењен социјалном старању, показао благотворне резултате, увидело се врло брзо, као што се и врло брзо показала његова недовољност. Људи су се слабо одазивали, јер је давање било факултативно, и они, који су једном дали, у главном, сматрали су да су се одужили за увек. На тај начин фонд би функционисао само кратко време а онда би био, због помањкања средстава принуђен да ликвидира. За кратко време питање би поново искрсло у својој ранијој форми. Онда је дошао предлог, да општине разрезу један нов порез на све

грађане, према нарочитој скали, који би ишао у општински фонд, из кога би се помагали сви они елементи, којима је та помоћ била потребна. Почетком осамнаестог века, 1601 године, за владавине краљице Елизабете, установљен је закон о помоћи свима немоћнима. Онда су почеле општине да на све стране подижу домове за децу, за старце, за болесне, у којима су штићеници добијали и одело и храну. Био је то закон од епохалног значаја у социјалној историји не само Енглеске већ и целог човечанства.

Порез, који је тада разрезан, био је конституисан на видљиве објекте, као што су на пример зграде, шуме, земљишта, рудници и т.д. Логично је да ти намети нису били тако тешки и са сумњивим изгледима за реализацију, као што су сада сви нови намети, јер онда су општински буџети били мали, мали персонал, мали и ситни задаци, незнатне потребе. Данас је то све друкчије. Великом већином општински буџет, у оно време био је ангажован за социјалну политику и те суме које су се у ту сврху трошиле, биле су приближно довољне да то питање повољно реше. Из дана у дан, то питање се сужавало, број лица која су апеловала на ту помоћ постајао је све мањи и, логично, да су општине, стојећи на принципу систематског и рационалног буџетирања, кредит за социјалну политику, који је остајао неутрошен, пребацивали на друге потребе, на оствривање нових задатака, који су се истављали на дневни ред у културном и социјалном развићу општинских самоуправа. Тако је било, да је у годинама повољних и берићетних економских коњуكتура, кредит за социјалну политику, који нас овом приликом интересује, био незнатан део целокупног општинског кредита. То је здраво и основано, јер буџет стварају прилике и живот који се из године у годину мењају. Наравно да је тај кредит повећаван, у колико су се потребе појављивале и увећавао број пролетерских елемената — аспираната на комунално-социјалну помоћ.

Колико су Енглези у том погледу били обазриви и пажљиви да не оптерете оне стране привреде и ону врсту људи којима би, због привредних прилика нови намети пали тешко, и довели у питање њихову економску ситуацију или привредни просперитет! Када је индустријски живот савремених размера био на помолу и у зачетку, када су трговачка предузећа била почела да се стављају на савремену основу, да би им се осигурало пласирање капитала и рентабилитет, приоритет у конкуренцији са страним сличним предузећима, парламенат се изрично изјаснио 1840 г. да су ова предузећа изузета од извесних општинских намета.

Тако је почетком двадесетог века 1903 г., заведено да извесне општинске таксе, разрешане на основу видљивих објеката плаћа за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unijz.rs

купац стана а не сопственик, прво једну трећину а после једну четвртину од закупне цене. Тиме се ишло на фаворизирање сопственика некретнина и на метаморфозирања новчаног капитала у некретнине. Тако је 1927 г., када је почела аграрна криза и катастрофално падање цена пољопривредних производа, за министровање Черчила, учињено олакшање и земљорадницима у брисању великог дела њихових обавеза према јавним властима. Када је наступила и индустријска криза, то олакшање учињено је и индустрији.

У Енглеској се, да се вратимо нашем предмету, осетила велика промена на боље од доношења Елизабетиног закона принудним дацијама за социјалну политику. Незбринуте несрећници осетили су да нису сами и одбачени, да нису без ичије помоћи и они су постепено нашли свој пут.

Тако је постала, постепено и читава организација социјалне политике, коју су водиле градске општине. 1782 године донет је Закон о организацији општинских савеза за издржавање сиромашних елемената и за борбу противу просјачења и скитница. У тај савез могле су ући општине које су хтеле, јер организовање није било обавезно, али само до 1834 г., када су законом установљени такви Савези којима су морале приступити све општине са њима надлежног подручја.

*
* *
* *

Да ли је данашња економска криза, која је захватила све гране људске радиности већа но што је некада била, не може се тако лако утврдити, али што је неоспорно, то је, да је огромних размера, и да јој се крај тако лако не може назрети. Она је нарочито тешко погодила средњи сталеж — ситног трговца, занатлију, нижег чиновника — који је неоспорно главни ослонац капиталистичке политике. Развивши их економски, она их нагриза и морално и гура у пролетерске редове, незапослене и очајне, који ни за себе не могу да нађу излаза. Оно што је за нас најгоре, и што нас највише забрињава то је стварање пролетера на селу, јер су наша сеоска имања преза-

дужена, оптерећена огромним каматама, и то у времену кад су пољопривредни производи пали на минимум.

Нарочито је тежак положај варошког незапосленог радника, он нема ни крова, ни насушног хлеба, што је сељаку више или мање осигурано. Социјални положај градског радника је тежи и страшнији. Он треба да буде најактуелнији проблем социјалне политике градских општина. Нарочито оних општина где је број радника — пролетера велики. Потребни су велики издаци на социјалну помоћ, и они се морају осигурати на уштрб других потреба, које се, кад је у питању кров и хлеб, појављују као луксуз и господска потреба.

Ту скоро, поводом анкете о станбеном питању, у „Београдским општинским новинама“, а у чланку г. Сл. Видаковића, налазимо проценат од целокупног буџета расхода, на социјалну политику. Градске општине у Југославији предвиђају 2,7%, сеоске ни толико — 1,5%, што је неоспорно несхватљиво кад се узму у обзир расходи енглеских градова који износе 28,6% ли Бечке општине 32,7%.

За Београд је потребан сигурно много већи кредит, али је питање како да се он покрије. Рећиће се да је свет постао инсолвентан и да се нове дације не могу ни замислити. Ми овом приликом на инсолвентне и не мислимо, али је неоспорно да има и таквих које би требало јаче оптеретити у социјалном интересу целокупне друштвене заједнице.

Приликом дискусије о новим општинским наметима у Француској, Брасо, неоспорно ауторитет у питањима општинских финансија, предлагао је као нове порезе, порез на станове и порез на прираштај вредности земљишта и зграда. Ја бих овом приликом додао и високу пореску стопу на странце запослене у нашој земљи са често невероватно високим платама и нарочито на паразитски капитал, и то много више него на активни, кога би такође у незнатној мери требало оптеретити.

Ми овом приликом нећемо улазити у то како би се та социјална помоћ требала и могла организовати специјално у градским општинама.

То ћемо пружити у нашем идућем чланку.

инж. Здравко Васковић,
виши саветник Министарства саобраћаја

Београдски железнички чвор

„Београдске општинске новине”, као часопис за комунални, социјални и културни живот Београда, објављују све оне стручне написе, који се по својој садржини односе на комуналне и социјалне проблеме наше престонице, без обзира да ли се са њима у начелу слаже или не сама редакција, као и надлежни фактори Београдске општине. „Београдске општинске новине” су јавно гласило, и у њима може сваки добронамеран грађанин Београда да каже своје мишљење из резективне области комуналне политике, у којој је он стручан, као и да критички расправи сва комунална, социјална или урбанистичка питања Београда. Разуме се, да у сваком конкретном случају, та мишљења остају само као приватна, лична мишљења пишчева.

Тако и у случају расправе неоспорно значајног Београдског железничког чвора, желећи да се ово питање **најправилније** реши, редакција „Београдских општинских новина”, радо објављује чланак г. инж. Здравка Васковића, као што је објавила и чланак г. инж. Ст. Ракочевића, као што ће, најзад, објавити и чланке свих осталих стручњака, који би по овом, као и осталим урбанистичким и другим проблемима Београда желели да даду свој стручни суд, иницијативне сугестије или конкретне предлоге.

Уредништво.

Под горњим насловом изашао је чланак г. Стевана Ракочевића у часопису „Београдским општинским новинама” од јануара т.г. Према ознаци, ово је требао да буде први део чланка, после чега је имао да дође наставак. Међутим, тај наставак није изашао, већ се место њега појавио опет у нашем угледном престоничком часопису „Београдским општинским новинама” од јуна тек. г., други чланак под насловом: „О најновијем пројекту железничког чвора у Београду”, у коме је г. Ракочевић подрвао критици дефинитивно решење овог питања које је дало Министарство саобраћаја.

Он је у том чланку доказивао да ниједно решење појединих техничких и саобраћајних питања, која сачињавају заједно проблем железничког чвора у Београду, није исправно решено. Шта више, на једном месту он чак тврди, да се једним решењем ишло на то, да се путнички саобраћај одврати од Београда и тиме нанесе велика штета развоју наше престонице. Читајући овај чланак, грађани Београда мораће неминовно доћи у забуну, незнајући шта је у ствари. Сваки ће се питати: да ли је могуће да један

инжињер, а при том још и асистент Универзитета, и ако млад човек, сме напамет и без основа тврдити тако нешто о једном питању, које спада међу најкрупније, која Београд има да реши? Да ли је заиста то тако значајно питање по будућност престонице овако наопако решено?

Та пометња створена овим необјективним чланком код многих грађана Београда и принудила ме је да овим написом ствар расветлим, премда се ту грешим о једну своју начелну одлуку, да преко оваквих појава увек прелзим. Као што ће то сваки увидети, овде се од две претпоставке може одржати само једна наиме: или они, који су радили на овом питању, као и они који су водили контролу над тим радом нису имали појма о целом овом проблему, те су га за то наопако и решили, или је то случај код самог критичара? Трећега нема! Из даљег излагања видеће се шта је у ствари.

Онај први чланак г. Ракочевића требао је да буде нека врста теориског образложења раније донетих решења по овом питању. Тада он још није знао за ово најновије и дефинитивно решење железничког чвора Београда. Прва половина чланка има чисто наративни карактер, јер он ту износи, куда која пруга постојећа или будућа иде и које све крајеве везује, док је тек у другој половини *покушао* да постави сам задатак који се има решити код железничког чвора у Београду. Како он замишља тај задатак види се из овог цитата:

„Решење Београдског железничког чвора зависи од положаја постојећих и пројектованих нових пруга, од главних саобраћајних праваца, као и положаја Ранжирне станице. Саобраћајне линије су се развијале према економским и националним потребама државе, чијим спајањем у Београду се образовао железнички чвор. Решењем тога чвора треба задовољити саобраћајне потребе железничких веза између саобраћајних области, чији саобраћај је упућен на свом путу преко Београда, као и задовољити саобраћајне потребе града Београда у вези са осталим саобраћајним областима.”

У овом ставу као што се види, чланкописац је посветио свега једну једину реченицу питању постављања задатка, који се има решити у проблему железничког чвора у Београду.

Међутим, кад се овај став више пута прочита, долази се до неминовног закључка, да

је све ово што је рекао само гомила фраза, које често престављају нон санс, као што је она његова главна мисао да „Решењем тога чвора треба задовољити саобраћајне потребе железничких веза...” Он прво износи од чега зависи решење железничког чвора, а после није био у стању да каже шта се подразумева под тим самим решењем. Из овога се види очигледно, да г. Ракочевић није уопште ни знао, кад је овај чланак писао у чему се управо састоји проблем железничког чвора у Београду. За то он у том свом чланку није ни говорио о најважнијим питањима, која су и учинила овај проблем актуелним, као што је н.пр. веза Панчевачког моста са главном путничком станицом, док је говорио о савсим другоразредном питању кружне железнице преко Бањице.

Питање решења железничког чвора у неком насељу или укрсници пруга јесте свако индивидуалност за себе. Ту не постоји један општи тип, који се може свуда применити. То не треба мешати са типовима објеката у чвору, за које се понекад може копирати и неки случај са стране. И за то је најтежи проблем код једног железничког чвора испитати стварне потребе и стварне могућности решењу. Кад се успе у том тачном постављању задатка, решење није тешко наћи, јер је то ствар више детаљних студија појединих саобраћајних објеката у чвору. Али за постављање тог задатка треба и много труда и много времена. У иностранству таква се питања студирају деценијама, па и у Београду оно је на дневном реду читавих 10 година.

Међутим, г. Ракочевић је мислио да се то питање може решити без тих великих студија, те за то он, пишући ове чланке без једне јасно изражене идеје, није ни могао имати једну сигурну оријентацију и један систем у излагању. Тако у горе цитираном пасусу он вели, да решење Београдског железничког чвора зависи поред осталог и од „положаја Ранжирне станице” а одмах после тога вели да „Место за Ранжирну станицу изабрати тако...” из чега се види, да он није начисто с тим: је ли Ранжирна станица то, што се зове решење чвора, или је она само елемент у чвору, од кога чвор у целини не може зависити већ обрнуто. По ономе, како је он третирао питање ранжирне станице и начин како је за њу бирао место, изгледа да се цео проблем решења чвора и састоји у томе, како ће се одредити место том објекту. Његови аргументи у избору места ранжирне станице показују да он и то питање није схватио и да чак непознаје ни непосредну околину Београда, јер је место за ту станицу изабрао у Кнежевцу, где се она уопште не може поставити, место у Реснику, где је њу на том правцу једино могуће изградити.

Са оваквим познавањем ствари г. Ракочевић у другом чланку под насловом: „О најновијем пројекту железничког чвора у

Београду” штампаном у часопису „Београдским општинским новинама” од јуна упустио се у оцену коначног решења овог питања, тврдећи да то решење уопште не ваља. Ми ћемо овде реалним фактима побити ту критику и то само за најважнија питања, јер је немогуће одговорити на све оно што је тамо изнето, држећи се, у колико је могуће, оног реда, којим су у том чланку поједина питања третирана.

Веза Панчевачког моста са главном путничком станицом

Са овим решењем да се Панчевачки мост веже за главну путничку станицу правцем преко цигларског терена, за тим тунелом испод вароши са улазом у главну путничку станицу од Мостара, г. Ракочевић, разуме се, не слаже се и за то је навео ове разлоге: Прво, што се тунел налази између две станице, те ће возови у њега улазити са неразвијом брзином и друго, што ће се задимљавати услед чега „путници ће се радије возити лађом и аутобусом... него железницом”. Осим тога, он вели да ће кроз тај тунел ићи теретни возови из Панчева за Макиш, што апсолутно није тачно.

Место тог решења, он предлаже оно старо решење из 1924 године са тунелом од 1.100 метара испод Француске улице, који се тунел налази такође између две станице премда мало удаљенијих, и у коме ће исто тако бити дима, само са том разликом, што ће се дим по усвојеном решењу изливати у две суседне станице, нарочито у главну, где и иначе има дима, а по старом решењу тај ће се дим изливати у Ломиној и Француској улици, дакле у најгушће насељеном крају Београда. Што се тиче развијања брзине возова, он не познаје уздужни профил овог дела пројектоване пруге, за то је тај аргумент и навео.

Тврђење г. Ракочевића да ће путници због тога задимљавати, радије ићи лађом и аутобусима него железницом, комично је, и о томе не треба више ни говорити.

Као што се види г. Ракочевић није био у стању, да нађе ништа ново, већ је узео једно старо решење које је из врло јаких разлога било одбачено.

Што се тиче локалне путничке станице „Дунав” која је предвиђена на цигларском терену више Професорске колоније, за то решење г. Ракочевић вели ово:

„Овај мирни крај није очекивао, да ће једног дана добити железничку станицу у својој средини. Овај крај није предодређен за ту нову станицу и не може се лако прилагодити новом стању. Тај крај нема хотела за путнике, удаљен је од центра и нема подесних трамвајских веза са осталим предграђима Београда.”

Из овога се види, да г. Ракочевић није схватио пројекат, јер та станица више Професорске колоније није главна станица, већ

www станица за локални саобраћај, за који нису потребни хотели. У тој локалној станици директни путнички возови неће ни стајати, већ ће улазити непосредно у главну путничку станицу, око које има и хотела и трамвајских веза. Тако се ради свуда у свету, па то ће бити и код нас. Његова напомена да овај мирни крај није исчекивао железничку станицу, јесте репродукција једне преставке поједине господе професора из те колоније, у којој су се они жалили меродавнима, да ће им се том станицом нарушити мир. Јасна је према томе и ова алузија г. Ракочевића.

О самом усвојеном решењу везе Панчевачког моста са главном путничком станицом он вели ово:

„У изнетом пројекту је наглашено да постоји само још једно решење са тунелом у Француској улици дужине од 1580 м. и подизањем целе постојеће станице на спрат, које решење је до крајности скупо. Поред наведеног другог решења, могуће је и решење са тунелом испод Француске улице на дужини око 1100 м. са димичним подизањем путничке станице на спрат, одвојено за банатске правце и за локални путнички саобраћај вароши, без ремећења садањег стања.”

„Овако пројектована станица на спрат може се по потреби направити пролазном за правац Банат—Срем и Банат—Југ и поред тога је у вези са главном путничком станицом за прелаз путника у свима правцима.”

Ово питање везе Панчевачког моста са главном путничком станицом јесте најтеже питање у комплексу питања, које треба решити у железничком чвору у Београду. Примедба г. Ракочевића да место тунела од 1500 метара може се испод Позоришне улице изградити тунел од 1100 мет. јесте потпуно безначајна, јер тежиште ствари није у величини тог тунела, него у подизању станице на спрат, поред данашње главне путничке станице, а коју то решење изазива. У предлогу за дефинитивно решење није речено да се по ранијем пројекту над целом главном станицом подиже станица на спрат као што то тврди г. Ракочевић, већ је било речи о подизању станице на спрат само изнад постојеће теретне станице „Сава” а не целе станице.

Ова станица на спрат изнад теретне станице „Сава”, која је главна одлика плана железничког чвора од 1924 год., има својих великих мана. Прво, на њу се може доћи са портала тунела у Ломиној улици само вијадуктима преко Карађорђевог улице и друго, са ње се морају рампом спустити колосеци ка Топчидеру на који се начин одваја данашња путничка станица од теретне и цео простор између Моравске улице и Саве дели на две засебне половине, између којих је колосечни спој немогућ. Са тим решењем, са станицом на спрату, онемогућава се проширење постојеће станице и рационално искоришћавање целог простора резервисаног за станице и пристаниште.

Том станицом на спрату добија се пролазност само за правце: Банат—Земун и Ба-

нат—Топчидер, који су правци спореднијег значаја. Док, међутим, да би се добила пролазност и за главни саобраћајни правац: Земун—Београд—Топчидер, морао би се изградити још један велики кружни тунел који би ишао од портала тунела у Ломиној улици, даље испод Теразија, затим испод Милошеве улице и излазио код Мостара где излази и тунел који је у новом решењу пројектован. Такво једно решење није природно већ извештачено, а при том веома скупо.

Али оно што је најважније, јесте то: да је овако решење, које онемогућава проширења постојеће главне путничке станице, до крајности скупо. Према предрачуна самих пројектаната тога решења из 1924 год., само та станица на спрату са припадајућим постројењима, но без вијадуката и тунела, коштала би преко 440 милиона динара. Из свих тих разлога меродавни су дошли до уверења, да је то решење *нерационално* и због тога је било и одбачено.

И ако је ово питање најважније у целом чвору, г. Ракочевић није пружио јасну преставу чак ни о решењу које је сам предложио. Он на једном месту вели: да се та делимична станица на спрату може „по потреби направити пролазном и за правац Банат—Срем и Банат—Југ”, а на другом месту: „Локални путнички саобраћај се потпуно са делимичним пројектом путничке станице на спрат одваја и независно функционише од даљњег путничког саобраћаја...” Међутим, ако се концентрише цео локални саобраћај са свију праваца на тој станици на спрату, онда се не може рећи да се та станица „може по потреби” направити пролазном у правцу Срема и Југа, већ то мора да буде, ако се хоће да уведу возови са југа и из Срема.

Г. Ракочевић, предлажући једно решење, које је одбачено као *нерационално*, пропустио је да нам каже оно, што је *есантијелно* код њега, а то је: прво, где ће та делимична станица на спрату бити постављена, друго, где је он поставио локалну путничку станицу за Дунавски крај, и треће, као најважније, требао је да изнесе шта ће коштати то решење са станицом на спрату. Онај, који хоће да докаже, да једно решење није исправно, мора безусловно да каже како то питање треба решити, и то јасно и прецизно. Он је био дужан да изради скицу тог предлога и то целог чвора и да је штампа уз рукопис. Ту би се видело да ли ће према његовој замисли морати путници у локалном саобраћају, да долазе чак са Дунава у главну путничку станицу, или ће имати своју засебну локалну путничку станицу и где ће бити ранжирна станица за путничке вагоне за ту станицу на спрату? Г. Ракочевић ову скицу свога решења није приложио због тога, што ни он сам није начисто са тим решењем.

Он говори о претрпаности локалног и даљњег путничког саобраћаја на перонима главне станице, а међутим, њему уопште није ни познато како ће се то питање у детаљном пројекту решити. И у другом свету, готово по правилу, свуда је локални и даљни саобраћај концентрисан у главним путничким станицама, где су само по групама перона подељени, а г. Ракочевић нам предлаже, да правимо станицу на спрату и утрошимо толике милионе и то ради одвајања локалног (блиског) саобраћаја, који се код нас, бар за банатски правац, не може лако ни одвојити од даљњег саобраћаја. Како није знао да је станица више Професорске колоније предвиђена искључиво за локални путнички саобраћај, он мисли да ће се путници у локалном саобраћају са целе дунавске стране служити постојећом главном станицом, уместо својом станицом „Дунав”. И док на једној страни говори о тој пренатрпаности путничког саобраћаја на главној станици, дотле на другој страни недозвољава, да се путнички саобраћај узаног колосека одвоји у засебној станици иза поште, већ тражи да остане и даље на заједничком перону са нормалним колосеком.

Теретне станице

Г. Ракочевић вели, да су последњим планом предвиђене четири теретне станице на простору садањег Београда. А међутим, у чланку, на који он одговара, стоји крупним словима у наслову: да су предвиђене три, а не четири станице. Он стално понавља да су на простору Бара Венеција—Шест Топола пројектоване две теретне станице, док је, међутим, ту замишљена свега једна са ранжирним колосецима за савско пристаниште, које се има изградити дуж целе обале од београдског града до утоке Топчидерске реке. Како ће се ти колосеци распоредити, решиће се детаљним пројектом, који се ради заједно са пројектом савског пристаништа, са којим чини једну целину.

За станицу „Шаран” и „Кланица” г. Ракочевић вели, да је сувишно имати на тој страни две теретне станице и онда каже: „место две предвиђене теретне станице на дунавској падини „Шаран” и „Кланица”, довољно је предвидети једну теретну станицу „Дунав” испод електричне централе, с тим да се ст. „Кланица” задржи у малом обиму...” Код њега су према овоме, станица „Шаран” и „Кланица” две станице, а кад се место ст. „Шаран” изгради друга станица „Дунав”, а „Кланица” задржи, онда њихов збир износи један!... Као што се види он уопште не познаје терен на дунавском крају, јер не би могао предлагати, да се испод Електричне централе подигне станица, где за њу уопште нема места!

Пошто је тврдио да су у Бари Венецији и Шест Топола пројектоване две теретне станице, док је у ствари предвиђена само једна, он даље вели:

„За станицу намењену за потребе савске падине Београда и савског пристаништа нема потребе. Исто тако не налазимо да има потребе да се за локални теретни саобраћај гради ст. „Шест Топола” пошто у близини постоји теретна станица у Бари Венецији, која треба и даље да остане.”

Пошто је рекао оно, што се уопште са стручног подиума не би смело рећи, наиме: да савска страна, т.ј. половина Београда и савско пристаниште нема потребе за теретном станицом, он после тога вели, да треба задржати постојећу теретну станицу у Бари Венецији, која разуме се и служи за ту Савску падину.

Пошто је противан да се код „Шест Топола” ради теретна станица, он предлаже да се изгради теретна станица за насеља: на Бањици, Дедињу, Топчидерском Брду и Чукарици и за војне потребе и предлаже, да би за њу било најповољније место „на игралишту (!) Дунавског кола јахача, с тим да се игралиште пребаци...” Дакле, код њега Бањица треба да се служи станицом на „игралишту” Кола јахача!

Пруга Београд—Вишњица—В. Село—Винча—Зуце

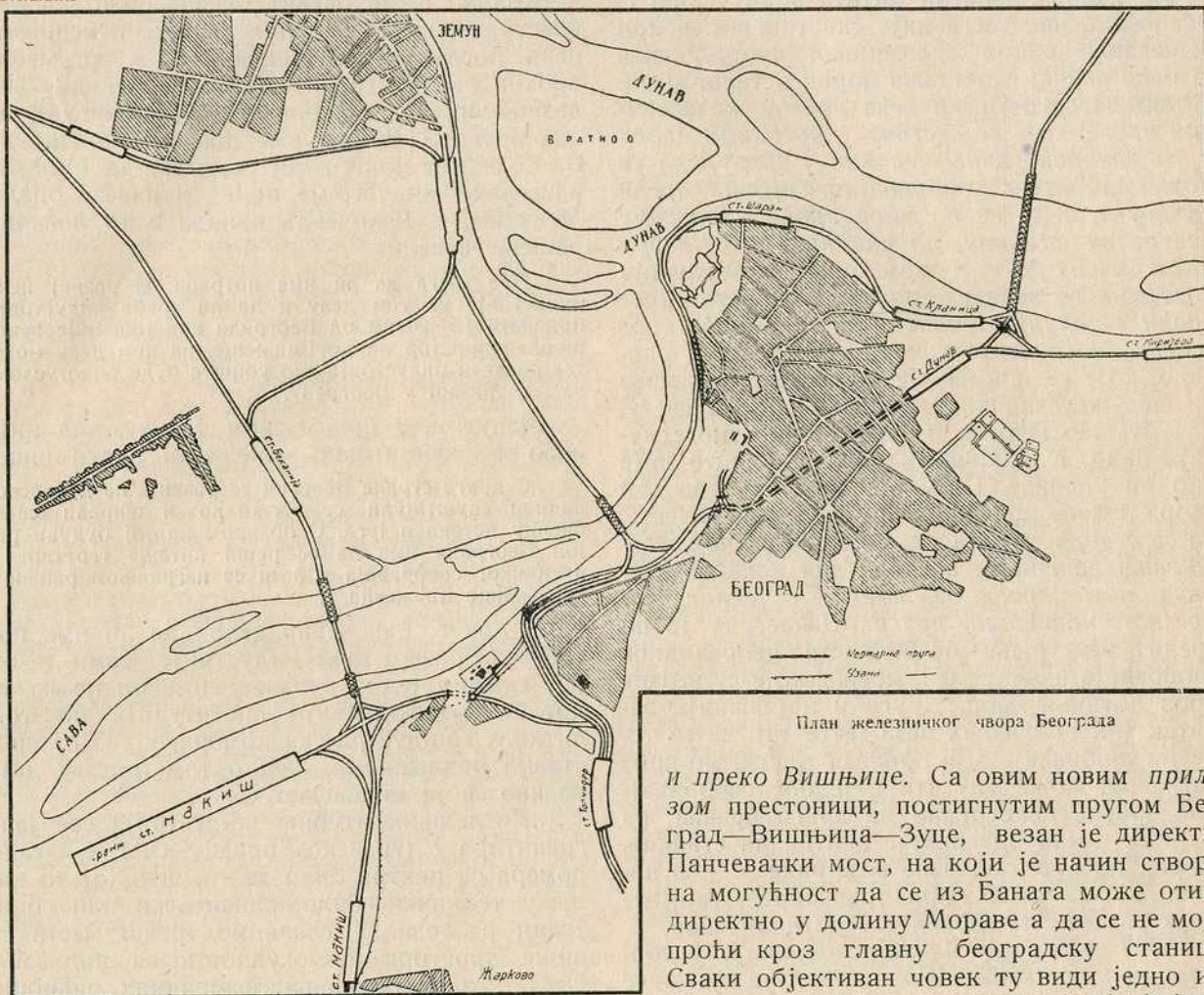
Трећину целог чланка утрошио је г. Ракочевић доказујући непотребност ове пруге. Њега је то нарочито тангирало, јер је то оригинално решење у усвојеном плану железничког чвора, које је наишло на опште одобравање, као и због једне сасвим друге ствари о којој овде не желимо да говоримо.

Није могуће одговорити на све аргументе, које је г. Ракочевић изнео против тог решења, јер би требало написати о томе читаву расправу. Биће довољно задржати се само на неким карактеристичним случајевима.

У чланку, у коме је изнето усвојено решење чвора, на који г. Ракочевић одговара, о тој пруги преко В. Села стоји ово:

„Једна од највећих мана постојеће железничке мреже јесте та, што Београд, тако важан центар и железнички чвор, има из унутрашњости Србије свега један прилаз у правцу Топчидер—Београд. Шта више, две велике железничке мреже, једна у Србији и друга преко Саве и Дунава, везане су једном једином пругом преко Топчидера. Да би се овај недостатак отклонио нови план железничког чвора предвиђа продужење пруге из станице Кланица поред Дунава преко Вишњице, Вел. Села, Винче уз Болечку Реку до везе са пругом Топчидер—Мала Крсна код села Зуца.”

Као што се види, ова је ствар јасна за свакога. И док би сваки други објективан човек и пријатељ Београда са радошћу поздравно ово решење, које поред осталог отвара Београду читав нов крај за снабдевање и излете, дотле се г. Ракочевић томе енергично противи.

План железничког чвора Београда

и преко Вишњице. Са овим новим прилазом престоници, постигнутим пругом Београд—Вишњица—Зуце, везан је директно Панчевачки мост, на који је начин створена могућност да се из Баната може отићи директно у долину Мораве а да се не мора проћи кроз главну београдску станицу. Сваки објективан човек ту види једно исправно решење са гледишта саобраћајног. Међутим г. Ракочевић то решење ипак осуђује и ево шта о њему вели:

„Може ли се и сме ли се пројектовати једна железничка путничка линија између Баната и Србије преко Београда а да путнички возови не сврате у Београд — т.ј. да се пројектом тежи, да се обиђе Београд? У том случају возови би примали путнике из Србије за Банат и обратно. Сви путеви из Србије воде у Београд и преко Београда у Банат, односно за Војводину и север наше државе, па и међународни возови морају проћи кроз Београд и не могу обићи Београд, јер је Београд центар наше државе! Овакво би дело био неопростив грех према Београду, престоници, наше државе.“

„Путници из Београда, који би ишли у Банат, не би могли користити те возове, јер би путничка станица за Београд за те директне возове била у Мирјеву, те би морали поред тих обилазних возова употребити друге за путнике између Београда и Баната.“

Ово тврђење г. Ракочевића имало је само један циљ, и то: да вештачки изазове револт Београђана против решења железничког чвора, који према овоме, што је он написао има за циљ да Београд упропасти, уместо да га подигне.

Али оставимо на страну тај недозвољен метод критике; овде је важнија једна друга ствар.

Ево шта он вели о том питању:

„Ово решење треба кориговати тиме, да је Београд довољно везан са унутрашњошћу Србије, и то са три железничке линије: 1. Београд—Топчидер—М. Крсна—Пожаревац (Ниш и Крагујевац), 2. Београд—Младеновац—Лапово—Ниш (Крагујевац—Косово), и 3. Веза узаног колосека Београд—Обреновац—Лајковац—Чачак—Ужице. Поред тога је предвиђена и налази се у грађењу четврта веза Београд—Ресник—Барајево—Лазаревац—Ваљево—Тузла—Бања Лука. Поред ове четири постојеће и предвиђене везе Београда са Србијом није потребно предвидети и пету, тешко изводљиву пругу, која има да веже Вишњицу, В. Село и Винчу са Београдом и Малом Крсном.“

Из овога се види да је г. Ракочевић порокорак стручне изразе: *прилаз* и *веза*. Прилаз, то је правац извесне комуникације и тим правцем може бити произвољан број веза. Набрајајући све могуће везе Београда нормалним пругама, он их све спроводи једним јединим правцем преко Топчидера т.ј. једним прилазом. Дакле, није реч овде о довољности и недовољности веза преко Топчидера већ се овде хтело да се постигне нешто више од веза, а то је: да се у Београд може доћи из долине Мораве не само преко Топчидера него

Из напред изнетих цитата види се, да г. Ракочевић пре свега није схватио, да се при решавању једног железничког чвора, какав је овде случај, поставља поред осталог и задатак: да се омогући веза између железничких пруга, које се сустичу у дотичном чвору и то ван централне станице у циљу, да се може са једног саобраћајног правца прећи на други, а да се не мора проћи кроз саму централну станицу, па чак ни кроз чвор у ужем смислу речи. У овом конкретном случају поставља се задатак: да се из Баната може проћи у долину Мораве, а да се не пође кроз главну београдску станицу. То је једно правило, које се примењује приликом решавања питања железничких чворова у целом свету, о чему, као што се из овог конкретног случаја види, г. Ракочевић досада уопште није био ни упознат. Циљ тих спојних веза ван чвора између праваца који улазе у чвор јесте, да се створи могућност, да се за случај загушавања централне станице или каквог акцидана, може прећи без сметње с једног саобраћајног правца на други. Дакле, ту је по среди осигурање безбедности непрекидног саобраћаја између жел. мрежа, које су везане кроз дотични чвор. Други и најважнији задатак тих обилазних веза јесте тај, да се теретни саобраћај, који пролази транзитно кроз тај чвор, може упутити с једног саобраћајног правца непосредно на други правац, на који се начин одређује централна станица. Поред тога, те обилазне везе раде се још нарочито и за чисто војне транспорте, који немају разлога да свраћају у дотични чвор.

Што се тиче путничког саобраћаја, у нормалним приликама нико не упућује путничке возове тим обилазним везама, већ ти возови морају безусловно улазити у централну станицу тога чвора. То зна најмањи службеник у саобраћају и то се тако ради свуда у свету. Никад се из Панчева неће упућивати путнички возови поред Београда на Вишњицу и В. Село у долину Мораве, већ ти возови имају улазити у главну београдску путничку станицу, у којој се они завршују и одакле полазе. Кад би то било другаче, онда би цео свет радио против својих важних градских центара уместо да их подиже. Дакле, г. Ракочевићу није било познато ово основно начело у организацији саобраћаја у једном железничком чвору, и мислио је да помоћу тог једног непознавања обори једно исправно решење.

Замислите, да се оне многобројне пруге нормалног колосека проведу кроз ст. Топчидер, како то тражи г. Ракочевић, и да се једнога дана деси какав акцидан, који би ту станицу затворио. У том случају Београд би био потпуно отцепљен од Србије, односно прекинула би се веза између две велике железничке мреже с једне и с друге стране Саве и Дунава. Шта би то значило и за Београд, и за наш железнички саобраћај, нека други оцене.

Колико г. Ракочевић безразложно напада извесна решења потпуно логична и исправна нека послужи још један његов аргуменат против ове пруге низ Дунав. У решењу железничког чвора нарочито је наглашено, да ова пруга од Карабурме преко Вишњице до В. Села има још и тај задатак, да омогући развијање индустрије поред дунавске обале. Међутим, г. Ракочевић напада и то логично решење и вели:

„Пре свега да ли има потребе за развој неке индустрије на том делу и да ли треба индустрију подизати 15—20 км од Београда кад још није искоришћен простор ни до Вишњице, на ком делу може се развити индустрија ако уопште буде било услова за њен развој у Београду.”

Међутим, у првом свом чланку, кад није знао за дефинитивно решење, он овако пише:

„С друге стране Београд се развија на дунваској падини спуштајући се низводно и ширећи се у правцу истока и југа. С обзиром на тај будући рејон Београда има да се реши питање теретног и путничког саобраћаја у вези са изградњом ранжирне станице Кнежевца.”

И док г. Ракочевић вели „да ли има потребе за развој неке индустрије” само да би обезбацио једно решење, које он не жели, дотле најмеродавнија институција по том питању, Индустријска комора, у својој представци надлежнима, баш о том питању даје овакво своје мишљење:

„Последњих година индустрија све јаче гравитира у дунавском правцу. Она се лагано помера са центра било за то, што јој то налажу технички, било финансиски или социјални разлози. У главном тражи места са више простора и могућности за подизање свих потребних здања: фабричних радионица, магацина, лабораторија, радничких и чиновничких станова и томе слично.”

Водећи рачуна о овом крупном интересу престонице, план железничког чвора предвидео је ту везу низ Дунав која има до В. Села да се изради дуплог колосека, разуме се, поступно, баш због развоја те индустрије, а не због тога, како г. Ракочевић алудира да се гради неки други Панчевачки мост код В. Села!

Главна ранжирна станица

О овоме питању г. Ракочевић говорио је у чланку на више места и пошто није имао један систем у излагању, враћао се на њега сваком приликом, кад је говорио о другим питањима. С обзиром на ситуацију код београдског чвора, где су тако зване предградске станице (Топчидер, Земун, Панчево) удаљене од главне локалне теретне станице 5—20 км и с обзиром на релативно малу количину брута и још неизграђене све пруге, најрационалније је решење у погледу теретног саобраћаја (у прво време док се саобраћај не развије) да се у тим предградским станицама изврше допуне теретних колосека, те да се

могући да се директни транзитни возови могу у њима изранжирати и упућивати на одговарајући правац без свраћања у сам Београд. Дакле, има да се изврши за сада децентрализација ранжирне службе, у ком случају отпада потреба још за дуги низ година за једном великом ранжирном станицом, која кошта милионске суме. Г. Ракочевић који ово питање није довољно простудирао, стао је на гледиште, да се одмах изради једна велика централна ранжирна станица за све правце без обзира да ли за њу има саобраћаја или не. И да би доказао исправност своје тезе, он захтева да сав теретни саобраћај мора ићи кроз ту централну ранжирну станицу, било то потребно или не, само да би је запослио. Пошто је у усвојеном решењу предвиђено само место за централну ранжирну станицу, остављајући да се она гради кад се за то укаже потреба г. Ракочевић устаје против тога са оваквом аргументацијом:

„Свако одвајање саобраћаја на путу преко Београда и упућивање у ма ком правцу не преко ранжирне станице а мимо ње ствара веће трошкове око формирања возова и оставља ранжирну станицу без посла одузимајући њој намењени посао. И при концентрисању свију праваца у ранжирној станици она неће моћи бити потпуно искористишена, јер се неће моћи добити довољно вагона за њен рад.”

„Једна ранжирна станица снабдевена са потребним постројењима може данас у току 20 сати да преради односно пропусти 6.000 вагона. Треба поћи од тих чињеница да за ранжирање са свију праваца ми нећемо добити ни 3.000 вагона дневно, а да после 20 година са изградњом нових линја, тај број неће бити већи од 4.000 вагона а и то није довољно за пропуст кроз једну савремену уређену ранжирну станицу.”

Ствар испада још јаснија кад се горње цифре о броју вагона коригују. Тако у 1931 год. укупан саобраћај у Београдској станици износио је и то: приспеће око 900 вагона, од чега транзит 330 вагона, а отпрема приближно исто толико. У току 30 година тај ће саобраћај порастати највише до 3300 вагона од чега транзит 1250 вагона.

Из овога се види да је г. Ракочевић оборио сам своју тезу: да је потребно одмах израдити једну ранжирну централну станицу, која кошта око 100 милиона динара, а која нема посла према његовим речима ни онда, кад би се цео теретни саобраћај стрпао у њу, уместо да за несразмерно мању суму допунимо станице: Земун, Панчево и Београд, које могу послужити још неколико деценија.

Он није разумео цео пројекат, и мисли да ће се у Земуну и Панчеву радити, према пројекту чвора, велике ранжирне станице уместо само допуна постојећих станица. За то он вели: „За тај посао су довољне обичне диспозиционе или теретне станице, пошто се у њима не врши ранжирање и скретање возова по станицама и правцима.” Из овога се види да он уопште не схвата шта су то диспозиционе станице, кад каже да се на њима

не врши ранжирање. На диспозиционим станицама почињу т.ј. формирају се и свршавају односно расформирају возови, то ће рећи врши се ранжирање возова. И сам г. Ракочевић на једном месту вели: да се у Панчеву имају формирати возови са две групе вагона: једна за Београд локо и друга за транзит преко Београда, другим речима имају се возови ранжирати, док горе вели да се ту возови не ранжирају.

Реконструкција савског моста и теретна станица 0,76 м.

Г. Ракочевић устаје такођер и против овог логичног и природног решења да се постојећи мост на Сави догради за још један колосек. Он се упиње да докаже да то дуплирање моста није потребно данас због 50 возова дневно, који преко њега прелазе, па чак неће бити потребно дуплирати га ни онда, кад буде после 20 година преко њега прелазило 80 возова.

Међутим, у свом првом чланку, кад није знао да ће дефинитивно решење чвора обухватити и то дуплирање колосека на савском мосту он вели ово: „Положај ове станице (Кнежевац) не захтева грађење новог савског моста, јер се zgodним везама са постојећим а доцније његовим проширењем задовољава потребе путничког и теретног саобраћаја Београд—Земун у вези са ранжирном станицом”. Као што се види, он овде није устајао против дуплирања колосека на постојећем савском месту, док се у другом чланку енергично залаже против тог дуплирања, само за то што је то усвојени план предвидео.

Уместо сваке дискусије о том питању, довољно је изнети само ова факта. Ми данас имамо две паралелне пруге местимично изграђене као дупли колосек од Скопља преко Београда до Загреба у дужини од око 900 км. Те паралелне пруге престављају саобраћајну кичму државе, јер оне иду Моравско—Савском долином. И та саобраћајна кичма државе само на једном једином месту од Топчидера до иза Савског моста дужине свега 4 км. остала је једног колосека и то место преставља данас наш прави саобраћајни чир. Није овде реч о могућности пропуштања данашњег нормалног саобраћаја, већ о пропуштању изванредног саобраћаја, као што је, на пример, сезонски, као и о пропуштању саобраћаја за који су нам и те две паралелне пруге, кад се потпуно искористе, ипак довољне. То је једно опасно место и та опасност све је већа у колико је та једноколосечна пруга оптерећенија. Један обичан акцидан може прекинути саобраћај на тој пруги, односно саобраћај између две половине државе. И сада се морамо запитати, да ли би се нашао ико други који би смео тврдити, да то парче од 4 км са мостом не треба дуплирати?

Што се тиче избацињава теретне станице узаног колосека из сплета нормалних колосека у Бари Венецији и премештања те станице код Мостара, на месту где се сада налази железничка школа и железничка задруга, г. Ракочевић је такођер против тог радикалног решења. Он о тој станици узаног колосека, која би се изградила код Мостара, вели ово:

„Како ће се вршити рад на тој новој претоварној станици код „Мостара“ кад се између ове и теретне станице нормалног колосека налазе главни пролазни колосеци Земун—Београд и Топчидер—Београд. У овом случају се задржава пребацивање вагона и омета саобраћај на пролазним колосецима. Како ће моћи вагони са теретне станице узаног колосека долазити на Дунавски кеј?”

Теретна станица узаног колосека јесте један важан елемент у железничком чвору Београда. Преко ње престоница добија везу са целокупном мрежом узаног колосека у држ. експлоатацији од 2.000 км, те се због тога њеном правилном пласирању мора поклонити особита пажња. Међутим, на наше пуно изненађење г. Ракочевић није разумео зашта та важна станица служи! Он мисли, да је то претоварна станица између вагона узаног и нормалног колосека, а не зна да то није претоварна станица, већ теретна станица за варош Београд, на којој се врши истовар и утовар робе, која је упућена у Београд или се из Београда шаље за унутрашњост.

Да је г. Ракочевић мало разгледао уџбенике о тим питањима, он би видео, да се претоварне станице не постављају унутра, у једном оптерећеном железничком чвору, већ се оне избацују ван тог чвора, негде око теретне ранжирне станице, ако је има, или на неку споредну станицу, где има више простора и где мање смета саобраћају. Кад је пропустио да то види из књига, могао се лако обавестити код шефа постојеће теретне станице узаног колосека у Бари Венецији, којом би приликом дознао да је то *теретна станица* локо Београд, а не претоварна. По усвојеном пројекту железничког чвора та претоварна станица, ако би било вагона за претовар, предвиђена је у Макишу.

Што се тиче питања, како ће се узани вагони из теретне станице код Мостара пребацивати на дунавски крај, да је г. Ракочевић мало боље проучио усвојено решење железничког чвора и саму ситуацију Београда, он тако неумесно питање не би ни упућивао. На Савско пристаниште, па према томе и на Дунавски крај, може се увести узани колосек кроз нормалне колосеке једино од узане станице на Чукарици, што се има утврдити детаљним пројектом.

Одговорити на све оно о чему је г. Ракочевић у ова два чланка говорио и исправити све оне нетачности, које скоро из сваке реченице избијају није могуће, јер би иначе требало написати читаву једну књигу. Може

се његов чланак прочитати колико се год хоће, па се ипак неће добити слика једне целине. У ствари, он је толико мало ову ствар студирао, да се чак стручно и не изражава, што се види из напред изнетих цитата његовог чланка.

Он у тим својим чланцима није изнео ниједну једину нову идеју ни један једини нов и конкретни предлог. Сва решења, која је он препоручио, већ су одавна била позната, и ниједно од тих решења у дефинитивном пројекту није усвојено. Кад је писао први чланак, он није ни знао у чему се у суштини састоји решење железничког чвора у Београду, а кад је објављено дефинитивно решење Министарства саобраћаја са коментаром, он се онда изненадио, јер је тек тада видео, како тај проблем у суштини изгледа. То се најбоље види из његове критике.

Решење, које је дало Министарство саобраћаја за железнички чвор у Београду није ни најбоље, ни најгоре. **Оно је једино могуће, с обзиром на данашњу ситуацију Београда и с обзиром на суму, коју можемо за то издати.** Ми тврдо верујемо, да би надлежни радо прихватили сваки предлог, који би дао боље решење од оног усвојеног, али се такав један предлог до данас није појавио, нити пак има изгледа да ће се уопште појавити. Сви они стручни органи, који су на овом пројекту сарађивали, као и они који су контролисали овај рад, дошли су до уверења, да се ово питање **другојаче не да рационално решити. Одлагати даље ово питање није било могуће, због увођења панчевачке пруге у главну станицу, као и због наглог развоја самог Београда, због чега се сваког дана све више смањује могућност правилног решења овог питања.** Осим тога, дефинитиван план регулације великог дела Београда није могуће утврдити, пре него што се реши питање места оних саобраћајних објеката, којима ти делови града гравитирају.

И тако смо, ипак, једаред дочекали да Београд добије свој дефинитиван план железничке мреже, те да се у будуће више не граде највећи саобраћајни објекти без једног утврђеног генералног плана. На разрађивању тога плана данас се живо ради и то ће бити први пут да се ово саобраћајно питање престонице реши као једна целина, коју треба да чини железничка мрежа са речним пристаништима.

Међутим, реализовање тога плана наилази још одмах у почетку на велике тешкоће материјалне и личне природе. И ако те сметње буду толике, да се спровођење овог плана омете, тешко да ће се он доцније моћи уопште воспоставити. Ако би то наступило, ту би имао на првом месту да изгуби, и то много, сам Београд а за тим и цела земља, пошто је он најважнија унутарња па и међународна раскрсница сувоземних и водених путева.

Боривоје Д. Петровић, судија

Да ли је за отуђење и трампу непокретне имовине Општине београдске потребно одобрење Државног савета?

Питање, које смо, поставили, наметло нам се услед тога што је разним изменама и допунама Закона о општинама створено такво стање ствари, да су формирана два гледишта. Тако, према једном гледишту, потребно је одобрење Државног савета за свако отуђење или трампу непокретне имовине Општине града Београда, док према другом то одобрење није потребно. По овом питању се изјаснио и Апелациони суд и може се рећи да је ово спорно питање формално скинуто са дневног реда. Истина, одлука Апелационог суда не спада у категорију начелних одлука, као што би то била одлука Касационог суда, али по питањима преноса талија Апелациони суд је последња инстанца, те се може с правом рећи да је и одлука овог суда у ствари нека врста начелне одлуке.

Како ствар стоји са гледишта позитивног законодавства? Према позитивном законодавству, а нарочито према прописима Закона о општинама, који се односе на ову материју, ствар стоји овако:

1) Првобитно чл. 33 тач. 3 Закона о општинама правилно је, у погледу отуђења непокретне општинске имовине, разлику између тога, да ли то отуђење врши Београдска општина или која друга општина, и док је тај начин отуђења регулисао једнообразно за све друге општине, дотле је код Општине београдске правилно разлику: 1) да ли то отуђење њене непокретности у једној години прелази укупну вредност 100.000 динара, у коме је случају важио тај законски пропис чл. 33 Закона о општинама и о чему је онда био за решавање надлежан општински збор, с тим да такво решење збора добије обавезну снагу дак га у смислу претпоследње алинеје истога члана одобри и Државни савет, 2) или кад отуђење непокретности у Београду не прелази суму од 100.000 динара у једној години, у коме се случају није поступало по чл. 33 већ по чл. 86 тач. 13 Закона о општинама, т.ј. тада је за решавање био надлежан само Општински одбор, с тим да то решење добије обавезну снагу такође кад га одобри Државни савет.

2) Доцније Уредбом о изменама и допунама Закона о општинама од 1921 г., (отштампаном у „Службеним новинама” бр. 155 од 15

јула 1921 год.), која Уредба има карактер и важност Закона а не обичне уредбе, својом тачком V и онај први случај отуђења непокретности Општине београдске преко 100.000 динара вредности у једној години, изузет је из чл. 33 т.ј. од тад није био више надлежан за решавање ни таквог случаја Општински збор, већ је за све случајеве отуђења као и „без обзира на вредност” отуђених имања, кад је у питању непокретност Београдске општине, био надлежан једино Општински одбор, чије је пак решење било дефинитивно и обавезно кад га одобри Државни савет.

Дакле од дана ступања на снагу поменуте Уредбе, Закон о општинама измењен је по овом питању у толико, што се од тада правила разлика да ли је у питању отуђење непокретности неке друге општине или Београдске, али се више није правила разлика колика је вредност имања, а за све друге општине важио је и даље само чл. 33 Закона о општинама. Ступањем на снагу поменуте Уредбе по овом питању за Београдску општину престала је да важи одредба чл. 33, остао је у важности само чл. 86 тач. 13 Закона о општинама.

3) На основу чл. 86 тач. 13 Закона о општинама у вези поменуте Уредбе да би Општина београдска могла отуђити неко своје непокретно добро, поред услова из тач. 13 ст. 2 т.ј. да постоји одлука Одбора, било је све до 1929 године потребан још један услов предвиђен у ставу 3 тач. 13 — да одлуку Одбора о отуђењу одобри и Државни савет. Међутим, чл. 1 Закона о изменама и допунама Закона о општинама из 1929 год., изменио је тач. 13 § 86 Закона о општинама као и поменуту Уредбу у следећем: 1) Направљена је разлика да ли покретност која се отуђује вреди испод 200.000 динара или изнад те суме, и док је отуђење у првом случају изузето из надлежности Општинског одбора, што значи да је прешло у надлежност Општинског суда, дотле је у другом случају т.ј. кад имање вреди више од 200.000 динара остало у надлежности решавања једино Општинског одбора; 2) Што је потпуно укинут став 3 тач. 13 § 86 Закона о општинама, према коме је захтевано одобрење Државног савета. Да је став 2 и 3 тач. 13 укинут јасно излази из текста § 1

Закон о изменама Закона о општинама, према којој се измени мењају у основи поменути прописи, и у тој измени, која сачињава нову редакцију става 2 и 3 тач. 13, нигде се не спомиње одобрење Државног савета, кад је у питању отуђење непокретне имовине Општине града Београда.

4) Да би поткрепили наше гледиште у погледу питања које третирамо т.ј. да за отуђење непокретних добара Општине града Београда више није потребно одобрење Државног савета, навешћу једну скорашњу одлуку Апелационог суда, која исто тако сматра да то одобрење није потребно. Тако та одлука којом је поништено једно решење суда, према коме је суд тражио као услов за пренос општинске имовине, одобрење Државног савета, у својим разлозима гласи:

„Јер је потребно да Суд ово тражење оцени с обзиром на промењени Закон о општинама од 5 јуна 1903 год. законом од 11 марта 1929 године, којим је чланом 1 измењен чл. 86 Закона о општинама и то тач. 13 ст. 2 и 3, по коме више није потребно решење Државног савета за отуђење или трампу општинског имања.“ (Одлука Београдског Апелационог суда Бр. 709/33.).

Из свега до сада изложеног јасно се види: да за отуђење непокретне имовине Општине београдске није више потребно никакво одобрење Државног савета, те је и цитирана одлука Апелационог суда правилна и на Закону основана. Дакле ово је спорно правно питање из живота Београдске општине скинуто са дневног реда.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
И
Б
И
О
Т
Е
К
А
Р
С
К
И
Л
И
Б
Р
А
Р
И
Ј
У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
И
Б
И
О
Т
Е
К
А
Р
С
К
И
Л
И
Б
Р
А
Р
И
Ј

Проф. Божидар Зечевић,
секретар Југослов. уније за заштиту деце

Међународни савез друштава за заштиту деце

Живимо у времену стварања светских организација хуманих, економских, културних и политичких, које имају за циљ ново уређење друштва. У исто време кад је створено Друштво народа основан је и Међународни савез (Унија) за помоћ деци.

Светски рат оставио је иза себе, поред многобројних гробова, попаљених села и порушених градова, поред толиких поништених културних тековина, поред удовица и инвалида, још и велику множину напуштене и занемарене, осиротеле и болесне деце.

Страдања, глад и болести за време страшнога рата лишила су децу заштите, потребне неге и средстава за живот. У многим породицама није било ни најосновнијих услова за хигијенски живот ни за нормално васпитање.

Плач деце и уздисаји мајки нашли су одјека у срцима племенитих људи. Чим су се развили ратни облаци, појавила су се на разним странама друштва за спасавање деце. Прво је организован у Берну „Швајцарски одбор за помоћ деци“, затим у Лондону „Друштво за спасавање деце“, као огранак једног јединог друштва, које је имало да ублажава ратне невоље. Слична друштва су основана у Шведској и Француској, а постојећа друштва за заштиту деце у другим државама развила су живљу акцију.

Секретар енглеског Друштва за спасавање деце Мис Енгландин Џеб, следећи своје материнском инстинкту, дође на идеју да ће се најефикасније помоћи деци која страдају, ако се овај рад координише и оснује једно међународно друштво за помоћ деци, те сретства која пристижу од племенитих људи одатле шаљу онамо где је највећа потреба.

Мис Џеб уз помоћ своје сестре г-ђе Бакстон и уваженог претседника Међународног комитета Црвеног крста Густава Адора и других племенитих сарадника, успе да своју замисао приведе у дело.

На њено заузимање, Швајцарски одбор за помоћ деци у Берну споразумно са Друштвом за спасавање деце у Лондону, а под протекторатом Међународног комитета Црвеног крста, реши да оснују једно Међународно друштво за помоћ деци.

На састанку од 6 јануара 1920 год., у историјској сали Атенеа у Женеви, где је 1863 г., основано Друштво Црвеног крста, основа се Међународни савез за помоћ деци са циљем да помаже децу у беди, без обзира на њихову религију, народност и расу. Претставници цркава помажу свесрдно сваку акцију Савеза, а најугледнији филантропи Европе ступају у редове његових сарадника.

Поред поменутог Густава Адора, бив. претседника Швајцарске конфедерације и претседника Међународног комитета Црвеног крста, ту су сенатор Чираоло, претседник Талијанског Црвеног крста, примас Белгије, кардинал Мерсје, париски надбискуп, кардинал Дибоа, претседник Швајцарске конфедерације, Ђузепе Мота, виши комесар Друштва народа, Фритјоф Нансен, директор Пастеровог завода д-р Ру, Белгијски министар правде, Емил Вандервелд, низоземски принц Хенрих, шведски принц Карло и други.

Чим се основао Савез почели су стизати прилози са свих страна, а највише од представника цркава. Савез је могао одмах после оснивања да врши свој благотворни рад. На првом састанку Извршног одбора, 23 јануара 1920 год., подељено је 23.000 фунти стерлинга (преко 6 милиона динара) за децу Арменије, Немачке, Аустрије, Мађарске и Пољске.

С почетка се мислило да ће Савез у кратко време помоћи онде где је помоћ најхитнија и тако завршити своју мисију, али су последице рата биле тако тешке, да се је његов рад продужавао из године у годину. После се је указала потреба да се помоћ шаље деци и у оним крајевима, који су захваћени и опустошени разним новим катастрофама.

Међународни савез узео је на се задатак, да се брине о деци у целом свету и да настоји да им се осигура нормалан развитак. Савез сарађује са свима друштвима и установама, које настоје да олакшају судбину деце. Он настоји такође да сакупи сретства и створи фондове, који ће служити ублажавању невоља деце у пострадалим крајевима, делећи помоћ онде где је она најхитнија.

Поред Централе у Женеви, Савез је успео да оснује подружине у 35 држава, а у земљама где нема својих подружина стоји у вези

са друштвима, која се баве заштитом деце, а која пристају да приме принципе Савеза.

Послове Савеза врши Извршни одбор, који је састављен од 30 чланова, најистакнутијих радника на дечијем питању у разним државама.

Поред редовних годишњих скупштина на које долазе делегати националних подружница, Савез сазива опште и регионалне конференције, на којима претреса сва питања, која засецају у рад Савеза.

Већ у фебруару 1920 год., сазван је први конгрес сарадника на делу помоћи деци у опустошеним крајевима. Овај састанак, на коме су се састали претставници држава које су недавно биле у непријатељству, био је од општег интереса и дао је много потицаја самом покрету. Одмах затим прикупљена су обилна материјална сретства, која су у току 1920 г. послата у разне државе у храни, одећу, у повојима за децу, рубљу и лековима и другом. Где је била потреба отворене су нарочите кухиње за децу.

Савез је сазивао чешће конференције у разним местима Европе, да би на тај начин развио што више смисла за опсежнији каритативни рад, да се измењају мисли и искуства и да се нађу нове методе и створе нове базе за акције у корист деце.

На четвртој скупштини Савеза, држаној 23 фебруара 1923 год., донесена је декларација права детета, позната под именом „Женевска декларација“, која садржи пет сажетих реченица, које би требале да признају и респектују све цивилизоване државе.

Та Декларација гласи:

1) Детету се морају створити услови за нормалан телесни и духовни развитак.

2) Дете гладно мора се нахранити, болесно — неговати, заостало — потпомоћи, заблудело — извести на прави пут, а сироче и напуштено — прихватити и обезбедити.

3) Детету се мора у случајевима великих несрећа најпре помоћи.

4) Дете се мора оспособити да се само издржава и заштитити од сваког искоришћавања.

5) Дете се мора васпитати у духу да својим способностима послужи другима.

Ову Женевску декларацију санкционисало је и Друштво народа, које је на својој пленарној седници 25 септембра 1924 год., примило једногласно ову резолуцију: „Скупштина одобрава Женевску декларацију и позива државе, чланове друштва, да приме њене принципе у раду на заштити деце“. Претседник те седнице Друштва народа рекао је том приликом: „Тим што је Скупштина прихватила Женевску декларацију, она је постала повеља Друштва народа за заштиту деце“.

Женевска декларација је постала програм рада на заштити деце, признат од љу-

ди и жена свих народа. Њоме се констатује да човечанство много дугује детету, без обзира на његову верску, националу или расну припадност, па се ради тога она препоручује свима законодавцима и свима људима добре воље, да у њеном духу раде. Декларација је предата Женевској влади да је чува у својој архиви.

Поред конференције и конгреса, које је организовао Међународни савез за пропаганду дечјег питања, Савез је под покровитељством Швајцарске владе припремио први општи „Конгрес детета“ од 24—28 августа 1925 године. Конгрес је скупио 1043 претставника из 45 држава и 33 међународне организације. Овај конгрес донео је важне закључке за Савез, наиме, да се акција хитних помоћи трансформише у конструктивне и превентивне акције хитних помоћи трансформише у конструктивне и превентивне акције и да се у разним крајевима оснивају оне дечје установе, које у дотичним државама још нису уведене. У овој истој години Савез је почео издавати месечно свој „Међународни часопис о детету“, у место обавештајног гласника, који је дотле тромесечно издаван. Овај часопис је престао да излази у 1931 години.

Међународни савез за помоћ деци сакупио је у току првих година више од сто милиона златних франака, што сачињава један Међународни фонд за помагање деце и вршио је свој благотворни рад у корист више од једног милиона деце из 40 држава.

Поред редовног рада на помагању деце, делења хране, одећа, смештању у опоравилишта и санаториуме, Савез је у првом деценију водио три опсежне акције, и то: акцију за исхрану деце у Русији за време глади 1921—1923 год., акцију за исхрану деце 1920—1923 у Немачкој, Аустрији и Мађарској и акцију за помоћ жртвама (грчко-турског рата, земљотреса, за помагање избеглица и помагању при измени становништва) на блиском Истоку за време од 1920 до 1928 године.

Лоше последице слабог храњења становништва за време ратних година и последице неисхрањености деце најтеже су се осећале у Немачкој, Аустрији и Мађарској, па је ради тога било потребно хитно спасавати недохрањену децу ових држава. Основане су биле кухиње за исхрану деце у Берлину, Бечу и другим великим градовима Немачке и Аустрије, а нарочито у пределу Рауа. Створене су и друге установе, које су биле за хитно спасавање деце.

У Мађарској је Савез успешно водио акцију на ублажавању дечије беде. У Пешти је скупљено 400 деце од 2—6 година из породица које нису имале чиме да их хране и смештено у обданишта, где су добила храну и потребну негу. Седам је обданишта тада

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

створено, нека од тих су предузеле општине, а нека још стоје под покровитељством Савеза.

Као што у многим државама постоји питање, шта да се ради са децом од 12—14 година, која су свршила основну школу а не могу да продуже школовање, нити да се приме на изучавање заната, тако је и у Пешти ово питање, у првим годинама после рата, било актуелно. Међународни савез уз помоћ просвећене и заузмљиве г-ђе Вајкај основао је у Пешти плетарске, чипкарске и кројачке школе—радионице, у којима су се васпитала и радила лаке послове деца, доведена са улице. Деца су поред хрне и одела добивала и малу награду за свој рад. Пошто би деца провела две године на оваквом раду, ишла би даље на занате. Ове су радионице доцније прешле већином у руке општине. По узору на ове радионице створене су уз помоћ Савеза код нас у Београду и у Скопљу плетарске радионице за децу, која нису нигде запослена.

Једна од најлепших страница међународног помагања деце је акција за гладну децу у Русији.

Чим се појавила глад у Русији, делегат Међународног савеза склопио је конвенцију са Совјетском владом, да ће Савез исхрањивати децу и да ће им делити одело и лекове. Међународни савез позвао је одмах све своје подружине, као и остала друштва да помогну децу у Русији.

Већ 25 октобра 1921 год. „Друштво за спасавање деце“ из Лондона, отворило је прву кухињу, а затим су осниване све нове и нове кухиње, тако да је за време од октобра 1921 год. до конца јула 1923 год. подељено 121 милион топлих obroка и помогнуто преко 300.000 деце, а многе хиљаде спасене од очите пропасти. У Украјини, у Астрахану, Самари, на Дону радила су разна друштва у интенцијама Међународног савеза, исхрањујући поред деце и одрасле.

На блиском Истоку деца су страдала не само од последица светског, него и грчко-турског рата и од миграција, које су настале непосредно после рата и напoкон од земљотреса, који је захватио извесне делове Грчке, Бугарске и Мале Азије.

Међународни савез послао је у Бугарску нарочитог свог делегата, да организује рад на помагању деце. Делегат је основао сабиралиште за напуштenu децу у Софији и помогао им да се сместе у дечије домове и у породице. Ово сабиралиште после је преузела Софијска општина, као и „Кап млека“, коју је установу Савез тамо организовао. Савез је основао један привремени азил у Софији за децу без родитеља, која су се одавала разним порoцима и ухваћена у крађи и скитању.

У близини Софије основана је једна кухиња са циљем да научи сељанке, како ће најбоље да употребе животне намирнице за

исхрану своје деце. Основане су школске радионице, течајеви за сеоске учитељице из хигијене и социјалног рада и многе кухиње за децу избеглица.

После земљотреса у Бугарској, Савез је први прискочио у помоћ и већ други дан после катастрофе делио је пострадалима храну. Дељено је 3000 порција чаја и 7000 порција хлеба, непромочиво платно да се штите од непогода, дељено је млеко породиљама, сазиано је 10 барака и направљена је једна карантинa за децу оболелу од великог кашља. Очишћени су затрпани бунари у селима, направљено је 30 кућица и преко зиме исхрањено је 8000 деце.

Међународни савез помогао је избеглице у Бугарској у храни и оделу, а за породице, које су биле без ичега, подигнуто је једно село, које се према председнику „Друштва за спасавање деце“ у Лондону Атолу, зове „Атолово“. Такве акције за подизање села за избеглице учињене су и у Албанији, где је подигнуто једно село за 25 породица и названо „Џеба“ према оснивачици Савеза Мис Џеб.

За избеглице у Грчкој основане су кухиње у Пиреу, Солуну и Атини.

Подружина Савеза у Ангори врло је активна, те је основала више дечијих домова, обданишта, једну школу за повртарство, саветовалиште за матере и више диспенсера.

Поред ових акција, Савез је помогао пострадалим у Арменији, пострадалим од земљотреса у Јапану и држави Чиле, пострадалим у Западној Тракији и многим другим крајевима.

Међународни савез увео је један посебни метод за помагање деце. Преко својих подружина и преко других организација истражује у разним државама недохрањену, слабуњаву и болесну децу и тражи за њих добротворе—заштитнике, који им шаљу месечно издржавање. Добротвори могу бити појединци или школе и установе који, као поочими, из далека преко Савеза шаљу издржавање за своје штићенике. Овај систем адоптовања деце из даљине наилази на одзив код добрих људи, јер се успоставља један лични однос између добротвора и штићеника. Сума која се на овај начин шаље, износи до 150.000 франака годишње, а помаже се просечно 1.500 адоптоване деце, која добивају на тај начин издржавање.

Међународни савез и његове подружине помажу сиромашне породиље на тај начин што им дају корпе, које им служе као колевке, а у којима се налази све што је потребно за новорођенче за прве месеце. Корпе се дају на послугу на 6 до 9 месеци, а после тога оне се враћају са садржајем и употребљавају се за друге породиље. Више од 1.000 таквих корпи циркулише у разним државама, те су и у нашој држави уведене.

Међународни савез настоји да своју акцију прошири и изван граница Европе, те је у ту сврху сазвао једну конференцију у Женеви, на којој су претресена питања о смртности деце, о браковима деце и о раду деце у вези са васпитањем.

Да би се популарисале идеје изнесене у Женевској декларацији, Извршни одбор објавио је конкурс дечјих цртежа, који илуструју Женевску декларацију. Деца из целог света сарађивала су на томе и у току 1928 године приспело је 2.000 изабраних цртежа и један Француз од 14 година добио је прву награду — златну медаљу, један Мексиканац од 13 година позлаћену медаљу, а многа друга деца су добила сребрне и бронзане медаље и похвалнице.

Међународни савез за помоћ деци приређује у разним местима конференције, потиче и припрема преко својих подружина приређивање дечјих дана и дечјих недеља, отвара хигијенске дечје музеје, помаже оснивање свих дечјих установа, помаже националним друштвима да издају часописе, изводе координацију дечјих друштава, даје своја мишљења при изради нових закона и бдије над тим како се закони примењују и ради према локалним приликама све што се даде учинити у корист деце.

Од подружина Савеза најактивнији је оснивач Савеза „Друштво за спасавање деце“ у Лондону, које је Савезу дало највише средстава и које и само у духу статута Савеза и Женевске декларације ради на помоћи деци.

Код нас је на позив из Женеви основан Народни одбор за помоћ деци на дан 11 априла 1921 год., који је стајао у вези са Савезом и приређивао Дечје дане — Дечје недеље. Приликом Дечјег дана 1923 год., донесена је *Дечја повеља* која садржи принципе Женевске декларације.

Међународни савез за помоћ деци помагао је у нашој држави у 1921 и 1922 години децу руских избеглица, а од 1923 помаже и југословенску децу. Помоћ се давала преко нашег Друштва Црвеног крста и то у новцу или у намирницама. Савез је с почетка давао породиљама потребе за новорођенчад, а доцније је давао на послугу корпе са целокупном спремом за новорођенчад. Помагао је једно Обданиште у Београду са 3.000 динара месечно, Женску руску гимназију у Београду,

Плетарско-занатску школу Подмлатка Црвеног крста, Енглеско-српску дечију болницу г-ђице д-р Макфелове и др.

Највећу активност показао је Савез у помагању деце системом адоптовања деце по фотокартама. По томе систему једно лице или једна установа у иностранству, од које се затражи помоћ преко Савеза и пошаље фотографија детета, изјави своју готовост да помаже месечно то дете и шаље му сталну месечну помоћ која је износила око 100 дин.

У 1924 години помогао је Савез у нашој држави 1.816 деце, а ове 1933 године до 1 јула свега 350 деце. Ова деца добивала су или сталну месечну помоћ или хитну помоћ у новцу.

Од 1924 до 1933 (октобар) Међународни савез је послао око 1,820.000 динара у готову за ту децу и та се сума делила преко нашег Друштва Црвеног крста. Сума свих помоћи послатих из фондова Савеза до сада у нашу државу износи преко 3,000.000 динара.

Пре извесног времена покренуто је питање да се створи код нас Савез свих друштава и да приступи Међународном савезу.

На дан 9 јула одржана је оснивачка скупштина у Београду на којој су били претставници 29 највећих друштава и савеза у нашој земљи. На тој скупштини примљена су правила и изабрана управа са уваженим трудбеником на заштити деце, сенатором г. д-р Јосипом Шиловићем на челу. Савез је добио име: „Југословенска унија за заштиту деце“ и почео је одмах да ради.

Унија ће бити од користи не само својим учлањеним друштвима, него ће стајати на услузи и држави и бановинским и општинским властима у њихову раду на спасавању и подизању нових генерација.

Радећи тако, наша Унија ће са Међународним савезом успети да дечје питање стави у центар интереса што већег броја јавних радника и да деца не буду посматрана само очима милосрђа, него као носиоци народне будућности.

Савез од свога постанка игра једну дискретну али успешну улогу у свету, јер ствара атмосферу бољих односа међу народима. Са Друштвом Црвеног крста, као и са другим хуманим удружењима међународног карактера, Савез ће допринети да се развије солидарност и сарадња међу народима и тим допринети срећи и благодњању човечанства.

Слике Београда:

Аритон Михаиловић

Палилула и прогрес Београда

Средину, с десне стране осовине Београда, (по природном његовом положају и Генералном плану) заузима Палилула. Блага падина, отворена према Дунаву, покривена је старинским кућама, баштама са неправилним алејама пуних цвећа и благородног дрвећа у којима није још ступила нога професионалног вртара... Овакав почетак описа Палилуле, изгледа, да је мало закаснио, јер потсећа на добра стара времена, када су домаћинска гнезда чувана као светиње и крвљу се бранила да улица не продре унутра преко зидова и капија са зарђалим шаркама.

Ниски кровови и трошни плафони притискивали су онај бујан живот и као да су сметали Палилулцима да се покажу свету и од мере своју снагу на пољу конструктивног рада. Такав је живот доскора љубоморно чуван да га не би захватила промаја европске културе и повуче стрмоглаво у мору нових, социјалних и културних проблема. Када се већ једном широм отвори капија, онда се више не може спречити да Европа не умаршује са целим својим багажом.

Писати о Палилули, њеним улицама, осветљењу, регулацији, калдрми, пијацама и све то упоређивати са осталим деловима Београда, значило би лампом појачавати сунчеву светлост. Такви покушаји не би ништа допринели да се уочи огромна разлика између појединих делова Београда, јер је довољна само једна шетња кроз тај крај па да све постане јасно као дан. Чим се зађе дубље у Палилулу, одмах се намеће питање њеног становништва, и његовог менталитета, у чијем се власништву налази цео тај крај. Да се не би заплели на првом кораку, ми морамо да обратимо велику пажњу на ситуације које обично остају незапажене када се решавају крупни социјални и економски проблеми. Новац се стиче на разне начине, а исто тако се и троши на многобројне начине. То је у зависности од чињенице, шта се и колико може очекивати од извесних људи који стичу имовину, чувају је и троше на старински, несавремен начин. Капитал се увек не искоришћује најсретније. Има злата, које се закопава, има које служи само зато да се над њим развлаче усне себичног тврдице у чудан осмејак манијака. Има безкућног злата, луталице, ко-

је непрестано мења своје власнике, касе и поданства. Какву ће мисију извршити капитал зависно од његовог притежаваоца. Ради се о томе да се у изграђивању једне вароши, или једнога краја, ангажује што више приватна иницијатива и уложи капитал појединаца. Да се ово оствари ваља у првом реду припремити масу за такве колективне радове, што „Београдске општинске новине” са успехом чине, а то значи утичу на формирање идеја код грађана за опште културно-социјално померање унапред.

Ово нарочито важи за Палилулу, која се доскора чврсто држала свога тла, малих и ниских кућа, кривих улица, нехигијенских одељења и ружних авлија. Најзад, захваћени стихијним покретом општег прогреса Београда, били су принуђени Палилулци да прихвате општу утакмицу и на тај начин пробуђена је иницијатива одоздо, што се и желело.

И ако је Палилула уз сам центар града, управо његов саставни део, ипак је последња захваћена прогресом. Дуго се ломило на раскрсници када је требало ослободити се оног старог менталитета и у трци кренути напред у неизвесну будућност која доноси атмосферу сасвим различиту од оне старе, пуну оног топлог, интимног живота. И док су остали делови града процветали рано као јагорчевина у пролеће, дотле је Палилула остала иста и није показивала никакве знаке воље или мрзовоље да крене или не крене на коју било страну. Она је пружала уточиште онима који нису могли да поднесу паркет, дванаесто крилне прозоре, енглеске клозете и спиралне степенице. Ту су се досељавали људи претежно из провинције, који су чисто из сентименталних побуда, навика и успомена из детињства, налазили ту сличности и атмосферу која им је у свести и срцу задржана. Нехигијенске станове више су волели од модерних палата и светлих вила, према којима су били неповерљиви.

Број становништва несразмерно се пео у Палилули после рата, а то је само још више допринело да тај крај постане легло сваке заразе, особито туберкулозе. Све раније општинске управе, намерно или случајно, трпеле су такво стање, које је постајало све неподношљивије. Сама реч *Палилула*, означа-

вала је и сугерисала појам нечега старог, где су за време Турака Срби једино смели да пале своје луле, нешто што је удаљеније од Неимара и Булбулдера и где Европа не сме никако да пригвири. Шта више, да би се обезбедило што дуже летаргичан сан Палилуле, њени претставници нису се довољно залагали да штогод створе и пруже своје крају. И док су на осталим странама клизили пешаци и аутомобили асфалтом и са тротоара уклоњене телефонске бандере, дотле је Палилула лети тонула у прабини, а зими у блату. Кад се пође од „Орача“ ка центру Палилуле, добија се утисак да се улази у кавко банатско село.

У Палилулу су нагрнули печалбари и ситнији чиновници, радници и занатлије, јер је ту било у изобиљу мрачних, влажних и јевтиних собица. По десет и више њих збијало се у једном одељењу само да би их што мање стала кирија.

Рат је учинио да су многи Палилулци, поседници скромних имања постали, не својом заслугом и активношћу, богати и то само зато што су њихова имања из дана у дан, уколико су се остали делови Београда изграђивали, постајала све више скупља. Плацеви су достигли цену на бољим тачкама до 2000 динара по квадратном метру. Овакво лако и ничим незаслужено богаћење утицало је да замре иницијатива у том крају, која се после рата била појавила код људи из свих друштвених редова. За какав прогрес, за неко комунално ангажовање и социјални препород градскога живља, Палилулци нису марили.

Пре доласка за претседника Београдске општине г. д-р Косте Куманудија и потпретседника поч. д-р Косте Јовановића, владало је тврдо убеђење код свих Београђана, да за претварање једног оријенталског града у европски потребан је дужи период времена, ако не један век, а оно бар четири до пет деценија. Такво веровање оснивало се на стара искуства и прогресу градова на Балкану. Говорило се, да живот државе од сто година и вароши од педесет година једнак је животу човека од годину дана. Тиме се правдао онај јавашлук и несмисао за брзи препород у свима гранама комуналне делатности.

Када је општинска управа г. д-р Куманудија отпочела да ствара, сви смо били изненађени, јер су тако разгранат рад и сјајни резултати показали да се може десити за месец дана оно зашто се пре тога трошиле године. Управо, за Београђане је тај период право откривење. Улице су ницале на све стране, паркови, цвеће по скверовима, модерна калдрма и по спореднијим улицама, улице прилагођене саобраћају итд. Људи који су на месец-два напуштали Београд, после повратка нису могли да познају читаве крајеве, тако су били преуређени. „Београду, који је у свему имао карактер оријенталске вароши, г. д-р Кумануди је дао пасош да уђе у ред најлеп-

ших европских градова”, — рекао је недавно један угледан политичар.

Сама Палилула била је врло мало захваћена тим полетом уређења и напретка. Она је у главном продужила да спава сном Оријента у оној мекушој небризи и лености. Палилулци као да су били горди што се бар у нечему издвајају од осталих крајева Београда, који су из дана у дан, из сата у сат, мењали свој изглед. Сујеверни више него ли предузимљиви, они су веровали да нагло напредовање носи у себи клицу слома и несреће. Претсказивали су да ће они људи, похлепни на новине и богатства, једнога дана потражити прибежиште у Палилули, тј. да се врате крају који су напустили онда када им послови нису текли тако глатко. Мирис смоле Палилулцу је непријатан и потсећа га инстинктивно на сва она зла која носи собом велики град, са свима оним фабрикама, точковима, сиренама, елисама и општим тискањем. Прашина коју је подизао и најмањи ветрић са свима својим туберкулозним бацилима била је мање опасна од нових опасности које неминовно доноси култура. Прљаве кафанице биле су веома интимне, гостољубиве и скровитије од оних ресторана у чијим огромним прозорима људи седе као добро сортирана и испеглана роба у изложима. Ту се није могло честито ни накашљати, а камо ли да се литрењак тресне о под или запева из пуних груди. Све је у тим модерним локалима предвиђено, униформисано и аутоматско; док у палилулским каваницама човек може да буде слободан мислилац, песник које било, и најекстравагантније, школе; могао је да збива шале, интриге, да се туче и то све по својој слободној нахођењу и потпуно оригинално.

Све ово допринело је да се Палилула сматра као типичан и веома интересантан део Београда. Поносна што брани старо и одупире се са успехом новом, она је успела да стекне и неке симпатије људи који су били у положају да јој помогну. Зато нису изостали врло похвални потстреци и предлози да се крене напред. Чак су напреднији Палилулци организовали Друштво за уређење и улепшавање Палилуле. Хтело се, да се нешто учини и приватном иницијативом, те тако притекне Општини у помоћ. Рад овога Друштва ускоро се ограничио на посете претседнику општине и писању претставки да се уради ово или оно.

Циљ овога написа није међутим да се региструју неуспеси и лоше стране рада око подизања Палилуле. Хтело се само да покаже права фотографија Београда, на којој је готово једна четвртина прилично замањена, забрљана и зато у толико више одудара од осталих светлих, прецизнијих делова. Ипак ти противположни делови чине једну нераздвојну целину, јер су срасле и секу их уздуж и попречно заједничке саобраћајне артерије. Шта више, као да Палилула има неко велико преимућство у вези са Панчевачким мостом,

будуће Источне станице и проширењем улице Краљице Марије која иде паралелно са Александровом улицом. Даље, данас се боље него јуче и прекјуче види јасно, да је Палилула уз саму кичму Београда, управо њен десни бок, врло згодан за становање пословног света, особито чиновника, радника и трговаца, јер се сва надлештва и сити града налазе у непосредној близини.

Индиферентност Палилулаца није била намерна и прорачуната, како би се могло поверовати. Један врло оштроуман стари Палилулац одговорио је на моје прекоре овим речима: „Нека, синко, ми ћемо овако полагамо напред, нека, има се кад. Ови који гомилају и слажу спратове и замењују се машинама, закуцаће једнога дана на наша врата. Нека их, нек се истроше на велике и несигурне послове, па кад се добро укопају у зидове и дугове, онда ће доћи време Палилуле. Обрнуће се они нама, али нам банкрот неће требати, већ само они прави, који могу да истрају до краја у солидним пословима”...

Палилула има велики број учених људи и неколико професора универзитета. У њеним улицама живе неколико књижевника, министра, сенатора, војсковођа и генерала, па ипак, овај стари Палилулац имао је највише права иако није свршио ни један разред гимназије. И заиста, у последње време у Палилули ничу на све стране палате, руше се страћаре, нестају она страшна дворишта са смрдљивим помијарама и запуштеним баштама, с тиме упоредо хигијенске се прилике саме по себи побољшавају. Раскинут је лапац који је тако дуго опасивао и издвајао класичну Палилулу од осталог света, одакле је бујала чар романтичког схватања живота, рђав нагласак у језику, „Чарлама” са ситним цупкањем, врепа љубав због које се тако лако ломила ребра заљубљених младића и са песмом одлазило у комите, подофицирску школу, новинарске репортере или у хапсану!

Као што Палилула сада изгледа онако шаренолика, сва у неком превирању и журби, као пред неком сеобом, тако исто и њено становништво врло много измешано са чиновништвом, које је овде нашло најјевтиније станове, сада чини једну интересантну групу. Они који су целога века упорно стицали и лишавали се много чега док нису стекли крова над главом, сада су постали прави Палилулци.

Из те смеше стилова, сусрета старог и новог Београда, старе и нове генерације, провинције и престонице, формира се модерна Палилула, многољудна и орна за сваки јавни подвиг који би свима користио. Палилулом веје национални дух упоредо са социјалним реминисценцијама. Не покреће се више ни једно питање наше расе, а да се не доведе са економским, комуналним и социјалним могућностима.

Да би се добио збир свих чињеница додирнутих питања у овом чланку, намеће се једно питање: шта би требало учинити за Палилулу да се њен прогрес убрза и тако што пре достигну остали крајеви Београда, који су сретним случајем одмакли далеко напред? — Палилули треба дати много, све, од калдрме, регулације, па све до модерне пијаче. Палилулци нескромно не траже да им се узврати све оно што су скромно дали Београду, а понаособ Општини. Знају они добро да се друштву увек више даје него што оно може да врати својим члановима, било групи или појединцу. То исправно и једино могуће мерило схваћено је правилно и оно служи као полазна тачка за сва делања... С друге стране, прогрес је отпочео и он чини своје. Многа питања која су изгледала нерешљива, сама по себи, лако и изненада се решавају захваљујући убрзаном темпу прогреса.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Јавна говорница:

Павле Кара-Радовановић

Градски живот, техника и злочини

Под рубриком „Јавна говорница“, „Београдске општинске новине“ ће од сада као орган Београда, пуштати све написе, критике и питања из редова грађанства, која се по својој садржини буду односила на комунално-социјалне проблеме наше престонице, а својим тоном имала карактер апсолутне непристрасности и објективне начелности. За објављене написе у „Јавној говорници“ „Београдске општинске новине“ ће плаћати сто динара од написа. Сви написи морају бити потписани.

Ми се овом приликом не мислимо упустати у излагању добрих и злих проналазака технике, јер и у једном и у другом правцу њена је област веома пространа. У осталом овим редовима и није задатак да изређа добре и зле стране техничких проналазака, као и који су то добри, а који зли и штетни. То може бити другом приликом кад се таква теза поставља. Овом приликом ми ћемо само нагласити, да је техника својим проналасцима учинила човечанству неизмерне користи на свима пољима и производње. Но техника се није на томе задржала. Напротив, техника је из области благотворних проналазака прешла у област читавог реда злочиначких проналазака, који прете уништењем; не само својих добрих и корисних проналазака, но и читавога човечанства. (Разни отровни гасови и многобројна оруђа за убијање и уништавање људи итд.). Техника је и својим добрим проналасцима прешла границу доброчинства. У томе је отишла тако далеко, да је у данашњим градовима и већим агломерацијама отерала девет десетина радника из фабрика, већих занатлиских радионица, а потоњи низ година чак и пољопривреднога радника са њива. Тих радника, које је техника својим проналасцима отерала у неупосленост, у најстарију беду живота са својим породицама, има много, много милиона. А то може имати страховитих последица за читаво човечанство, јер се не може претпоставити да ће те огромне масе, које су остале без рада и зараде, мирно легати по градским улицама, да умру од глади.

...А само у Београду, веле, било је прошле зиме око 20.000 неупослених грађана, хранитеља својих несрећних породица.

Читаво човечанство са ужасом прати шта нам техника спрема за будуће ратове! Техника и сама увиђа и свесна је тих својих страховитих проналазака, зато се и стара да чини проналаске, са којима човечанство ваља да се брани од тих злочина, које му техника спрема. Која ће техничка страна превагнути: да ли она са злочиначким нападима или она са одбранбеним сретствима, ми то овом приликом не можемо рећи. Оставићемо да то време само каже.

Све ово само додирнусмо, а намера нам је главна, да скренемо пажњу београдском грађанству како да се чува од свакодневних могућих несрећа, које долазе од извесних техничких проналазака. Познато је да и сами добри и врло корисни технички проналасци могу да по градовима чине (а готово свакодневно и чине) тешке злочине. Ми се овом приликом не можемо на све осврнути. Задржаћемо се само на неке свакодневне али ипак не мање важне које се и у Београду посведневно дешавају.

Техничким проналасцима подвозних сретстава моторном вучом учињено је човечанству огромно добро. То није потребно нарочито доказивати, јер је то свакоме познато. Али и та тако очигледно добра ствар има и своју рђаву страну, која, готово, свакодневно прелази и у страховите злочине. Познато је да у већим градовима, па и у нашем Београду ретко прође дан а да се не деси по која несрећа на улици од моторних подвозних сретстава. Мало је дана а да аутомобили, аутобуси, мотоцикли на градским улицама и приступним друмовима не прегазе по којег пролазника — некога тешко повреде, а по некога и сасвим смрве. Против тих страшних и немих појава београдске власти су предузимале и предузимају разне мере. Али, нажалост, слаба вајда, јер се ти злочини сваким даном све више множе. Да би тих злочина било што мање, ваља, пре свега, грађани да се науче како тим злим догађајима да избегну. Сваки грађанин ваља врло добро

да зна како ће се врло лако сачувати од свију могућих несрећа гажења на улици или путу:

Свима је грађанима у нашој земљи познато (или треба да је познато) да код нас постоји уредба по којој возач мора возити десном страном улице или друма. Београдски пешак ово ваља увек да има на уму. И према озоме, ако је принуђен да иде коловозним делом улице или друма, онда ваља да иде само и искључиво левом страном. Тако идући левом страном улице или друма увек иде на сусрет колима и свакад је у могућности да избегне сваку могућу несрећу, јер види кад му кола иду у сусрет.

Исто тако при прелазу улице или пута с једне стране на другу ваља да зна и да то има стално на уму, да до половине улице гледа на леву страну улице од куда кола долазе; а другу половину улице да гледа на десну страну, пошто том страном кола долазе. Држећи се правила: *да ако мораш ићи улицом, иди само левом страном, а то је у сусрет колима; а при прелазу преко улице до половине улице гледај лево, а другу половину гледај десно*. Тако гледајући, при прелазу улице, ти стално гледаш на ону страну од куда кола долазе, те да им можеш благовремено избећи.

Будимо искрени. Ни једна петина Београђана не придржава се ових основних правила. Изађите и станите на углу ма које живље ули-

це Београда, па ће те то одмах и сами видети!...

Дакле, при будућем строгом придржавању ових правила пешаку се не може десити несрећа гажења, сем у случају да се шофери, кочијаши, мотоциклисти и бициклисти не придржавају уредбе, да само и искључиво возе десном страном. Возачи који се не придржавају правила *да возе десно, чине казни-мо дело и они се тога мање више чувају*. Ми смо уверени да ће се не само избећи но и да ће сасвим нестати и несрећних случајева и гажења у београдским улицама ако се возачи буду најстрожије придржавали правила: *да свакад возе десном страном; а пешаци да се придржавају ових правила, које ми овде истакосмо*.

Ми ћемо се особито радовати ако овим написом припомогнемо да се избегну несреће и злочини који се, готово, свакодневно догађају по београдским улицама и приступним друмовима од гажења моторних возила. Уосталом, ми смо овим извршили једну своју новинарску дужност и дужност дугогодишњег комуналног политичара, који дубоко жали свакодневне и све више учестале несрећне случајеве гажења. А на београдским грађанима је да и они изврше своју дужност; да послушају ове наше савете и да избегну све могуће несреће које долазе од гажења; па да сви будемо задовољни *савесним* вршењем својих дужности.

Благоје Д. Недић

Рушење старога Београда ☼

Подигла се скоро цела наша дневна штампа а нарочито „Београдске општинске новине“ да се *немилојсрдно руше све старе и дотрајале зграде нашега града*. И под тим утицајем бејаху се образовале широке стручне комисије комбиноване и од стране Општине и Државе. У тим комисијама, поред инжењера и лекара, као најкомпетентнијих, ушли су били одборници као претставници грађана, претставници радничких комора, Министарства социјалне политике, и други.

Требало је неколико месеци, да та комисија обиђе све старе зграде и да се завири у све те споља и изнутра старе зграде и да сваки члан те комисије са свога стручнога гледишта промери и испита, па када је све то било готово, штампан је у свима новинама један велики извештај који је гласио: да је стари Београд дотрајао и да га треба што пре порушити или запалити! Али, када су извели рачун и сумирали све те прегледе старих зграда које треба порушити, и када су све то чланови комисије изнели на јавност — увидело се: *да би требало не само да се поруши пола Београда и упропасте не само сви ти сопственици*, као једини стари Београђани, већ је требало избацити на улицу не само обичне кирајџије као станаре, већ неколико хиљада мајсторских породица, које једино могу сместити своје радње у тим старим зградама са минималним киријама. Само у тим старим зградама могу опстати и живети наше ситне занатлије и мали трговчићи, као што су *обућари, столари, бербери, шлосери, колари, пекари и други*, који дају и Богу и цару и издржавају своје многобројне породице!

Па шта је било после свију тих извештаја комисијских и у општини? Дошли су ти извештаји у домаћинске руке и увидело се: *да је најлакше порушити и попалити, али је тешко ново и боље подићи!* И стало се наравно, и паметно је што се стало! Зар данас рушити, када Београдом блуде и пробивају улицама његовим хиљаде гладних тражећи посла за насушни хлеб, па нигде упослења! Зар данас, када страдају сви не само они, који се зову газде, већ цео свет и са страхом гледа да ли ће се ова нечувена светска беспослица и привредна криза једанпут завршити! Цео свет данас тражи само посла да одржи голу душу, па нигде ни посла ни хлеба. Тешко је целом свету, а није лако ни држави па ни општини.

Па зар данас у таквим незапамћеним кризама и невољама сме неко и помислити а још мање захтевати да се и она „Јагаган Мала“ поруши а камоли стари Београд. Јер још једино њега држе Срби, ти стари Београђани, а све ово што је грабило и зидало нове зграде, пропало је и прешло у странце и зеленашке руке. На стотину нових озиданих кућа, нема у Београду ни 5% које су зидане сопственим капиталом, све је друго подигнуто из зајмова са великом каматом и докле су те палате вукле преко 10 и 12% прихода, таворило се и одговарало повериоцима. Али, како данас у Београду има празних и неиздатих на хиљаде станова и локала, то су кирије толико пале да данас не вуку ни 6% бруто ренте. И онда је неминовна последица: *продаја свију тих нових кућа и страдање свију његових сопственика*. А за ово не треба доказа! Па зар је према томе, сада време да упропастимо и овај остатак Београђана у својим старим зградама. На жалост и на велику жалост већ се зивкају ти још непропали стари Београђани од стране општинског санитета и позавију се да *поруше своје старе зграде*, а у најмању руку да *истерашу своје кирајџије* и да замандале своје кафане и магазе, пекаре, и више да их не издају!...

Не тим путем данас, ако Бога знате! Не сеците грану на којој стојите! Шта ће бити са тим кућевласницима, који од тога живе и који су одатле плаћали и порез и општински прирез, и воду, и калдрму, и електрику, и све што треба и општини и држави! То је што се тиче сопственика кога сви *називају газдом*, а шта ће тек бити са оном сиротињом Рајом, са кирајџијама, која је у малом дућанићу од 300 дин. месечно кирије у тим старим зградама хранила и издржавала целу породицу и још плаћала све дације, куда ће та сиротиња када јој се једног дана поруши и кров над главом!?

* Писац овог написа за нашу „Јавну говорницу“, уважени стари грађанин и дугогодишњи одборник Београда, г. Недић, не слаже се са нашим предлозима по питању рационалног решења питања малих и хигијенских станова у Београду, као ни са закључцима наше службене анкете станова (Види „Београдске општинске новине“ бр. 7—8 за 1933 год.). Ми радо доносимо и ово супротно гледиште, које, разуме се, остаје само као лично гледиште самога писца.

Прилози за историју Београда:

Б. Војиновић — Пеликан

Браћа Радовановићи

— Анали старог београдског друштва —

Да не постоји перо и мастило, никада не би постојао духовни континуитет између генерација. Садашње генерације нису свесне шта су раније генерације учиниле за њих; не схватају да многа утрвена стаза којом они данас корачају безбрижно, утрвена је знојем неких генерација од које није остало ништа, до хладни камен на гробовима њиховим и ово неколико слова. А дужност нам је да завиримо мало у тегобан живот наших претходника од пре 70 година и више. Дужност нам је и мало би се застидели, видели бисмо сиромашне младе људе без стана и хране, видели бисмо их како су прилегли над фрагментима науке учећи своје лекције на улици, испод фењера варошког, по двоје, троје у групи. И молбе њихове кад наиђе у неко доба ноћи општински фењерџија да гаси фењере, молбе да причека још мало да се утуви ова или она аксиома Хекела, Њутна, Канта и др.

Из кола тих паћеника изашло је неколико светлих имена наших, које је признало и иностранство. Они су нам утрли многу и многу социјалну стазу, а ми смо данас само неблагодарни наследници...

Браћа Радовановићи су пионери наше науке још из првих дана, најмучнијих дана ослобођене Србије. Из мрака петвековног робовања о своме „круху и руху“ отишли су из Београда на Запад да би отуда у Београду пресадиле прве младаре науке и знања. Да ли Откровење мрзи јунаке који покушавају продрети један за другим у њене мистерије? Изгледа да јесте. Један за другим, као осуђени, умиру млади Радовановићи, и једна суморна капела на тек заснованом београдском „Старом гробљу“ прихвата њихова млада тела. Али наука ипак зрачи и са њихове капеле; чудновата једна плоча са латералног зида говори пролазнику о Канту, о Дарвину, о Хеклу, о Њутну. Ослобођена Србија и даље гаји добро посејано семе науке!

А ево кратке али трагичне историје њезиних апостола.

Мијаило М. Радовановић. 1840—1863.

Основну школу, гимназију и београдски Лицеј завршио је у Отаџбини с најбољим ус-

пехом. Године 1859 по свршетку Лицеја, онда кад се на Запад путовало недељама, на „дилежансу“ кренуо је млади Радовановић у Париз да заврши права. По свршетку студија тамо, враћа се у Домовину, али овога пута преко Швајцарске и Белгије где комплетира своје знање упознавајући се са онамошњим државним установама. По доласку у земљу одмах почиње да се јавља по часописима, тежећи да се нашем законодавству укаже један бољи и практичнији развитак: слободу штампе и усменост и јавност у судском поступку. Превео је са латинског „Јустинијанове институције“, које је нарочита комисија прегледала и одобрила. С француског је превео „Теориски део криминалног права“ од чувеног француског професора Ортолана. При преводу новог дела „О казнама којима се узима слобода“ сустиже га неумитна судбина и он умире и не довршивши дело.

Био је обдарен свима врлинама карактера, оданости и племенитости и свим оним што је било добро и кретало напретку.

Пред саму смрт, која је дошла исувише рано, био је изабрат за члана београдског Ученог друштва.

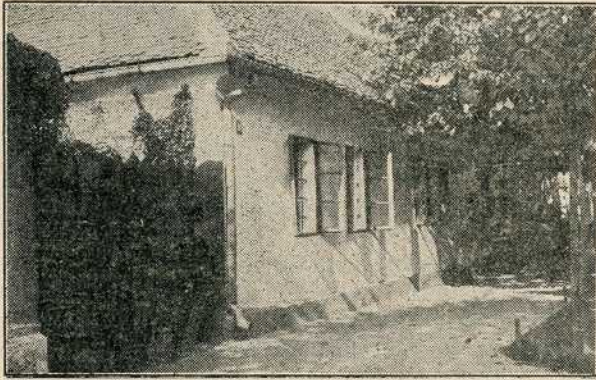
Милан М. Радовановић, 1849—1878.

Школовао се у Београду и свршио правни факултет где је на Великој школи одликован уписом на златној плочи. Тада му је било 19 година. Затим је послат на медицине науке у Берлин. Баш при крају студија медицине и хирургије у Берлину и Хајделбергу избија рат између Србије и Турске и српска Влада га позива у домовину. У санитетску струку ступа као поручник, и на томе је положају одликован Таковским крстом и Крстом Српског друштва Црвеног крста. Његова мисао о животу, била је као и мисао браће његове: циљ животу није материјално благостање и уживање, већ поштен рад за добро друштва и државе.

Остајући доследан таквоме убеђењу, настојао је да на оскудно поље српске књижевности пренесе што више истина које је наука пронашла, и које су се у оно време налазиле на доста недораслој висини нашег друштва.

Тада се и појављују по часописима његове многобројне расправе као: „О постанку фела“, „мембране ћелија“, „О топлоти“ итд.

За врло кратко време дао је леп број дела и то: „Физичке силе и узајамни одношај“, „О границама сазнања природе“, „О дејству хлорала и хидрата“, „Прва помоћ рањеноме“, „Војено-хируршки требник“, „Белешке о болницама у Србији за време првог рата“, „Аерациона метода лечења рана“ итд.

Кућа у којој су се родила браћа Радовановић у улици Зрињског

Недовршено му је у преводу дело Чарлса Дарвина „О постанку фела“, јер је његова изрична жеља била да се штампа само први део који је издржао његову критику, док за други уопште и није стигао.

У току рада на делу Дарвинових „Фела“, Радовановић је добијао неколико писама од славнога писца што је за ондашњу малену и тек ослобођену Србију и њен Београд било од великог значаја.

Браћа Радовановићи

Последње писмо у преводу гласи:

Фебруара 5. год. 1877.
Доун Бекенхем, Кент.

Драги господине,

Много сам Вам захвалан на вашој пажњи и пријатељском честитању мога идућег рођен-дана. Хвала Вам на вашој фотографији, а као што ћете може бити волети да имате у

Београду моју, ја је прилажем. Што се тиче предговора Српском издању моје књиге, ја немам у ствари ништа да кажем, осим да се искрено надам да ће оно у сваком погледу бити на велико задовољство, кад помислим да сам припомогао да се привуче пажња младих људи природним наукама у земљи, за коју многи у Енглеској мисле да ће заузети одлично место међу Европским народима.

Будите уверени драги господине, у моју најдубљу захвалност.

Чарлс Дарвин.”

После његове смрти, остала су му у рукопису ова дела: „Литерарно-историски преглед дела по струци Војено санитарској“, „Органски облици и економија природе“, „Грађа за српско-морфолошки речник протумачена латинским речима“, „Медицинске белешке за лекарски Архив“, Дисертација.

Милан је издахнуо мирно, спокојно, као човек који је свраћао поглед на дела своја, у којима ће вечно живети. Умро је на раду: у рукама је држао коректуру свога дела—превода: „Постанак фела.“ Пред издахнуће, извукао је сат из џепа и молио је своје ојађене родитеље, да му дозову сестру да се с њом још једном види — „јер немам више но један сат да живим!”

Тај час провео је тешећи своје родитеље и не дочекавши да се види са сестром. Издахнуо је млад у онај сат, који је унапред одредио.

Алекса М. Радовановић, 1852—1875.

„Сањао бих, сањао,
Никад не бих отварао очи,
Јер у сну само живот је леп,
У сну се склапа књига познања,
Разбегавају утваре дана,
У сну се крше боли живота,
Туга се топи у речи сна...”

Школе је свршио у Србији и 1870 год. завршио правни факултет, на београдској Великој школи. Ушао је у живот кад је у Србији тек био створен чиновнички кадар, и кад су чиновници били необично цењени. У дане кад је чиновнички позив био частан и узвишен као војнички, и кад су чиновници са чашћу носили униформу нарочито чиновничку, а на глави фес, са државним грбом. Далеко време! А ипак се тада радило више но данас. Алекса је свој живот, врло кратак, обележио овим радовима: „Француски сељак Паросја“ (с руског), „Разговор с месецом из Приксенске тамнице“ (с руског), „Земља и природни појави на њој“ написао А. Бегетов (с руског). Овај му је рад године 1870 био награђен из Фонда Илије Коларца. Затим следују радови: „Узајамне снаге у природи“ (с немачког), „Човек и природа“, „Сеоска школа“, „Физички основи живота“, итд. Иза смрти остало му је дело, превод „Андрија Косолов“ од Турге-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

њева, „Геологија и Историја“, „Историја и Материјализам“ и тд. Треба нарочито напоменути, да је њему посвећен превод предавања Е. Д. Рајмона: „О границама сазнања природе“ прештампано из „Истока“ 1873 г., као и да је радио на преводу дела „Зашто-зато!“ од д-р Бријера.

Свршивши Велику школу, он је био у фази утемељавања карактера и знања и на свршетку те фазе, свршава се и живот његов.

Жељан рада и науке и да што више приреди своје тек ослобођеном народу, он у пролеће 1871 г. почиње студирати медицину на Универзитету у Берлину. Хронична туберкулоза није му дала да доврши студије.

И тако у тој несрећној београдској породици једног дана дође и трећи трибут науци и раду, паде и трећи син једне угледне београдске породице, од кога Отчество очекиваше много...

У рано пролеће, 22 марта 1875 године једна мртвачка кола ишла су пут београдског гробља, неколико пријатеља и родбина ишли су за њима. Пратња се зауставила пред отвореном гробницом. Сунце, оно исто сунце које је некада с муком преко берлинских кровова могло да осветли малу ђачку одају и да проспе неколико зракова по табацима на којима је тек почела да се исписује „Природна историја постанка,“ и да обасја човека најсрећнијега сновима и надањима, то исто сунце обасјавало је овога дана један црн сандук и видело је како га спуштају у црну раку. И континуитет тога плодног живота би само једна хладна камена плоча на којој писаше само име и презиме и година рођења и смрти.

И тако заврши живот преводилац „Природне историје постања“ који би награђен са сто дуката из Задужбине Илије Коларца. Али највећа награда би писмо славнога научника Хекела упућено оцу покојниковом које гласи:

Јена, 11. фебруара 1876 г.

Г. Маринку Радовановићу,

бив. судији Вел. суда у Београду.

Високо поштовани господине,

Данас добих у српском преводу моју књигу „Природну историју постанка“ коју је ваш син Алекса превео, а коју ми је г. Милан син ваш изволео послати, заједно са љубазним писмом вашим, којим сте ме изволели почастовати.

Дозволите ми, високопоштовани господине, да Вам на овој доброты вашој моју најсрдачнију благодарност изјавити смем, и уједно да Вам бледим изразима саопштити могу ону дубоку тугу коју сам осетио чувши за неисказани губитак који сте претрпели смрћу Вашег тако доброг и љубљеног сина: „ваше надежде“. — О, колико бих сретан био бити на у помоћи при његовој научној студији!

Не умем вас тешити, јер ви нисте сами који сте његовом смрћу удвевљени. Сина вашег оплакују сви људи од науке, јер је смрћу његовом науци отргнут радник један, који тако млад и тако даровит и прилежан обећаваше премного.

Уз тај тужни глас био сам срећан разумети, да је доктрина, коју ја желим унапредити, са списима својим нашла и у вашој Отаџбини, у Београду, људе, који су је истински појмили и пригрлили. Тим пак самим, што је Ваш

Стара госпођа, унука Мар. Радовановића, једини живи члан породице Радовановића

син ту науку пресадио на земљиште Ваше Отаџбине преводом својим, стекао је неумрлу заслугу у реду бораца који истини пут крче. Име његово и спомен његов бити ће вечан и код нас у туђини, као што му светла успомена никад потамнити неће међу земљацима његовим у Београду, и у круговима људи образованих и у колу правих научара!

Изјављујући вам повторително дубоку тугу своју, и најискреније саучешће у жалости Вашој, ја Вам срдачно захваљујем на дару вашем, и молим Вас да примите уверење мога најдубљег поштовања.

Вама одани,

Ернест Хекел.

www.unibiblioteka.org
 Отац несретних младих људи, београдских пионира наше науке и знаности, пок. Маринко Радовановић, судија Великог суда у Београду, наменио је Великој школи целокупну изврсну библиотеку својих рано пре-

таци три брата Радовановића. Саграђена као гробница у најстарије време београдских анала.

Кад сам пре неколико година и ја и многи други, гледао варварски јуриш на Старо гробље, ради његовог истребљења, кад смо својим очима гледали како се ломе крстаче и бришу трагови великим синовима ове земље, о чему је било речи, иста судбина постигла је и гробницу Браће Радовановића. Уништено и заборављено. Одмах до њихове гробнице беше и споменик француској контеси Аглаји Ланкро, која је подлегла ратним тегобама у Београду ради нас. Уништисмо и заборависмо. Не могу а да понова не поменем речи Ернеста Хекела упућене оцу Радовановића: — „име његово и спомен његов бити ће вечан и код нас у туђини, као што му светла успомена никад потамнети неће међу земљацима његовим у Београду”.

О горке ли ироније! Не само да му је успомена потамнела међу земљацима његовим у Београду, него му земљаци ни кост на кости не оставише. Па су пошли још и даље! Хтедоше порушити и мали маузелеј, који ни кроз векове никоме не би сметао, већ би као споменик играо значајну улогу. Срећом, опасности више нема после енергичног заузимања г. Павла Карарадовановића у Општинском одбору, да се тај маузолеј сачува на подстрек генерацијама.

Капела браће Радовановића на Старом Гробљу

минутих синова као и њихове портрете природне величине које је радио стари београдски сликар пок. Стева Тодоровић.

*

На Старом гробљу београдском, чију до-трајалост ми сагледасмо својим очима, свраћала је погледе посетилаца једна миниатурна црква лепе архитектуре. У њој су лежали ос-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Сличице из београдске чаршије пре сто година

Прва пореза на радње у Београду

Нарочиту привилегију у плаћању порезе уживали су становници Београда после Другог устанка. Плаћали су наине само царски харач, док су били ослобођени плаћања личног пореза. Али, 7 августа 1834 године, Кнез Милош је наредио, да се порез у Београду разреже на следећи начин:

1) На дућане и магазе, као и на непокретна добра, која корист доносе, од 1 до 4 талира (око 317 до 1268 динара данашње куповне вредности).

2) На трговину од 2 до 10 талира (око 634 до 3170 динара данашње куповне вредности).

3) На главу, и то тако, да с главе на главу по 2 талира дође (око 634 динара данашње куповне вредности).

Нови намети никад не наилазе на симпатичан пријем код обвезника, па је сасвим природно, да су и Београђани примили ову наредбу са негодовањем. Нарочито се осетило незадовољство у београдској чаршији, међу трговцима, који су налазили да их та пореза највише погађа, јер је на трговину ударена највећа стопа намета, до 10 талира, односно до 3170 динара данашње куповне вредности.

Но, осем незадовољства које се испољавало у самој чаршији, неких колективних мера против наредбе о порезу није било, док се није отпочело са првом наплатом.

Пореских лица по разним гранама трговине и занатства нађено је тада у Београду, приликом првог пореског пописа, 1835 године: мануфактуриста 77, бакала 73, лончара 35, магација 47, абација 52, терзија 98, механица 132, ћурчија 29, папуција 37, тенећерија 1, бојација 6, калпаџија 7, ашчија, сајџија и налбантина по 1, кујунџија 8, туфегџија 5, бербера 3, фишегџија 10, касапа 25, ковача 22, мутавџија 3, мумџија 18, чаругџија 11, качара 15, грнчара 6, кројача и обућара 8, симиџија 13, воскара 4, јорганџија 7, дограмаџија 5, ткача 3, табака 8, калдрманџија 9, баштованџија 20, асурсија 13, аласа 12, шупера 10, шпекуланата 43, дунђера 24, разних занатлија 14.

Јевреја је тада било у Београду укупно око 2000 душа. Ма да број не изгледа апсолутно велик, ипак су Јевреји, с обзиром на тадашњи укупан број становника Београда, који се кретао око 14.000, претстављали знатан део. То јест, једну седмину београдског становништва сачињавали су Јевреји. Данас,

ма да је број Јевреја у Београду знатно порастао, та сразмера је много мања и, у релативном смислу, данашњи Београд има знатно мање јеврејског живља, него ли тада. Јевреји су се у својој највећој већини бавили трговином и били су одлични и вешти трговци. Имали су у Београду добру и јаку верску организацију, и своју синагогу.

Први формалан протест против порезе у Београду дошао је баш од стране београдске јеврејске чаршије. Кад је почело да се врши прво резривање на основу Кнежеве наредбе, београдски Јевреји упутили су Кнезу Милошу жалбу против Управе вароши Београда, жалећи се, како се са њима при истеривању пореза поступа нечовечно и како се од њих данак са великом строгишћу истерује, док га они платити не могу, јер „једино од милостиње живе”.

На ову молбу Кнез Милош упутио је „Славном суду окружија и вароши Београдске” следеће писмо:

„Претстало ми је општество јеврејско београдско с молбом својом, у којој, тужећи се да при купљењу пореза од њих с њима грубо поступате, моле, да им се порез смањи. Ја не знам стање појединаца и зато, препоручујући вам да у истеривању њиног данка човечно поступате, уједно вам препоручујем и то, да им свештенике, црквењаке и учитеље од пореза ослободите, као што и наша иста лица порезу не плаћају; и пошто се они туже да ви наплаћујете порез и од оних, који су престари око 70 година, и сиромаси пуки, и сами просјаци, то вам и у том погледу препоручујем да с њима поступате као и с нашим просјацима и старцима од 70 година”.

Суд београдски је по овоме поступио. Али, ма колико да је испитао ствар, никако није могао утврдити, да су сви београдски Јевреји сами свештеници, црквењаки, учитељи, престари, пуки сиромаси и просјаци, то јест лица ослобођена порезе.

Због тога, претседник Суда београдског Цветко Рајовић упутио је Кнезу извештај, у коме вели:

„Кад смо ми у сагласности са кметовима овдашњим, којима је наравно сва-

ког овдашњег житеља стање боље него нама познато, владајући се по овом Ви-сокославног Суда народног налогу, приступили разрезивању овдашње порезе, онда смо један по један еснаф с њиховим устабашама призивали, и за свакога стање како кметове овдашње, тако и еснафске устабаше распитивали, и по томе на свакога порезу разрезивали.

Као што смо поступили у овом разрезивању порезе с нашим Хришћанима, тако смо исто и са Јеврејима, но они, и поред тога што су се усудили и Вашу Светлост узнемиравати, још и до данас ни ђурђевску порезу своју (први полугодишњи разрез) исплатили нису, нити је измирити ни абера немају, говорећи: да је за њих тешко и да је за њих велика пореза нарезана. А заиста, не узимајући све наше хришћанске пореске главе, већ само један наш болтацијски еснаф, па тек овај један више плаћа, него све јеврејско становништво. Ово једно јасно доказује, да над Јеврејима у разреду ове порезе никаква неправда учињена није, у толико више, што они никаква кулука не дају."

Ово објашњење између београдских Јевреја, Кнеза Милоша и претседника Суда београдског, завршило се једним чудним и оригиналним хапшењем 50 угледних београдских Јевреја. Тај догађај претседник Суда београдског Цветко Рајовић овако излаже, у свом извештају Кнезу Милошу:

"Видећи да се приближило време кад сву порезу искомпити и предати је коме следеће треба, призвали смо јеврејско становништво и требовали од њих потпуну порезу. Но они, све једнако по пређашњем изговарајући се, синоћ су њих до 50 сами у хапс дошли. Ми, знајући да Јевреји ни најмање више него наши овом порезом оптерећени нису, и да је ово права њихова упорност, све смо их у хапсу задржали. О чему, с највећим страхопоштовањем хитамо Вашу Светлост обавестити, препокорно молећи за милостиво упутство."

Из целокупног овог објашњења око порезе, могло би се можда створити мишљење, да се београдски Јевреји нису одликовали неким нарочитим расположењем за испуњавање својих обавеза према новој држави. Али, то би мишљење било погрешно. Напротив, београдски Јевреји онога доба, ма да су уживали поверење Турака, више су били Србима наклоњени.

Један војни лиферант пре сто година

Кнез Милош био је по професији трговац и своје приватне трговачке послове није ни као владалац напустио. Један од његових по-

словних пријатеља био је београдски Јеврејин, мењач Давид Хајим, кога је Кнез, који је уопште волео да проналази надимке, назвао „Давичо." Тај надимак је Хајиму остао и тако је постала стара београдска јеврејска породица Давичо. Давид Хајим, односно Давичо, имао је своју мењачку радњу на углу данашње кафане „Грчка Краљица". Њега налазимо као кнежевог лиферанта за набавку војних потреба још од 1816 године, па за читав низ година.

Колико је Кнез Милош био наклоњен Давичу показује нам лепо следећи одломак једног писма упућеног Кнезу од београдског комисионара и ранијег управника београдске царинарнице (смењен 1820 год.) Наума Ичког, у коме овај вели:

"Ја се молим покорно, немојте самом Давичу давати кајмака, баците и мени који чанак сурутке. Ја мислим, ако не могу боље од Давича свршити вам посао, равно као он вредан сам..."

Но, Давичо је био добар трговац и поверљиво лице, тако да му је Кнез давао многе поверљиве послове, а нарочито набавку муниције.

Трговина је трговина. Тако је Давичо набавио 1833 године за Србију 1338 пушака у Бечу, а одмах затим добио је од Кнеза поруцбину за 1200 пушака. Но, и Кнез је био добар трговац, те је благовремено примето да прва партија пушака не ваља и благовремено је обуставио другу поруцбину. Револтиран овим, написао је он Давичу:

"...Ви добро знате да ја пушке нисам са старим табанима захтевао, већ сам поручио да ми се нове пушке набаве. А да ове пушке нису нове и да су им табани не само стари, но и покварени, очевидно је, што су оне пушке, које смо већ примили, све готово искварене, те их сада непрестано изнова градити морамо. У томе ја ни на кога толико не жалим, колико на вас, у ког сам се надао да ћете знати с лиферантом такав уговор закључити, да нам ваљано оружје пошље, а не са старим и са мало заглађеним табанима, да нам само очи замаже, па да их за нове примимо. Но, ако смо се до сада примљеним пушкама преварили, нећемо више да се варамо, и за неваљало оружје паре дајемо."

После овога Давичо је лиферовао само добре пушке.

Давичо није био само српски лиферант, него и турски, у кога су Турци имали такође пуно поверење. Захваљујући томе, изгледа да је Давичо спасао живот Кнезу Милошу, ма да истинитост овог случаја није историјски проверена.

А. Б. Х.

начелник Сомбора са сенаторима д-р Константином Лучићем и Ђорђеом Качанским; Ибрахим Фејић, градоначелник Мостара; Вјекослав Гречл, градоначелник Вуковара; Нешо Шћеповић, претседник Подгорице; Мил. Јорданић градоначелник Слав. Пожеге; Крста Новаковић, претседник Крушевца; Мил. Стј. Дерезанин, градоначелник Нове Градишке са сенатором д-р Матејом Бешлићем итд. итд.

Како су на овим пленарним пословним седницама Савеза расправљани многобројни актуелни комунални проблеми наших градова, као и поједина интерна питања Савеза, то ћемо са ових седница регистровати само одлуке и то у општим цртама.

Са пленарне седнице Пословног одбора Савеза градова

После предаје пуномоћја на верификацију, прешло се на пословни извештај о раду Управе Савеза градова, на благајнички извештај, као и извештај надзорног одбора. Главни секретар Савеза, сенатор г. Дане Шарић, поднео је врло обиман извештај о резултатима рада савезне управе, Пословног одбора и београдског Отправништва послова; г. д-р Ем. Богдановић о стању благајне а г. д-р М. Ђорић и д-р Липолд о раду надзорног одбора. На предлог г. Ђуре Ружића, градоначелника Сушака изјављена је захвалност претседништву и Управи Савеза на резултатима досадашњег рада. Г.г. Стј. Загорац, градоначелник Карловца, д-р Фр. Липолд, градоначелник Марибора, д-р Иван Тавчар, претставник Љубљане и др. истакли су нарочито значај и резултате рада Отправништва послова Савеза градова у Београду и на њихов предлог одлучено је, да се ова радна институција Савеза градова, која у Београду претставља и заступа интересе наших градова, још више прошири. Затим су израђени и усвојени буџети Савеза градова за 1933 г., као и за 1934 год.. Расправљено је, да до доношења новог Закона о градовима, односно до идуће годишње скупштине Савеза остане седиште Савеза градова у Загребу, као иницијатору и ос-

нивачу Савеза градова, с тим да се идуће године изврши избор нове управе Савеза градова са седиштем у Београду, као престоници и главном граду наше Државе. Без обзира на место седишта Савеза, које ће се сваке три године аутоматски мењати, расправљено је, да Београдско Отправништво послова Савеза градова има остати као једна стална радна канцеларија, која ће свршавати послове Савеза, као и градова појединачно. Она мора постојати и за време док претседништво Савеза буде било у Београду, пошто је претседништво чисто водећи и репрезентативни орган Савеза, а градовима је неопходно потребна једна канцеларија која заступа интересе градова понаособ и свршава њихове конкретне послове по Министарствима и осталим београдским централним надлештвима. Затим је, између осталог, одлучено да се од идуће године издаје властито гласило Савеза градова.

После ових интерних Савезних послова, прешло се на расправу актуелних комуналних проблема наших градова. Највећа и најдужа расправа била је по питању Закона о градовима. Члан управе Савеза, сенатор г. д-р Емин Богдановић, поднео је Управин извештај о Закону о градовима, у коме су изложени како основни принципи, за које пледира Савез градова, тако и начелне замерке на државни пројекат Закона о градовима. Једнодушно је подвучена жеља, „да се добије један савремен закон, који ће дати најшире могућности за пун комунални полет, праву и широко самоуправу градова, и социјално-муниципалну интервенцију најширих размера“. Одлучено је, да се у Београду, у току месеца новембра или почетком децембра т.г. одржи пленарни пословни скуп Савеза градова, на коме ће се у свима детаљима дефинитивно расправити ово животно питање наших градова и формулисати не само сви захтеви, него и све примедбе на државни пројекат Закона о градовима, кога ће специјална комисија Министарства унутрашњих послова дотле потпуно завршити. Исто тако расправљано је и питање комуналних финансија, па је једнодушно констатовано, да се самоуправне финансије морају што пре регулисати једним специјалним Законом о самоуправним финансијама. Затим је израђена детаљна претставка по питању о изменама и допунама Закона о недржавним путовима. Овај елаборат — по саслушању стручног мишљења свих градова понаособ — биће упућен Министарству грађевина. Проучено је и питање извесних допуна Грађевинског закона. Пошто је сенатор г. д-р Богдановић поднео детаљан реферат и по томе значајном питању за даљи урбанистички развитак наших градова, одлучено је, да се овај реферат упути свима градовима на примедбе и допуне, па да се за тим изрази дефинитиван предлог Савеза градова

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

за ревизију и допуну грађевинског закона. Стављено је у дужност управи Савеза градова да ово питање претходно продискутује детаљно и са претставником г. Министра грађевина, г. инж. Јованом Обрадовићем, који је због тога и дошао као стручни делегат свога Министарства на овај Конгрес. Расправљано је, исто тако, на предлог д-р Кватерника, градоначелника Бјеловара, о увођењу социјалног приреза за незапослене.

І Потпретседник Савеза градова г. Доброслав Бодановић (Београд) истакао је топло и сугестивно значај соколства за препород југословенског народа, и, предложио, да се свима градовима стави у дужност, да у својим буџетима предвиде потребне дотације соколским друштвима. Као пример за углед, г. Богдановић је илустровао рад баш Београдске општине и Београда на помагању и ширењу соколске идеје. Говор г. Богдановића поздрављен је аплаузом и пуним одушевљењем за наше соколство. На предлог Потпретседника г. Богдановића одлучено је, да се донесе и резолуција о помагању Соколства, а на предлог сенатора г. Шарића, одлучено је такође специјално о подупирању, моралном и материјалном, Соколског Слета, који ће се одржати августа 1934 год. у Загребу. у вези са прославом шездесетогодишњице првог Соколског друштва у Загребу.

Претседник Савеза градова г. проф. д-р Иван Крбек (Загреб) истакао је значај електрификације како за градове понаособ, тако и за цео народ и државу, па је одлучено, да се сходно израженим предлозима г.г. д-р Крбека, инж. Јосифа Михајловића, инж. Висковића и др. претставника градова, изради преко нарочитог одбора једна специјална резолуција Конгреса по питању електрификације.

Пошто је расправљено још неколико градских проблема, већином финансиске природе, пленарна пословна седница Савеза градова закључена је увече у 7 часова, те су учесници отишли на заједничку вечеру, а са ње на уметнички вокално-музички концерт Новосадских певачких друштава, филхармоније и војне музике који им је у низу осталих, врло успешних приредби, приредила Новосадска општина.

Свечана седница Конгреса

Сутрадан, 22 октобра тек. год., отворен је V Конгрес Савеза градова Краљевине Југославије у свечаној дворани Градског дома. Конгресу су присуствовали, између осталих, изасланик Њ. В. Краља дивизиски генерал г. Владимир Белић, делегат Министра унутрашњих послова, г. Бранко Секулић, помоћник Бана; делегат Министра финансија г. Адам Максимовић, шеф Отсека за самоуправне финансије; делегат Министра грађевина г. инж. Јован Обрадовић, шеф Отсека за грађење; делегат Министра социјалне политике г. Иван

Јаковљевић; командант ваздухопловства дивизиски генерал г. Милутин Недић; претставник Дунавске бановине г. д-р Стојан Баришић; претседници и претставници наших градова из свих крајева Југославије; претставници новосадских државних и комуналних власти, као и месних културних друштава итд.

Отварајући Конгрес градова, претседник Савеза проф. д-р Иван Крбек поздравио је изасланика Њ. В. Краља, па је предложио да се упуту следећи поздравни телеграм Њ. В. Краљу, што је Конгрес једнодушно прихватио:

Његовом Величанству Краљу Александру I

Претставници градова из читаве стране Југославије, окупљени на годишњој скупштини Савеза градова у Новом Саду, нашем старом важном привредном и културном народном средишту, подносе Вашем Величанству, свом Узвишеном Краљу смерне изјаве своје лојалности и љубави према Узвишеном Владарском Дому. У време кад идеја националног и државног јединства, коју је Ваше Величанство поставило као основ Свога племенитог и плодносног рада, тако видно и тако сјајно побеђује, југословенски градови изјављују своју пуну спремност да у духу те једино спасоносне идеје свим снагама пораде око напретка драге нам Отаџбине моћне Југославије, на свим подручјима народног и државног живота.

Живело Ваше Величанство!

Живео узвишени Владарски Дом Карађорђевића!

Претседник Савеза градова

Д-р Крбек, с. р.

Затим су послати поздравни телеграми Претседнику Владе г. д-р Милану Сршкићу и Министру унутрашњих послова г. Живојину Лазићу.

Телеграм Претседнику Краљевске Владе гласи:

Господину д-р Милану Сршкићу,

Претседнику Министарског савета — Београд

Делегати градова из свих крајева Отаџбине, сакупљени на годишњој скупштини Савеза градова, поздрављају Господина Претседника Министарског савета, захваљујући му на свој досадашњој пажњи према интересима југословенских градова, спремни да и у будуће једнаком вољом и снагом помажу Краљевску Владу у њеном неуморном настојању око напретка и процвата моћне Краљевине Југославије.

Претседник Савеза градова

Д-р Крбек

„Господину,

Живојину Лазићу,

Министру унутрашњих послова — Београд.

Спомињући се увек са захвалношћу велике пажње коју сте Ви, Господине Министре, у свако доба обрађали интересима југословенских градова, Савез градова Краљевине Југославије шаље Вам са своје годишње скупштине срдачне и топле поздраве с молбом, да и у будуће сачувате исту наклоност према нашим градовима и њиховом Савезу.

Претседник Савеза др. Крбек.

Претседник Савеза и Конгреса градова г. Д-р Крбек одржао је по том један обиман говор, у коме је изнео детаљан радни програм Савеза градова, као и подвукао све најактуелније комуналне проблеме наших градова.

Претседник г. д-р Крбек подвукао је чињеницу, да градови и у нашој земљи све

Са Конгреса Савеза градова: Претседник Савеза проф. г. Д-р Крбек излаже радни програм Савеза градова

више постају жаришта културног и економског животога. Стални развој градова ставља све нове и нове задатке. Док се раније дужност градских управа сводила на мали делокруг рада, данас оне имају да се старају о свима гранама друштвеног и државног живота. Пред њима је читав низ проблема, чије се решење тражи. Осврће се затим на организацију Савеза градова Краљевине Југославије, који је основан пре шест година, као на једну институцију, која има за задатак да све оне ствари које су заједничке код свих градова, заједнички решава. Циљ је Савеза градова да да директиве за једну унификацију урбанистичке политике и у томе правцу пружа се његов рад. Међутим, општа је жеља, да овај Савез, који је за сада стварно само једно приватно друштво, буде и озакоњен. Г. Д-р Крбек указује на Закон о радњама и каже да је он створио читав низ принудних удружења трговаца и занатлија у циљу њи-

ховог унапређења, па исто тако било би потребно да и градови имају једно заједничко репрезентативно политичко тело, које би било базирано на законској основи и тако имало шири делокруг рада. Затим г. Д-р Крбек говори о општим и специјалним приликама и потребама наших градова. У првом реду истакао је потребу јавних радова, који сами по себи претстављају читав низ проблема. Овај део свога програмског говора, г. Д-р Крбек завршава:

— Мислим са три разлога да мора политика наших градова бити упућена у томе правцу, да инвестиције и јавне радове што више проводи. Први је разлог економски: треба привреду оживљавати и угушење овог мртвила, у коме се све подало. Јер тешка депресија и економска криза састоје се у томе, да је једна грана за другом умирала и умирући доносила једну силну социјалну беду. Треба, дакле оживљавати и уводити нове гране привреде и давати могућности људима за рад. Пошто су градови јаке економске јединице, они у томе погледу могу врло јако деловатина оживљавање привреде која замире. Тим више, јер је читава економија један живи организам. Као код сваког живог организма, кад се појави болест на једном органу она делује на све органе, а оздрављење болесног органа доводи до оздрављења осталих органа, — тако и код економске кризе и депресије почео је да слаби један орган, а за њим су почели да слабе и сви остали и оживљавање привреде мора да почне са једним органом. У томе градске општине имају великог значаја са извођењем ових јавних радова. То би био економски моменат.

Други је моменат социјалан. Од свију социјалних недаћа, који тиште веће градове, највећа је недаћа беспослица. Тим јавним радовима, давањем нових инвестиција уклања се највеће зло — беспослица и даје људима рада. Ова социјална скрб, која се данас јавља у читавом свету, за којом сви теже, има фактички два екстрема. Једни, који стоје на гледишту да градове треба очувати од ње — ја мислим да то екстремно застарело становиште не треба узимати, — али има и други екстрем, да градови треба апсолутно све да поднесу. То је такође екстрем, који градови не могу да поднесу. Из историје градова знамо, да су градови пропадали због претеране и превелике области њиховог социјалног старања. То је коштало финансиски град и они су пропадали. Ја мислим да је најправеднији и најрационалнији начин побијања социјалне беде давањем могућности рада и не само да је најрационалнији него је и најмодернији. Ове инвестиције могу да врше ванредно велику улогу.

Трећи моменат, који говори за инвестиције, је урбанистички: да дижемо наше градове. Тај моменат данас има нарочити значај и у томе што сиротиња нема ни најпримитивни-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

увијек сретства за живот свакидањи. Ради тога дизањем градова решава се социјални проблем, јер се даје могућност људима за живот и решава се важан политички моменат и од људи који су стално незадовољни очекивати је, да ће тада бити задовољни, кад од њих учинимо праве грађане, начинићемо добре грађане. То је несумњиво да тај проблем јавних радова, таквих инвестиција, изазива читав низ проблема који се имају решити. Изазива, на пример, проблем инвестиционих зајмова, јер је тешко веће инвестиције на терет једногодишњег буџета спроводити. Треба тражити највећу контролу, рационалност тих инвестиција. Има, уосталом, читав низ момената које треба уважити, али ако је претерано тражити сваку инвестицију, ја мислим да је погрешна и теза која је против сваке инвестиције и да је исправна теза Савеза градова, да уз сву рационалност треба спроводити ове инвестиције баш из момената социјалних, економских и урбанистичких.

У вези са инвестицијама намеће се и једно друго питање, које бих ја назвао кичмом наше комуналне политике, то је питање финансиске природе. Посматрано са извесне веће перспективе, указује се да је потребно две темељите реформе провести у погледу тих питања. Једно је, да треба приходе које имају градске општине тачно разграничити од државе и бановина, а друго, треба у тим приходима, које имају градске општине, завести један сталан ред. Прва потреба, потреба тачног разграничења градских прихода спрам прихода бановина и прихода државе значи да се, пре свега, има тачно одредити који приходи иду држави, који бановини, а који граду, које ће евентуално сам град повлачити, а у којима ће партиципирати са бановином или државом. Разумљиво је, да граду треба у првом реду оставити она врела прихода која највише одговарају природи града. Тиме би се уједно дало граду оно што је најнужније, да има довољно прихода за свршавање оних тежњи и великих задатака које градске општине добијају стално у своју надлежност."

У даљем своме говору претседник г. д-р Крбек затим истиче потребу реформе посредног и непосредног пореза. Наглашава да је потребно да се ова реформа што пре изведе. Једно најважније питање, које несумњиво, највише интересује све наше градове, јесте питање доношења једног модерног закона о градским општинама. Савез градова бави се овим проблемом већ дуже времена и упутио је више детаљних претставки надлежним факторима. У својим претставкама Савез је тачно изнео структуру овога Закона, односно мишљење градова, што би овај закон у себи имао да садржи и у којим линијама би га требало поставити. Овим питањем бавио се Пословни одбор Савеза градова, па је донета одлука, да се са овог земаљског конгреса поново упути једна прет-

ставка на надлежно место, да се ни у ком случају не упућује дефинитиван законски пројекат на решавање Министарском савету, односно Народном претставништву, а да претходно Савез градова не добије могућности да се са дефинитивним пројектом закона упозна и стави своје примедбе и допуне.

Претседник г. д-р Крбек осврће се, затим, на проблем стицања грађанства. Раније се сматрало за срећу и за повољан знак да се у град прилива становништво. Данас, међутим, није тако; него тај нови прилив становништва претставља за градску Општину велики проблем, нарочито због тога што у градовима долази оно сиромашно сеоско становништво, које, тражећи посла а налазећи га, претставља тежак материјалан терет. На завршетку свога програмског говора г. д-р Крбек је изнео значајно питање електрификације. О овом питању много се расправљало у западним деловима наше државе, јер изгледа да је тамо постало најактуелније. Одржано је више конференција са стучњацима. Г. д-р Крбек стао је на становиште да питање електрификације може да решава само Општина, односно бановина или држава, јер приватни капитали, који моментано теже да дођу до јачега импулса имају и сувише велики апетит и због тога њихове жеље за зарадом могу да буду судбоносне и кобне по ово питање. С друге стране, опет, Држава, која од електрификације може имати знатне приходе, ни у ком случају не може да се одрекне тих прихода који њој у првом реду припадају.

Програмски говор г. д-р Крбека поздрављен је аплаузом од свих присутних.

Затим је Конгрес примио извештај о раду управе, као и буџете Савеза за 1933 и 1934 годину, једногласно и без дискусије.

На предлог г. Ђуре Ружића, градоначелника Сушака, одлучено је једногласно, да се идући Конгрес Савеза градова Краљевине Југославије одржи на Јадранском мору, и то тако, да учесници дођу на Сушак и да се ту укрцају на специјалан брод који би пловио за време трајања Конгреса и омогућио претставницима Југословенских градова да обиђу цео наш горњи Јадран, његова купалишта, луке и градове. Тиме ће Југословенски градови манифестовати своју љубав за Југословенско море.

Отправник послова Савеза градова г. Ст. Видаковић, поднео је предлог Уредбе о нормирању урбанистичко-социјалног биро-а Савеза градова — чија је мисија да проучава и иницијативно покреће све комуналне, социјалне и урбанистичке проблеме наших градова најтоплије поздрављена од већине претставника југословен. градова. Још на пленарном скупу Савеза градова у Скопљу, отправништву послова Савеза градова дата су најшира овлашћења за даљи рад Социјалног биро-а Савеза градова, кроз који је извршено низ анкета о социјалним приликама наших

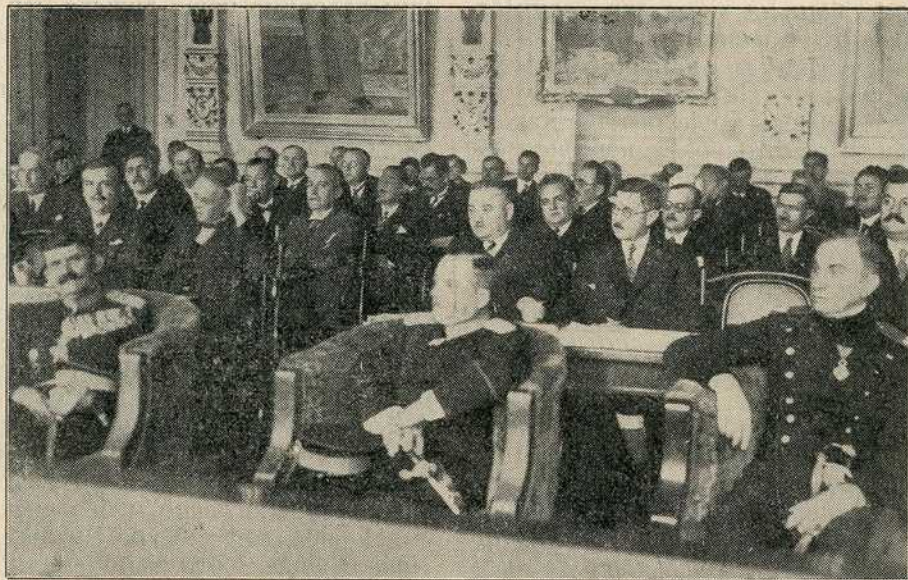
градова (н.пр. анкета о грађевинском развиту наших градова за последњих петнаест година, анкета о хлебу и хлебарницама у градовима, о становима, децјој заштити итд.). Пленум Пословног одбора Савеза градова, одржан јуна ове године у Осијеку, прихватио је у начелу предложену Уредбу о Урбанистичко-социјалном биро-у Савеза, огласивши је као *шири радни програм Савеза градова*, с тим да се њено дефинитивно нормирање изврши од стране земаљског Конгреса у Новом Саду.

Међутим, како Закон о градовима још није донет те се за сада незна ни на којој ће основи бити извршено административно-комунално устројство наших градова, то је предлагач г. Сл. Видаковић предложио преко Претседништва Савеза, да се дефинитивно нормирање ове Уредбе одложи до

Пре прелаза на реферат о социјалним дужностима градова, у оквиру Конгреса, као ванредна тачка, одржано је предавање о улози Новог Сада на културном и националном пољу до Ослобођења. Предавање, које је одржао познати наш историчар г. проф. Васа Стајић, било је врло интересантно, марљиво документовано и топло поздрављено од свих присутних.

Социјална политика и најактуелније социјалне дужности градских општина

Сходно одлуци Пословног пленума Савеза градова, одржаног јуна месеца ове године у Осијеку, реферат — инструктивно предавање за овај Конгрес градова о социјалној политици и социјалним дужностима градских општина било је поверено г. Сл. Ж. Видаковићу,

Са Конгреса Савеза градова: Изасланик Њ. В. Краља, ђенерал Вл. Белић, и остали делегати

доношења новог Закона о градовима. На основу овога предлога, Конгрес је једногласно одлучио: Да се коначно нормирање ове Уредбе одложи до доношења новог Закона о градовима, а Конгрес односно Гл. годишња скупштина Савеза градова да овлашћује г. Слободана Видаковића, да може у оквиру надлежности Отправништва послова Савеза градова наставити проучавање комунално-социјалних прилика наших градова, као и вршити припремне радове за нормирање Урбанистичко-социјалног биро-а."

Обимна је дискусија била око увођења социјалног приреза, а према предлогу г д-р Кватерника, градоначелника Бјеловара, и допунама од стране г. Саве Вујића, градоначелника Сенте. Предлог је усвојен у начелу, с тим да се у детаљима проучи на идућем Пословном скупу Савеза.

отправнику послова Савеза градова. Тај реферат о највиталнијим дужностима градских општина у данашњици умножен је од стране Загребачког централног секретаријата Савеза градова и послат благовремено свима учесницима Конгреса на студију и примедбе.

У првом делу овога обимног реферата, г. Видаковић је истакао значај социјалне политике у градовима, њену дефиницију и побројао све најзначајније и најактуелније социјалне дужности наших градских општина. Затим је референт прешао на поједине конкретне социјалне задатке, као на пр. станбено питање, сузбијање социјалних болести, децја заштита, питање исхране широких маса грађанства, реформа комуналних финансија са гледишта социјалне политике итд., итд. Како поједини од ових реферата имају најактуелнији карактер и широки интерес за све наше

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

комуналне делатнике и остале читаоце нашег часописа, то ми овде објављујемо један део овога реферата, и то у скраћеном изводу његове одељке по питању најактуелнијих социјалних дужности градова: *сузбијању неупослености, децјој заштити и апровизационом проблему у нашим градовима, специјално великим:*

Неупосленост

„...Некада, у оне мирне и златне предратне дане, нити је неупосленост радног света претстављала тежак социјални проблем, нити је брига око решавања његовог имала карактер прворазредне дужности државе и градске муниципије, као што је то данас. Неупосленост је у те дане била ретка, спорадична и никада јака по ефектима. Њено решавање имало је мање-више хуманитарни карактер. Новчани ангажмани били су тако незнатни, да се у буџетима државе и општине нису ни осећали.

Данас та ствар стоји из основа друкчије. Неупосленост по својим размерама претставља једну страховиту цифру, која из дана у дан расте, место да се смањује. Према званичним прорачунима данас у свету има 108 милиона неупослених радника са члановима својих породица, које гледају зрченог и болом онакаженог лица у гладну авет сутрашњице. Нема, ваљда, данас пречег и тежег социјалног градског проблема од проблема неупослености. Највећа опасност консолидацији капиталистичке продукције — то су армије неупослених, јер они све више губе потрошачку моћ и тиме међународној привреди руше и последње сокове живота. Већ су и државни и комунални градски буџети целога света постали недовољни, да се неупослене армије одрже у границама мира. На ублажавању неупослености до сада се није постигло ништа позитивно. Све су се мере показале као узалудне. И док једни у томе гледају смак и лабудову песму капиталистичког начина продукције, неспособног више да управља сам својом сопственом привредом, дотле други верују, да су и данашња криза и неупосленост, и све тешке реперкусије њихове, само пролазан симптом једног болесног периода привредне анархије, и да ће после извесних дубоких економско-социјалних рефорама све опет бити добро.

У овом моменту нити је важно, нити треба ломити копља око тога, да ли и какве социјално-политичке реформе могу да дефинитивно отклоне неупосленост; или су реформе немоћне пред малаксалим капиталистичким колосом, који је попут оног оперетског бога за Олимпа родио своју децу, која ће да га униште!

Ови тешки моменти нису за диспутације и софистичка прегоњења, него за енергичан рад на пољу праве социјалне политике.

Неупосленост постаје опасна болест и наших градова. Према нашој званичној статистици, која, природно није у стању ни 60% од свих случајева да региструје, прошле је зиме само у нашим градовима забележено неупослених радника и намештеника преко 180.000, од кога броја само на Београд долази око 20.000 њих.

Прелазећи са привредних прилика наших градова, на конкретни план за сузбијање неупослености, г. Видаковић у своме реферату подвлачи:

„Пошто се тачно утврди број градске неупослене радне снаге, потребно је да се живо и без одлагања приступи помагању њеном. Место досадашње хуманитарне политике, која неупослене раднике снижава на ниво просјака, а овом дужном социјалном помагању неупослених грађана даје карактер милостиње, треба усвојити принцип *конструктивног помагања*. Једном хитно изведеном мобилизацијом свих расположивих финансиских средстава за овај циљ и свих умних и физичких снага, потребних за извођење социјално-комуналног плана — *треба приступити формирању великог градског фонда за борбу противу неупослености путем јавних радова*.

На које материјалне изворе може да рачуна тај градски фонд?

а) буџетске кредите, ако су предвиђени овогодишњим буџетом;

б) делом употребе кредита из непредвиђених расхода и делом разних за данашње прилике депласираних буџетских позиција (на пр. за репрезентацију, свечаности итд.), а по претходном одобрењу таквих вирмана;

в) споразумном концентрацијом свих хуманих фондова и локалних друштава;

г) специјалном помоћи Министарства социјалне политике;

д) сталном државном дотацијом;

ђ) увођењем у свима већим градовима комуналног прогресивног пореза за борбу против неупослености са ослобођењем неопходног минимума за живот.

Прогресивни порез, поред осталих наведених средстава, има да буде један од најефикаснијих и најправичнијих мера у овој социјалној акцији.

Затим даље:

е) евентуалним дугорочним зајмом на подлози хипотеке за јавне инвестиционе радове;

Међутим, сва ова мобилизација финансијских, духовних и физичких снага у борби противу неупослености неће бити ни довољна, ни ефикасна ако се поступи по ономе застареломе и традиционалном начину поделе помоћи, по коме се дневно или недељно из-

да је извесна сума новаца неупосленом радном свету и њиховим породицама. И градови богате Енглеске и других европских, као и америчких држава, већ осећају сву неподношљивост оваквог помагања неупослених. Када неупосленост добије циновске размере и као поплава се излије преко обала могућности — онда је велико питање како ће се и одакле плаћати и упослени, а камоли издржавати неупослене армије радног, бедом бу-квално избезумљеног света!

Зато смо одувек браниоци комбинованог система и у овој области социјалне интервенције: трећину прикупљене помоћи треба издавати породицама неупослених, као и оним радницима који трпе трајан или временити инвалидитет; и то у облику хране, дрва и стана. За све остале неупослене грађане отворити корисне и продуктивне општинске радове, постављене на широкој и планској линији.

Разуме се, да у великом програму општекорисних јавних радова треба изабрати оне који су по својој природи финансиски продуктивни. Подизање Општинског дома непродуктивно је, као што је непродуктивно и подизање огромних радничких палата, као што је то чинио Уред за осигурање радника, трошећи стотите милиона динара радничког новца на мртве и непродуктивне палате. Али зато су продуктивни на пр. овакви послови и расходи:

I. Подизање путова (уз завођење цестаринског пореза, са ослобођењем таљига и волонских кола);

II. Подизање јевтиних, радничких и сиротињских станова за издавање (увођење станбеног грађевинског фонда на бази, поред осталог, и комуналне најамне порезе за скупе и луксузне станове);

III. Отварање свих тржишних установа, продукционих и трговачких, за регулисање тржишних цена (фабрика хлеба, млекара, градских економија итд.).

IV. Радови на електрификацији итд.

Градске општинске управе дужне су да у споразуму са градским већем (одбором) и претставницима сталешких комора, израде прецизан радни програм својих најактуелнијих дужности из области социјално-комуналне политике, па да у вези са градским фондом за помоћ неупосленима изаберу оне општинске радове, који су у даном моменту и према локалним приликама најпотребнији, најкориснији и најрентабилнији.

Овакви јавни радови пружили би добрим делом рада неупосленом грађанству; а фонду за сузбијање неупослености осигурали би нове приходе и продуктивне финансиске изворе, као на пр. од кирија малих станова и експлоатације других поменутих радова, као општинска тржишна предузећа итд.

То је једини начин да наши градови одговоре својој основној социјалној дужности

према сиромашном грађанству, које у данима тешке кризе страда без посла, без рада и без икаквих извора за поштен живот; а у исто време то је једини пут да градови одговоре својој дужности према држави.

У своме реферату, г. Видаковић је нарочито жигосао манију претеране штедње и напуштање свих јавних радова код појединих наших градова:

„...Кадгод наступи општа криза, наступи и контраофанзива против ње. Али је она врло често смешна до суза и жалосна до самоубилачког грча. У великим опасностима губи се понекад и осећај и смисао за меру. Збуњени људи траже спас тамо где га не могу наћи. Употребљавају се сретства која по самој логици ствари не могу пружити никакав ефекат. И тек после дугог лутања, човечанство наилази на прави пут. То нам показује историја човечанства, историја појединих држава и историја самог нашег народа. У великим епидемијама трештала су у забринутом народу црквена звона као на узбуну; у случајевима катастрофалних поплава клани су невини голубови и бацани у мутне и прљаве бујице које су ништиле све; али су епидемије и даље сејале смрт, а узбеснели ураган воде и даље пустошио живот пред собом. Тако је претстављено пластично, одувек било, и вероватно, тако ће још за дуго бити. И данас, у овим ужасним часовима кризе и нечувене финансиске депресије — наше градске општине предузимају своју контраофанзиву. Али погрешну. Ево, примера ради, конкретне слике из живота једног нашег већег града: финансиски фронт тамо се сужава. Редуцирају се многи персонални издаци; инвестициони кредити немилосрдно се бришу. Материјални издаци своде на најнеопходније цифре. Општина замире. Све је у знаку брисања, редуцирања и смањивања финансиских терета и издатака.

Многе општине тако некултурно дезертирају и повлаче се да би финансиски сачувале који динар више. По некој до зла бога наивној вери, нашло се, да спас лежи у редуцији и свођењу општинских послова на најпримордијалније функције, нашао се спас у туберкулозном животарењу градске муниципије!

Кад би се у томе доиста могао да нађе спас економско-социјалном злу данашњице, онда би борба противу кризе била врло лака, лака бар за управе градских општина, ако не би била лака за њене грађане.

Тако би, по мишљењу једне групе наших уважених економиста, требало у томе случају узети у руке црвену цензорску писаљку и брисати, брисати и само брисати. Особље свести на половину. Од те половине, половину избацили на улицу; другој половини преполовити плату! Умртвити цео комунални живот; где треба кредита за инвестиције, за опште корисне послове, за општинска пре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дузећа у режији, уопште за вршење њених социјално-комуналних дужности, ту цензорска писаљка има да без милости, без срца, без разума брише све... Буџети би се олакшали са 40—50% и спас био ту!...

Нажалост, нити је борба противу кризе тако лака, нити сретства противу ње тако безазлена!

Избацивањем радних, социјалних, уопште продуктивних кредита из градских буџета, парализује се цео комунални живот града и онемогућавају се баш они социјално-значајни јавни радови, у којима данас културни народи траже спас противу неупослености маса.

На пример, редукцијом „ан мас“ општинског особља, и ако се тренутно олакшава укупан износ персоналних издатака, на крају крајева ипак се појачава армија неупослених, снижава се до тачке мржњења потрошачка моћ огромне масе грађана, и тиме (у вечитом каузалном кругу) замире градска привреда и цео живот доводи још у очајније стање! Општина и држава долазе пред неизбежну дилему: или да пусте да се незадовољне масе неупослених гомилају, или да терет њиховог издржавања узму на себе.

На овај начин нерационалне масовне редукције и брисања продуктивних кредита, градске општине бацају терет нових и нових милиона на своја плећа за издржавање свежих фаланги неупослених.

Зато је намеравана, а у неким градовима већ и покушана, масовна редукција градских службеника опасна, социјално-реакционарна и нецелисходна мера. Брисање продуктивних кредита исто тако, ако не још и више.

Права ревизија општинских прихода и расхода и рационална редукција имала би се тражити у упрошћавању комуналне администрације, у уклањању из службе свег непотребног особља, али тек онда кад се том истом особљу (под претпоставком да је способно и достојно пажње) обезбеди опстанак на другим јавним пословима општинским. А баш због тих јавних радова не само да се не могу брисати њихова финансиска подлога у буџетским позицијама материјалних расхода, него се она има проширивати ради што ефикасније интервенције градских општина у овом привредно-финанском хаосу од кризе, продукције и дистрибуције добара.

Апровизациони проблем

У одељку о исхрани градског становништва, г. Видаковић истиче:

„Има социјалних радника, који сматрају да је проблем снабдевања грађана јефтиним животним намирницама једна за данашњицу од најглавнијих социјалних дужности градске општине. Баш зато што и ми стојимо на истоме становишту, ми апровизациони проблем истичемо на прво место у скали осталих актуелних комунално-социјалних дужности.

Његова животна, готово судбоносна важност у толико се јаче истиче, што смо и ми, као и цео свет, данас у тако страховитој депресији да јој се крај не може сагледати. Као што пијанац своју личну беду мисли да удави у алкохолу, тако и онај гори део из безумљеног човечанства помишља да беду целога света удави у крви једне опште човечанске касапнице. Зато је дужност свјету нас, да од најмањих до највећих, од општинских званичника из последње паланке до председника београдске муниципије, да до последњег атома настанемо, да југословенски грађани што лакше поднесу тешку привредну и финансиску кризу наших дана. А за сузбијање ових њених реперкусија, психичких и материјалних, нужно је да се, поред проблема неупослености радних маса, реши правилно и без даљег одлагања и апровизациони проблем, да се другим речима реши питање брзог и јефтиног снабдевања грађанства животним намирницама и осталим преким животним потребама.

Криза је избацила масе радних снага на улице наших градова, лишила их зараде, потрошачку моћ довела безмало до тачке мржњења, општи стандард грађанског живота сурвала у понор беде, моралне и материјалне, и тиме парализовала још више замрзлу привреду. И кад се у таквом стању догађа тржишна пљачка: и у претерано високим ценама, и у фалсификовању робе, онда то није обична трка за зарадом „допуштена тржишна борба за коришћењем повољне коњуктеуре“, како то називају пословни људи, него то је злочин према незаштићеном грађанству, остављеном с једне стране без зараде или, са зарадом срозаном испод нормалног минимума, а с друге стране изложеног неограниченој тржишној пљачки, кроз рђаву, фалсификовану, нездраву и прескупу робу животних намирница.

Господо председници, тешке су реперкусије, које трпи наше градско становништво због нерешене апровизационе политике у већини наших градова. Проучавајући исхрану у неколико наших већих градова, на првоме месту Београда и Загеба и др., утврдили смо провереним статистичким подацима, да широке масе сиромашног грађанства хронично изгладњавају, и да то хронично гладовање из године у годину постаје све обимније, а самим тим и социјално и расно све опасније. Не само квалитативни, него и квантитативни дефицит (по количини потрошене хране, када се она претвори у утрошене количине беланчевине, масти, угљених хидрата тј. у калоричне јединице), дефицит нормалне исхране на пр. пао је у Београду са преко 28.6% према минимуму који наука тражи као безуслован за одржавање људског организма! И што је још горе, ово поражавајуће срозавање у исхрани широких маса нашег грађанства манифестује се и у све мањој по-

трошњи витамина кроз најзначајније намирнице: млеко и млечне производе, поврће и воће, чија се потрошња рапидно од 1929 године смањује у већини наших великих градова.

Хроничним изгладњавањем сиромашних редова нашега градског становништва изазива се неизбежна дегенерација маса, што се најбоље види из пораста дечјег морталитета, свих могућних социјалних болести, на првом месту туберкулозе, као и из статистичких података о све мањем броју способних регрута у нашим градовима.

Отуда са свију страна допиру захтеви грађана да се градске општине умешају у тржишне односе, да интервенишу у корист економски слабих грађана, и да отварањем својих предузећа заштите масе осиротелог грађанства од претерано високих и вештачких цена, које на првом месту и доводе до овог хроничног изгладњавања сиромашног градског становништва. У томе духу све градске општине (код којих постоје појаве картелисања трговине животним намирницама и вештачког подизања цена) дужне су у највишем интересу својих грађана и државе, да се брзо и са израженим планом умешају у привредне односе градских тржишта. Све су приче доктринарских економиста и социјал-политичара, да су општине неспособне за икакву самосталну привредну акцију сасвим провидне по својим намерама, као највине параболе оних несавесних појединаца из привредних кругова, који хоће да сачувају свој монополисани положај тржишних гусара!

У низу комунално-социјалних мера за правилно, јевтино и здраво исхрањивање широких маса градског становништва, као и других из области комуналног регулентационог права и казних санкција, помињемо, примера ради, следеће мере:

1 група мера:

1) стална комунално-санитетска контрола намирница у погледу тачности мера, хигијенске и хемијске исправности, свежине и бактериолошке чистоте;

2) максимирање цена свих важнијих животних намирница и потреба;

3) установљење ангро-пијаца и свестран преглед робе у њиховим магацинима;

4) сузбијање високих казнама: а) прикривање робе, б) картелисање трговине животним намирницама; в) фалсификовања робе; г) продаје и куповине робе изнад максимираних цена; д) продавање неисправне робе у погледу хемијско-бактериолошком.

И за ову област, као и за многобројне друге социјално-муниципалне манифестације, мора се градским општинама (кроз Закон о градовима) дати широко регулентационо право са предвиђањем строгих казних санкција.

5) сузбијање прекупаца у атару градске општине као и куповине робе са дневних де-

таљ пијаца за потребу извоза, јер су градске пијаце намењене грађанству, а позадинске базе — извозној трговини.

Ако би се поред читавог низа уредаба, које би градска општина донела у кругу свога регулентационог права, добио још и један савременији Закон о животним намирницама и Закон противу скупоће са типизирањем и стандарнизовањем многих артикала (на пр. хлеба итд.), онда би се већ самим тим много учинило да наше грађанство преброди једну од најтежих криза — данашњу привредно-финансиску кризу!

II део апровизационе градске политике: муниципализам.

Муниципализам је једно врло моћно средство у борби за правилним решењем снабдевања грађанства добрим и јевтиним животним намирницама. Не може се ни замислити данас једна савремена градска општина да у борби за регулисањем тржишних односа и обарањем превисоких цена не прибегне оснивању својих сопствених предузећа за продукцију и продају животних намирница и основних потреба свога грађанства.

Пре свију апровизационо-комуналних установа и изнад свију по својој прешности и важности долазе — низ установа за производњу хлеба. Од житног зрна до периферских продавница хлеба, све то улази у домен муниципалистичког рада: силоси, магацини, млинови, хигијенске машинске пекарнице и продавнице хлеба.

Службеном анкетом Београдске општине утврђено је, да су 96% од свих београдских хлебарница хигијенски потпуно неисправне, да оне претстављају најблаже речено, легло прљавштине и заразе, као и да је и хигијенска и квалитативна и естетска вредност њиховог хлеба испод сваке сношљивости. У својим многобројним обиласцима наших градова утврдили смо у многим теренским проучавањима исто такво стање, понегде још и црње, нарочито у мањим провинцијским градовима Јужне Србије. Сме ли онда да се задржи и даље овај застарели и преживели систем хлебне продукције, и да се преко њега нагнају широке масе грађанства да једу нездрав, нехигијенски и прескуп хлеб, или је дужност свих градских општина, да својом муниципалистичком акцијом подигну хигијенске машинске хлебарнице, пруже грађанству здрав и јевтин хлеб, и онемогуће му даље да буде сведок језивих слика, које пружа социјална патологија нашег пекарског заната?!

Ми смо у једној својој књизи о социјалним проблемима наших градова рачунским фактима доказали, да је хлеб у нашим градовима прескуп (за преко 20% више него што би смело да буде), а пре два-три месеца даљим званичним проучавањем овога основног социјалног проблема утврдили смо, да су на пр. грађани Београда и Загреба дали за хлеб

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

само у једној години преко 40,000.000 динара више него што би требали да даду, да је хлеб био продукovan и продаван кроз комунална предузећа или под стручном контролом општина.

Одмах после хлеба долазе на ред млекарске централе од сеоских сабирница па преко фарми за непосредно и чисто витаминско млеко, звано „дринк-милк“, па даље кроз модерне пастеризационе централне млекаре до детаљне дистрибуције млека, све, читав тај низ послова такође спада у дужност градске апровизационе политике.

У Америци, где је у градовима вегетаријански покрет врло снажан, постоји читава струја кроз комуналне форуме, да се месу одузме важност неопходне људске намирнице и да самим тим отпадне са муниципије дужност да интервенише у обарању његових високих цена.

Како се код нас до тога схватања још није дошло, а и прилично је спорно и у самој науци, да ли би се бар до 40 година старости требало да троши месо као корисна животна намирница или не, — то би и кланице са детаљним продавницама јевтиног меса за сиромашно грађанство имале да уђу у програм социјално-апровизационог рада наших градских општина.

Дрваре са угљем претстављају врло корисно и врло потребно општинско предузеће. Без интервенције градских општина у овој области животних потреба, цене дрвима и угљу по нашим великим градовима добивају, нарочито зими, тако фантастичну висину као да се угаљ добавља са Камчатке, а горивно дрво довлачи из Аргентинских шума!

Градске општине у спровођењу своје социјалне политике дужне су, да на свима линијама поведу борбу противу скупости. Скупоћа највише погађа средње и сиромашне слојеве градског становништва; али ти средњи и сиротињски слојеви најмање реагирају противу ње. Не зато што им је лако да појединачно трпе, него што им је тешко да колективно протествују.

Проблем дечје заштите у градовима

Старање је према деци више него комунално-социјална дужност; оно претставља националну и расну дужност. Деца су темељ нације и расе, и какав тај темељ буде, таква ће нам бити и расна будућност. Немци, упркос привредно-финансиске кризе и критичне ситуације, приступили су извођењу драконских акција ради заштите германске расе. Они верују у своју победу над тешком данашњицом и мисле, раде и стварају своју расну будућност. Поред Немаца, и Америка уводи законом принудну стерилизацију код злочинаца, неизлечивих болесника и дегенерика уопште.

О деци — кроз које се још већма обезбеђује расна будућност — сви ти велики народи воде преко својих градских општина снажно и систематско старање, највећу бригу над бригама, једну дубоко простудирану и плански организовану социјалну политику.

„Ко данас не даје за децу, даваће сутра за казнене заводе!“ струји кроз атмосферу свих културних народа, почевши од дивних Зенклових домова у прашком Крчу, па до Беле куће у Вашингтону.

Не само држава, у главним линијама, него су и сви градови дужни да дечјем старању посвете велику пажњу. Програм комуналног рада на решењу дечјег проблема тако је обиман, да се он доиста не може цео извести и у читавој деценији и при несравњено бољим финансиским приликама него што су ове данашње.

У целини и у правој форми, дечји се проблем може решавати тек у једној социјално идеално уређеној средини!

То још не значи да не треба данас ништа радити и припремати дечје генерације за боље дане; на против, пропуштени дани и нерад у дечјем старању исто су као и пропуштени дани у епидемији или помору: од варнице, пламен прожидре читаве квартове, од појединачног заразног оболења, болесна поплава обухвата читава насеља; од малих и изгладнелих дечјих Гавроша и Скампола, стварају се туберкулозна гробља, пуне се казамати преступницима и венеричне болнице блудницама!

А каква ли је тек будућност нашег градског подмлатка, код кога је по великим градовима (као на пр. Београду) већ сада туберкулоза продрла разним својим облицима као пожар у 90%; где нам се преко 17% новорођенчади још првих дана живота инфицира туберкулозом; где је морталитет деце порастао на 23%, док је он у западним и северним културним државама Европе испод 7%?!

Зато свака градска општина, ма како мала била, у низу других социјалних дужности има да истакне и нагласи и свој радни програм на дечјој заштити.

Дете од рођења до пубертета — и мушко и женско, — и легално и ванбрачно — има да стоји под пуном социјалном заштитом. О њему има да се стара општина како у погледу његовог физичког одгоја, тако и његове духовне еволуције. И све то има да буде бесплатно и на бази општег прогресивног пореза за дечју заштиту.

Све модерне државе схватају дечји проблем у најширем обиму. У томе погледу ми смо грешили све до последњих дана. Наши компетентни кругови под дечјим питањем подразумевали су само најмизерније збрињавање сирочади, нарочито ратне. Погрешно се уопште разумевала комунално-социјална заштита деце. Врло уско и врло неправилно.

Нове су била обухваћена само напуштена, сирота и потпуно убога деца. У ствари, комунално-социјална заштита деце, схваћена у правом смислу, обухвата сву децу, од одојчади до навршене шеснаесте године, обухвата их у свима периодима њиховог живота, од колевке до забавишта, основне и занатске школе, заната и гимназије.

Заштита деце не прави разлику између сиротне и имућне деце, здраве и болесне, добре и рђаве, умне и ограничене! Све што је дете — а у биолошком смислу под дететом се разуме свако људско биће од рођења до шеснаесте године старости — спада у домен рада дечје заштите.

И социјална правда, и захтеви еугенике, и најзад асанација целине, императивно траже, да се акција градске општине распростре над свом нашом децом од рођења до њиховог пуберталног развића.

Као прва и најглавнија мера јесте сталан лекарски надзор од четвртог месеца фетуса до 16-те године дечјег узраста. Овај период времена мора да буде под сталном контролом градског дечјег амбулаторија. Сиже је у првом делу, до порођаја, мати детиња; доцније, само дете.

Као и у целокупној социјалној политици, и овде треба извести најдоследнију децентрализацију у акцији и централизацију у директиви. Да би се идеално спровела ова дужност градске муниципије према деци, треба извести читав низ превентивних и куративних мера, како медицинских, тако и социјалних.

Примера ради напоменућемо неколико од тих мера:

1) обавезно пелцовање све деце против туберкулозе и свих других заразних болести;

2) обавезну изолацију од родитеља, заражених отвореном туберкулозом и сифилисом.

Службеном анкетом утврђено је, да у нашим великим градовима 85% сиромашних туберкулозних болесника, родитеља и рођака, спавају у истој соби, често и у истој постели, са дечицом која су самим тим осуђена на неизбежну туберкулозну смрт;

3) изолацију уопште све деце, која се развијају и расту под немогућим условима: бедом, хроничним гладовањем, у нехигијенским становима, у алкохолничарској или неморалној средини;

4) усвајање система отворене дечје заштите и упућивање сиромашне, као и болешљиве деце у слободне дечје колоније, које стварају од стране градских општина по могућности у шумовитим климатским пределима или на Приморју.

За дечје колоније да се усвоји систем груписаних колонија под директном заштитом сталног дечјег лекара и градских сестара. Спорадичне колоније нису за препоруку ни из хигијенских, ни из васпитних разлога.

Ову колонијску дечју заштиту организовали су добро Београд и Загреб, те је дру-

ги градови требају да тамо у детаљима проуче;

5) дечјем питању морају се посветити бескрајно већи морални и материјални ефекти, него на пр. заштити стараца;

6) подизање довољног броја дечјих обданишта, склоништа, прихватишта, домова, корекционих завода, школа на ваздуху, игралишта, бесплатних речних плажа за децу са терасама за сунчање, саветовалишта за матере и децу, летовалишта, климатских места; итд.;

7) организација исхране млеком, најбоље природним, витаминским млеком, званим „дринк-милк“, без пастеризације ма којег система, пошто она ништи витаминску вредност млека;

8) подизање што већег броја дечјих диспансера, болница и санаторијума за туберкулозну децу;

9) затим покретних зубних клиника;

10) за сву децу од рођења па до 16 година да се установи при градским дечјим уредима — чије устројство треба законом о градовима предвидети — обавезан дечји здравствени картон, где би се од рођења па за све време трајања заштите бележили сви здравствени и социјални налази.

Старање над децом, као што смо рекли, почиње од самог почетка мајчине трудноће. Тога ради за све недовољно материјално обезбеђење мајке, градске су општине дужне да се старају:

1) да оне добивају јачу храну, нарочито увећане оброке снажног и бесплатно дељеног млека;

2) да им се што више смање часови дневног рада, ако су оне запослене у привреди;

3) због смањивања радних часова, па према томе и зараде, да им се разлика исплаћује у виду сталне новчане помоћи;

4) да се припреми унапред и организује при градским дечјим уредима дојиљска служба као најбоља и најприроднија у физичком одгоју одојчади;

5) установити одељке при градским дечјим уредима за дистрибуцију дечјег рубља за сиромашне мајке.

У току дечјег старања наилазимо на један најкритичнији период у животу градске деце. То је период од 10—14 година, у дане када сиромашно дете завршава основну школу, а не полази на занат, пошто се тамо не прима пре навршене 14 године. Те четири судбоносне године дете је препуштено улици, која за те четири години уништи све што год је школа дала и од дечје душе ствара најчешће моралне развалине.

Овај критички период мора да буде предмет нарочитог старања Дечјег заштитног уреда градских општина. Морају се отварати погодне просветно-привредне институције, које ће ту децу одвојити од градске улице, и за те четири године припремити их за кори-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сне позиве у животу. Ако би се дотле извела коренита реформа нашег преживелог наставно-просветног програма — где градови треба такође преко Савеза да кажу своју реч — онда би ова велика, животна дужност отпала од градских општина, јер би се ове четири године апсорбовале продуктивном школском обуком, која не би престајала баш онда када је деци најпотребнија. Али, док то не буде, морају се од стране дечјих општинских отсека оснивати практичне просветно-привредне радионице са лаким програмом и ручним радом, и сва та деца упућивати у њих. Градска општина би тиме извршила своју велику дужност према овим најопаснијим дечјим годинама, и — што је такође значајно — сачувала би те најмлађе животе и од моралног пропадања на улици, и од физичке и радне експлоатације фабрике и капитала, који у својој неосетљивости све више сатире и уништава хиљада ове прерано у јарам упрегнуте деце!

Безобзирно и неограничено искоришћавање, превелики телесни напори, терет ноћног рада и нехигијенских прилика, ниска надница и општа беда са хроничним изгладњавањем косе нејаку радничку омладину по свима нашим градовима. Сама државна инспекција рада утврдила је, да од свих запослености индустријских и других радника у нашим градовима долази на децу од 12—16 година старости читавих 26%.

Ово хронично изгладњавање, стално тровање у перифериским уцерицама и немилосрдна, при том прерана експлоатација градске сиромашне и радничке деце, и објашњава наш статистички утврђен налаз: да од свих занимања, туберкулоза највише коси у Београду поједине радничке ступе, где се mortalитет од туберкулозе пење чак до 95.9%, а просечна дужина живота срожава на испод 21 године!

У погледу дечјих домова и других њихових институција било би препоручљиво да градске општине издејствују од Краљевске владе конфискацију свих манастирских зграда и њихових шумских објеката. Када је Кемал Паша у најназаднијој Турској средини могао муслиманске џамије да конфискује за јавне градске читаонице, можемо, извесно, и ми у нашем демократском народу, да искористимо непродуктивна добра преживелих калуђерских институција!

Да би се још у раној младости пробудила дечја љубав према шуми и њеној богатој природи, градске би општине могле да установе шумски празник, на који би сва градска деца пошла у расађивање дрвећа и воћака.

За кратко и догледно време од пуне и девастиране околине градске, створили би се дивни шумски декори, а плавне вододерине, по којима смо такође чувени, ишчезле би убрзо са наших генералштабних карата!

Примера ради напоменули смо овде неколико детаља из обимне области комуналне дејне заштите. На крају да поменемо и главна финансијска сретства за извођење те дечје заштите:

1) целибатерски општински порез, о коме ћемо опширније говорити у партији нашег реферата о реформи комуналних финансија;

2) општи порез за дечју заштиту, заснован на прогресивној бази и ослобођењу животног минимума;

3) социјални порез на имућне бракове без деце;

4) Стална помоћ Министарства социјалне политике;

5) концентрација новчаних фондова дечјих хуманих друштава.

Може се мислити и говорити шта се хоће о дечјем проблему. Могу многе појединости да буду спорне, али једно је ван спора, једно је општи постулат савремене комуналне политике, велика социјална догма:

Дужност је сваке градске општине да води старање о свој деци, и да трошећи сада на дечју заштиту, брише у будућности из својих буџета скупе позиције на болнице за туберкулозне, на полицију, на робијашнице и на домове за аболницију блудница!

Са дечјег питања, г. Видаковић прешао је у своје реферату на проблем малих и хигијенских станова у градовима, дајући конкретне предлоге за његово рационално решење, у коме главну улогу мора да игра градска општина.

Последњи, завршни део овога предавања — реферата, односио се на реформу комуналних финансија са низом такође конкретних и начелних предлога јер:

„Само коренитим реформама комуналних финансија створиће се довољна материјално-привредна основица за извођење радних социјалних програма градских општина, а без ње — сви ће ти програми бити само лепе и фантастичне шимере, пошто и најпрактичнији социјални програми без новчане подлоге остају просто као халуцинације добронамерних социјалних романтичара!“

Овај инструктивни реферат о социјалним задацима наших градова примљен је од стране Конгреса аплаузом одобравања, што је најбољи доказ да сви југословенски градови данас најтеже осећају све ове социјалне недаће, потенциране општом привредном кризом.

Резолуције Конгреса Савеза градова

После реферата о социјалним дужностима градова, прочитао је главни секретар Савеза сенатор г. Дане Шарић, резолуције Конгреса, које су израдили нарочити конгресни одбори. Са малим допунама Конгрес је једногласно примио и донео следеће резолуције:

I.

www.Ваш закон о градовима и законско признање
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Савеза градова

1) Како стојимо пред непосредним доношењем јединственог Закона о градским општинама за целу Краљевину, Савез градова моли Краљевску владу и Народну претставништво, да код доношења тога закона усвоје све оне основне принципе, — које је Савез градова изнео у својим многобројним претставкама, а нарочито у претставци од 25 јуна 1932 год., — и који треба да уђу у Закон о градовима, ако се хоће да градови напредују и да буду јаки стубови свега економског, културног и политичког напретка у држави.

2) С обзиром на околност што су градови права средишта и жаришта свега привредног и културног живота у држави, и што се тај њихов карактер још јаче испољава у њиховом заједничком раду, који тежи за напретком и усавршавањем на свим подручјима комуналног живота, а према томе и за напретком опште државне и народне целине, било би потребно и корисно, да се Савез градова, призна као законити претставник свих градова, чији би се саветодавни глас имао саслушати по свим легистативним, административним, економским, финансијским, социјалним и културним питањима градова и њихове управе и самоуправе, као што је то законско право дано разним сталешким коморама и привудним удружењима.

3) Савез градова моли Министарство унутрашњих дела да би му пројекат Закона о градским општинама, кад буде довршен, доставило на мишљење, како би и у појединостима могао изнети своје жеље и предлоге, и то пре него што га коначно расправи Министарски савет и пре него што буде поднесен Народном претставништву.

II.

За реформу самоуправних финансија

1) Савез градова сматра за нужно, да се донесе добро смишљени закон о самоуправним финансијама, који ће градовима отворити јака врела прихода. При том се наглашава, да су формални прописи секундарне природе, и ако се признаје да је нужно да буду што стручније и целисходније нормирани, како би се што боље и стручније уредило буџетирање, технички састав, одобравање и извршење буџета, као и контрола комуналног газдовања.

2) У вези са предвиђеним уређењем бановинских самоуправа, биће неминовно потребно провести ревизију државне

финансијске политике, а нарочито пореског законодавства. Држава и општина јесу примарни финансијско - фискални субјекти, а бановине требале би да имају што мање или скоро никакове самосталне дажбине, већ би се углавном имале финансирати дотацијама државе.

3) Прекомерно и нагло снижавање комуналних буџета изазива не само поремећаје комуналних финансија, већ и спутавање и назадовање комуналне делатности, од које у великом делу зависи обнова привредног живота и опште радиности, па по том и умањење неупослености, те најопасније социјалне и економске појаве садашњице.

Градови дају држави преко половине финансијских прихода, па је стога у државном и народном интересу фаворизирати здрав развој и јачање градова, јер су они не само главни извор државних фискалних прихода, већ и главни потрошачи пољопривредних продуката; они пружају могућност да се створе услови живота радништву; они уносе у села финансијска средства, дижу вредност продукције, организацију и унапређују духовну и материјалну културу села, с којим су повезани солидарношћу економских и националних стремљења, напора и тежња националне целине.

Растерећење не може се стога тражити у разграђивању општинских финансија, већ у јачању привредне снаге и оживљавању опште радиности, у побољшању пореског система, у аболитији пореских заостатака, тога најтежег и најтеретнијег задужења, које редовно прелази платежну моћ порезовника.

4) Градови истичу, да поред редовних расхода за трошкове државне управе — морају из властитих прихода подмиривати трошкове опште управе у градовима, а поврх тога тражи се да дају још и доприносе за државне или бановинске установе, нпр. за зграде средских начелстава, за одржавање државних и бановинских школских зграда, за одржавање полиције, за грађење и одржавање путова итд. Издвајањем издатака те врсте за државну управу или државне и бановинске установе добила би се тек права слика нето издатака за комуналне потребе, и створило убеђење о потреби ваљаног регулисања општинских финансија, које би давало општинама довољно средства, а очувало им и што већу самоуправу на пољу финансијском, као и у просуђивању целисходности појединих издатака.

5) Савез градова моли, да се при изradi закона о самоуправним финансијама саслуша мишљење Савеза градова.

WWW.UNILIB.RS

6) Савез градова том приликом жели да би се и статистика комуналних финансија водила и публиковала у споразуму са Савезом, а свакако да се за статистике територијалних самоуправа издвоји оптерећење које узрокују потпуно разнородне сталешке и професионалне корпорације (коморе), принудна удружења, верске заједнице и слично.

III

За Закон о општинским штедионицама

„Савез градова моли да се што пре донесе Закон о самоуправним штедионицама и да им се — у колико и где већ постоје — као врло значајним привредним и општинским установама пружи пуна помоћ у изједначењу са правима и повластицама, које уживају повлашћене државне новчане установе.”

IV.

За право завођења дажбина за социјалне дужности...

„До доношења Закона о самоуправним финансијама, а у времену тешке привредне кризе, све веће неупослености и социјалних невоља у градовима, кад градске општине из редовних сретстава једва подмирују најпрече потребе, неминовна је нужда да се градовима дозволи завођење дажбина за чисто социјалне сврхе, којима би се, ради сузбијања неупослености, оптеретили имућнији слојеви грађанства, који тај терет неће тешко осетити.” —

V.

За допуну Грађевинског закона

„Признајући у пуној мери све користи што их је градским општинама донео нови Грађевински закон, Савез градова ипак сматра да су у том Закону потребне неке измене и допуне, нарочито у циљу да би се градови још јаче заштитили против оних који због својих личних интереса коче рад око напредне регулације града.” —

VI

Потреба ревизије Закона о недржавним путевима

„Савез градова сматра, да је употреба народне снаге незгодно и несавремено средство за грађење и одржавање недржавних путева у великој већини градова, и да би се имала заменити другим сретством које би више одговарало посебним приликама градова, те да су стога потребне битне измене у Закону о недржавним путевима.” —

VII

За електрификацију

„Пошто културни и економски ниво нашега народа већ тражи јефтино и рационално снабдевање електричном енергијом свих делова државе, а електрична енергија је богати извор нових прихода, које треба сачувати за општу корист;

пошто је, даље, општа електрификација постала народном потребом, а пошто се та електрификација има спровести по одређеном плану;

пошто је утврђено, да приватна иницијатива, и ако можда моментално убрза електрификацију, ипак не проводи електрификационе радове плански и систематски, већ искоришћује само рентабилније случајеве, реметећи и ометајући тиме систематску електрификацију земље;

пошто је, коначно, доказано да су градови својим електричним подuzeћима у могућности да успешно спроводе електрификацију, ослањајући се на свој изграђени и осигурани конзум;

пошто се електрификација може спровести само помоћу градова и њихових конзума, а немогуће ју је провести без градова као главних конзумента електричне енергије ради оскуца економске основе; и

пошто је потребно, ради побољшања бољег стандарда живота својих грађана и обезбеђења своје одбране, да држава сачува за будућност наслаге у угљу и лигниту и новац у земљи, не излајући га за нафту на страни. — искоришћавањем богатих падова својих река, витални је интерес државе да електрификацију земље што пре убрза и што више олакша.

Зато је потребно:

да се провођење опште електрификације у првом реду повери градовима и њиховим електричним предузећима;

да једно суверено компетентно тело, састављено од стручних људи, што пре изради генерални план електрификације земље, и да у погледу ове планске електрификације буде уска кооперација између градова, бановина и државе, тако да у сваком случају, јавноправна лица задрже вођство електрификације земље у својим рукама;

да држава што пре донесе Закон о електрификацији, одређујући главне смернице опште државне електрификације, а бановине што пре израде план електрификације своје бановине, искоришћујући првенствено водене падове, и дајући јавно-правним лицима, која проводе електрификацију, највеће олакшице за њено практично провођење;

да држава помаже општу електрификацију по јавно-правним лицима не само директним доприносима у поједином случају, него и давањем олакшица у плаћању пореза и трошарине, односно давањем премија по изграђеном киловату у централи или километру израђеног вода.

У очекивању да се ове мере спроведу у живот, а с обзиром на данашње стање у појединим градовима, умољавају се надлежни фактори да приликом ревидирања или давања нових концесија приватним друштвима настоје да дотичне општине не изгубе благодати будуће електрификације."

VIII

За помагање Соколства

„Савез градова Краљевине Југославије, високо ценећи идеју Соколства као преважну национално-културну установу, истиче, да је дужност свакога града, да ову нарочито значајну и општенородну установу свим снагама помаже, и да сваки град у свом буџету што издашним новчаним приносом припомогне изграђивању ове снажне народне идеје.

Нарочито сматра Савез градова и потребним и нужним, да се Соколски слет, који ће се одржати месеца августа 1934 у Загребу у вези са прославом 60-годишњице од оснивања првога соколског друштва у Загребу и 10-годишњице постајања Славенског соколског савеза, подупре и морално и материјално, и то морално на тај начин, да целокупно грађанство, а нарочито све соколске чете на свом подручју позове, на што веће учествовање на овом Слету, а материјално да што већим доприносом припомогне Соколској жупи загребачкој за трошкове слета."

*

У евентуалијама, између осталог, I Потпретседник Савеза градова г. Д. Богдановић, изнео је у име Савезне управе похвалан пример вредне управе града Карловца, која је издала ових дана лепу историографску монографију свога града, алманах комуналних, културних и привредних прилика града Карловца. Препоручујући свима градовима ово примерно дело ради међусобног упознавања, II Потпретседник г. Богдановић, подвукао је жељу да се на овај пример Карловца угледају и остали градови, пошто и многи велики

наши градови немају данас ни једне своје сличне едиције.

Градоначелник Нове Градишке г. Дерезанин предложио је, да се Савез градова обрати на Банске управе са тражењем, да бановине уврсте у уредбе за извршење својих буџета и одредбу, према којој се има свима општинама исплаћивати 10% од прихода бановине, које убирају општине, и то као минималне накнаде за личне и материјалне расходе, створене општинама оваквим послом. Претседник Пожаревца г. Михаило Крстић, допунио је овај предлог низом конкретних констатација, па је на крају изнео тежак случај превеликог редуцирања чинов. плата, молећи Савез градова да се ангажује код Министар. финансија, да се више плате градских чиновника не снижавају. Оба су предлога једногласно примљена.

У вези детаљне претставке о Закону о градовима, коју је Конгресу поднео Савез организација службеника градских и сеоских општина Краљевине Југославије, говорио је опширно г. Иван Рукавина, делегат Карловца и члан Управе тога Савеза. Пошто је изнео значај комуналних чиновника за саму самоуправну службу и њено унапређење, г. Рукавина се нарочито задржао на устројству градских статута, сарадњи градских службеника са управама градова, значају комуналних академија и увођењу практичних комуналних испита за градске службенике при бановинским градских седиштима итд.

Градоначелник Карловца г. д-р Стј. Загорац и отправник послова Савеза градова у Београду г. Видаковић, изнели су сву тежину ситуације, у којој се налазе градови начелном одлуком Управе Хипотекарне банке, да се више комуналним телима не дају хипотекарни зајмови због неуредног плаћања анвитетних сума од појединих градова. Одлучено је, да се градови позову да вредно плаћају своје анвитете, а да се Управа Хипотекарне банке замоли да повуче ову ненапредну одлуку, пошто у овим данима опште кризе јавни радови комуналних тела, на првом месту у градовима, имају велики поивредно-социјални значај. А они се могу вршити само на бази двогорочних и инвестиционих хипотекарних зајмова.

Претседник Савеза проф. г. д-р Крбек, дао је неколико упустава о примени Закона о вањогаству, захвалио се учесницима, нарочито градоначелнику г. д-р Браниславу Бороти и целокупном грађанству Новог Сада на јединствено лепом дочеку и гостопримству и закључио Конгрес у пола два часа по подне.

Св. Милу-ић.

Комунално-социјална хроника:

Београдско дечје прихватилиште

— Освећење камена темеља —

Недеља, 15 октобар 1933 год. био је значајан датум за развитак дечје заштите у Београду. Тога дана освећен је камен темељац Дечјег прихватилишта. Славље је извршено у присуству потпретседника г. Доброслава Богдановића, других општинских функционера и великог броја београдског грађанства. Свечаност се одржала на општинском земљишту, које се простире између Звечанске улице и општинских станова.

Београдска општина схватила је витални значај дечје заштите за своје грађане те је са пуно разумевања приступила подизању ове дечје савремене институције. Дечје прихватилиште је установа, као што већ сама реч каже, која служи да прихвати свако угрожено београдско дете. Сва она деца, која су ма из каквог разлога изгубила своје родитеље или природне заштитнике наћи ће уточишта у овој установи. Главни задатак Прихватилишта је, да у свако доба тренутно прима угрожено дете од најнежнијег доба старости. Оно мора да буде тако организовано, да има сва одељења, почевши за одојчад, па за малу децу, школску децу, па најзад, за одраслију децу до 16 година било мушког или женског пола. Задатак Прихватилишта захтева такође, да се оно никада не затвара за пријем новодошле деце, па и у случају ако би се у једном одељењу појавила која заразна болест. С тога битно је и неопходно да се организаторно све предвиди у архитектонско распоредном погледу, како би се у случају потребе поједина одељења могла потпуно изоловати.

Подизање Дечјег прихватилишта представља једну од најосновнијих потреба наше престонице на пољу дечје заштите. Данас у Београду не постоји ни једна установа која би била у стању да пружи тренутно уточиште и склониште београдској угроженој деци разног доба. Општински Централни уред за заштиту матера, деце и младежи има свакодневно да савлађује тешке проблеме око збрињавања београдске сирочади и напуштене деце. Свакодневно упућују се деца у Централни уред из квартова, из напуштених станова, пошто су родитељи однешени или у болницу или на гробље. Ове мале беднике мора Дечји уред здравствено и морално не-

испитане сместити код хранитељица у туђим породицама. Колико је одговоран такав начин рада, може се лако оценити ако се наведе који пример. У месецу октобру т. г., доведена су у Централни уред за заштиту матера и деце, деца Момчило и Петар Ј. стара 5 и 3 године. Довео их је полицијски службеник, који је децу нашао напуштену у једном бедном стану на Пашином Брду. Отац се налази у туберкулозном одељењу Државне болнице, у последњем стадијуму ове ужасне болести, а дечја мајка однешена је у породилиште. Ово двоје изгладнеле и голе деце морају се збринуте барем дотле док се мајка не врати

Са освећења темеља Дечјем прихватилишту у Звечанској улици

из породилишта. Прихватилиште не постоји, а ова деца безусловно би морала бити примљена у једну такву установу где би се могла неко време здравствено испитати, обући, исхранити па онда тек да се сместе у туђу породицу, ако су здравствено безбедна за околину. Оба детета смештена су директно код једне хранитељице и ако је доцније утврђено, да једно дете болује од акутне туберкулозе. Ево и другог аутентичног примера: Из београдске полиције упућује се дечко од 8 година који нема никога и који станује на улици. Такво морално не испитано дете мора се засада још сместити у туђу породицу иако је њему место једино у дому. Тек када би се увидело после извесног времена, да дете услед утицаја улице није у толикој мери штето-

вало да би се могло васпитати у породици, оно се може сместити код хранитељице. Примери и трагедије бедне београдске деце, којима је потребно дечје прихватилиште, безбројни су. О њима говори картотека Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи, која има у 1933 години преко две хиљаде листа. И доклегод се не отворе врата дечјег Прихватилишта за децу наших најсиромашнијих грађана, дотле је судбина великог броја наше деце нерешена. Изгубљени су многи дечји животи, који би могли користити своје народе.

Како прихватиште има да служи за 200 деце разног узраста, израдио је Архитектонски одсек Београдске општине према идејном плану Општинског централног уреда за заштиту матера, деце и младежи нацрт и прерачуна за зграду. Суд Београдске општине одредио је земљиште у величини од 10.000 квадратних метара за своју сирочад и напуштену децу. Пројектирана зграда, чији се камен темељац положио 15 октобра 1933 год. покрива површину од 831 квадратног метра. Она предвиђа сутерен, приземље, три спрата и мансарду. У сутерену предвиђена су сва економска одељења, као што је: кујна, вешерница, сушиона, дезинфекција итд. У при-

земљу биће смештена одељења за пријем, потребна административна одељења, и одељења за преглед деце са свима помоћним инсталацијама. На сваком спрату предвиђена су по два засебна одељења за разну децу тако, да ће прихватиште имати једно одељење за одојчад, једно за малу децу до навршене 6 године, једно одељење за школску децу до навршене 12 године и два одељења за мушку и женску децу од 12 до 16 година и, најзад, једно одељење за здравствено сумњиву децу. Мансарда је предвиђена за станове особља. Одељења изграђена су тако, да ако се случајно једно одељење мора да затвори за пријем нове деце остала пак одељења могу и даље несметано да функционишу. Свако одељење има директан приступ са степеништа и свако одељење може да прими око 30—40 деце. Оно, поред тога има све потребне нуспросторије. Сва три спрата располажу према југоисточној страни са пространим терасама. Изградња целог прихватилишта изнеће, према прерачуна Архитектонског отсека, 5,700.000.— динара. За сада почето је са радом, изградњом свега до укључито првог спрата ове велелепне социјалне зграде, што ће изнети око 780.000.— динара.

М. Г.

Освећење камена темељца Општинске болнице на Булбулдеру

У недељу 29 октобра извршено је освећење камена темељца нове општинске болнице на Булбулдеру.

Поред великог броја грађана из тога краја, за који болница претставља једну значајну тековину, свечаности је присуствовала лично г-ђа Нака Спасић, супруга поч. Николе Спасића, београдског трговца, из чије се задужбине болница подиже. Београдску општину заступао је потпретседник г. Добра Богдановић са одборником г. Доганџићем, вршиоцем дужности директора за социјално и здравствено старање г. Светиславом Стефановићем и шефом Архитектонског отсека г. Генићем. Друштво за унапређење и улепшавање Булбудера претстављао је претседник г. Брана Ђирковић, апотекар, са многим члановима управе.

Верски обред извршио је епископ г. Д-р Викентије Вујић уз асистенцију свештеника г. г. Бранка Маринковића и Душана Јовановића. Прочитана је и узидана у темељу повеља која гласи:

„За владавине Њ. В. Краља Југославије Александра I Карађорђевића, за време Патријарха српског Његове Светости г. Варнаве, у престолном граду Београду, подиже фонд Николе Спасића, бившег трговца београдског,

ову болницу, задужбину Николе А. Спасића. Камен темељац освећен је 29-Х лета господњег 1933. На челу Општинске управе били су претседник Милутин Петровић, потпретседник Добра Богдановић и заступник потпретседника кмет-правник Добривоје Вујић. Зграду је пројектовао и вршио надзор архитекта Игњат Поповић, а градили предузимачи Петар Станковић и Душан Ђорђевић.”

Епископ г. д-р Вујић одржао је пригодан говор о значају ове болнице и о делу пок. Николе Спасића. Он је подвукао велику љубав пок. Спасића према своме народу, а нарочито према сиротињи, те се, захваљујући тој његовој љубави, данас подиже болница баш у овоме крају Београда, по његовој изричитој жељи, где живе махом сиромашни становници. Указујући на пример пок. Николе Спасића, г. д-р Вујић истиче, да и остали богати Београђани треба да се угледају на њега.

У име Београдске општине говорио је Потпретседник г. Добра Богдановић. Он је такође истакао велику хуманост поч. Николе Спасића и његове супруге г-ђе Наке Спасић, коју је топло поздравио и захвалио јој се.

У име друштва за улепшавање и унапређење Булбудера захвалио је г-ђи Спасић члан

www.vrnjibg.rs
У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

управе г. Мика Јовановић, који јој је предао диплому доживотног добротвора.

По завршеној свечаности приређена је закуска. На закусци су говорили епископ г. Д-р Вујић, г. Добра Богдановић и г. Катић. Њи-

хови говори били су прекидани узвицима Њ. В. Краљу и Краљевском Дому.

По подне одржано је у Булбудеру народно весеље.

Основна школа на Карабурми

На Карабурми је решено са пуним успехом једно од врло важних просветно-културних питања тога, сада врло насељеног краја Београда, у коме живи готово махом сиромашнији раднички свет. Карабурма добива нову, потпуно модерно изграђену зграду за основну школу.

Освећење камена темељца нове школске зграде извршено је 8 октобра, и школа је већ при крају своје изградње.

Свечаности су присуствовали изасланици Београдске општине, одборници г.г. Воја Доганчић и Воја Симић, изасланик Министра просвете, референт г. Коста Богдановић, претставници хуманих, културних и патриотских друштава тога краја, велики број учитеља, ђачких родитеља и ђака.

Прву основну школу добила је Карабурма захваљујући приватној иницијативи, у фабричном кругу штофаре Браће Илић. У тој школи учила су деца радника те фабрике, а Министарство просвете дало је своје учитеље. У почетку сав рад обављао се у једном одељењу. Али, потребе и све већи број деце захтевали су да се школа прошири, тако да се она проширивала чак до шест одељења. Број становника Карабурме растао је све више, тако да фабричка школа није више била у стању да прими сву децу.

Београдска општина увидела је одмах потребу отварања једне веће основне школе на Карабурми и у том правцу предузела је мере. Сада је школа смештена у једној згради, где ће остати привремено до завршетка нове зграде, која је зидана једном скоро американском брзином.

Земљиште за подизање зграде поклонили су становницима Карабурме индустријалци браћа Ивковићи, а Београдска општина учинила је све, да се са зидањем што пре заврши. Пројекат зграде израдио је архитекта Београдске општине г. Миливоје Тричковић. Распоред зграде је у потпуно модерном духу, са удобним и видним просторијама, са много ваздуха и светлости, те ће сви хигијенски услови бити задовољени. Поред учионица и

осталих просторија за учитеље и ђаке, школа има и просторије за Ђачко склониште, где ће се задржавати и хранити сиромашни ђаци. У почаст нашем покојном научнику Јовану Цвијићу, школа на Карабурми, носиће његово име.

Приликом освећења камена темељца одржан је најпре црквени обред. После тога управник школе г. Милан Шапинац, прочитао је текст повеље, која је узидана у темељ. Свештеник г. Жарко Дунић, одржао је говор у коме је истакао значај и користи које ће школа пружити целој насељу на Карабур-

Са освећења камена темељца Основне школе на Карабурми

ми. Управник школе г. Шапинац изнео је у своме говору историјат предграђа Карабурме. Некад мало насеље, одвојено од Београда, Карабурма је данас предграђе са шест хиљада становника, које улази у саставни део Београда. Захваљујући свима онима који су се заузели да дође до зидања нове школске зграде, г. Шапинац је нарочито истакао благодарност управи Београдске општине, која се заузимала да Карабурма дође до ове значајне просветне и културне тековине.

Сви присутни становници Карабурме изјавили су такође благодарност претставницима Општине и свима осталима, који су имали учешћа у подизању ове лепе школе.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Друштвена хроника :

Освећење заставе Соколског друштва Београд III

— Свечана седница на дан петогодишњице Београдског соколског друштва III —

На дан 5 новембра ове године једно од најактивнијих соколских друштава престонице, осветило је и развило своју Заставу, дар Вере и Ђорђа Гајиновића.

Тога дана у првом Соколском дому, у дому Соколског друштва Београд III, искупили су се претставници државних, хуманих, националних институција и организација Београда, да овоме вредном друштву, на чијем челу већ годинама стоји старешина г. Добра Богдановић, потпретседник Београдске општине, честитају ово лепо соколско славље.

Свечаности су присуствовали: изасланик Њ. В. Краља, пуковник Стојановић, Њ. Св. Патријарха Варнаву, заступао је епископ г. Викентије Вујић. Био је присутан Министар братске Чехословачке републике у Београду, г. д-р Велнер, Врховни рабин г. д-р Алкалај, изасланици Министра војске и морнарице, Унутрашњих послова, Министра за физичко васпитање народа, Министра просвете, Савеза Сокола Краљевине Југославије, Соколске жупе Београд, свих соколских друштава са територије Жупе Београд, Јадранске страже, Удружења ратника, Удружења инвалида, итд. итд.

Југословенску Народну скупштину и њеног претседника г. д-р Косту Куманудија, који је почасни члан овога Соколског друштва, заступао је народни посланик г. Гавра Милошевић, старешина Соколске жупе Цетиње.

Тачно у 10 часова Соколска музика овога друштва засвирала је соколски поздрав а у свечано декорисану дворану ушао је изасланик Њ. В. Краља. Неколико минута трајало је клицање Њ. В. Краљу и Краљевском Дому. Старешина друштва г. Доброслав Богдановић, дочекао је изасланика Њ. В. Краља и упознао га са главним моментима друштвеног живота, па је почела свечаност освећења.

Служили су епископ Викентије Вујић са месним протом г. Љубом Богићевићем, муслимански свештеник г. Абдулах Хацић, јеврејски г. Абинун и старокатолички старешина г. д-р Нико Калођера. Епископ г. Викентије, подарио је благослов у име Српске православне цркве и Њ. Св. Патријарха Вар-

наве и позвао соколе да се попут барјактара из наше народне поезије, јуначки држе под данас освећеним знамењем, соколском заставом.

Г. д-р Нико Калођера и овога пута, као и увек кад су југословенске националне манифестације помолио се Богу да чува Соколство од нападача а соколима упутио топле речи да у братској љубави и слави изграђују из наше дичне престонице велику и недељиву Краљевину Југославију.

После овога кум и кума заставе Вера и Ђорђе Гајиновићи, везали су траку на заставу па су онда заставу предали уз братске и пригодне жеље старешини друштва г. Добри Богдановићу. Примајући заставу г. Богдановић се у име Соколства и свога друштва захвалио г. и г-ђи Гајиновић на дару и изнео труд који су они уносили у ово соколско друштво још од његовог оснивања па до данас. Предао је потом заставу друштвеном заставнику, па су после тога у исту укуцани спомен клинци Њ. В. Краља, Њ. В. Краљице, Њ. В. Престолонаследника, Њ. Св. Патријарха, претседника Народне скупштине г. д-р Куманудија итд. итд.

Тада је соколска музика дала завршетак молитве. После овога старешина Сокола Београд III, г. Добра Богдановић, одржао је један врло леп пригодан говор и прве своје жеље и жеље целокупнога Соколства упутио Њ. В. Краљу и Краљевском Дому уз једногласни поздрав, па је друштвена музика отсвирала југословенску химну. После упућених поздрава Њ. В. Краљу и Краљевском Дому, старешина Сокола г. Богдановић поздравио је изасланика Њ. Светости Патријарха, посланика Чехословачке републике у Београду, прочитао поздрав пољског посланика у Београду, замолио све изасланике и претставнике да понесу својим друштвима и установама искрену захвалност Соколског друштва Београд III на указаној пажњи, и у збијеном говору изнео историјат и резултате рада ове престоничке соколске организације.

Пошто је 5 новембра и петогодишњица рада овога друштва, то је старешина г. Богдановић обавестио присутне да Друштво тога дана слави и своју петогодишњицу за коју

је прославу израдило једну књижицу као историју Друштва, тим поводом да је у Дому приређена и мала соколска изложба и лутрија. После тога старешина г. Богдановић, бурно поздрављен, завршио је ову свечаност а соколска музика отсвирала је „Хеј, Словени.“

*
* * *

Поводом ове лепе соколске прославе београдског соколства, желимо да се у органу, часопису Београда кратко, историографски, осврнемо на рад овога Друштва те да у соколству наше престонице овоме вредном друштву припадне оно место, које оно и по људима који га воде и по своме раду потпуно заслужује.

Последњих десетину година, скоро ниједна просветна, хумана, национална и комунална делатност, нарочито на периферији наше престонице, поглавито у горњем делу Палилуле, Булбулдеру, Смедеревском Ђерму, Црвеном Крсту, па све до Мокрог Луга, не постоји а да није везана и за име комуналног радника г. Доброслава М. Богдановића, садашњег потпретседника Општине београдске. И године 1928 г. Богдановић, онда кмет-правник Општине београдске, сазвао је 1 јула на Смедеревском Ђерму збор грађана, са Ђерма, Булбулдера и околине, да се договоре о културним потребама овога краја, а првенствено о подизању градског позоришта за овај крај.

Међу грађанством налазио се и пуковник г. Живановић, који је предложио да се у овом крају оснује Соколско друштво. Грађанство је овај предлог прихватило те се одмах приступило оснивању Друштва, на чијем су челу били Илија Петковић, ђенерал у пенз. Драгутин Живановић, пуковник, Доброслав Богдановић, кмет-правник Општине града Београда, Миличко Шошкић, чиновник Народне банке, Рајко Мићић, кмет Општине града Београда, Влада Штерић, одборник Општине београдске, Емило Ковачевић, пензионер, Љубомир Авејић, пуковник, Милутин Магазиновић, свештеник, д-р Војислав Станисављевић, лекар, Филип Тошовић, учитељ, Алекса Ковачевић, лимар, Душан Прица, учитељ, Милутин Грбић, одборник Општине београдске, Ђорђе Гајиновић, ветеринар, Никола Јањић, пензионер, Сава Ђорђевић, предузимач, Димитрије Станковић, управитељ основне школе, Надежда Ђорђевићка, учитељица итд.

Ово је прва управа Соколског друштва Београд III, а њени чланови са још доста виђених грађана овога краја Београда оснивачи овога друштва.

Дотле, у Београду су постојала три друштва и то: Београд Матица, Београд I, Београд II, те се неоспорно осећала велика потреба за новим друштвом како због удаље-

ности дотадањих соколских друштава тако и због великога напредовања соколства у престоници. Ова потреба осећала се нарочито у овом најнастањенијем крају Београда. Користећи срећну околност што су у својој средини имали г. Добру Богдановића, тадањег кмета-правника Београдске општине, друштво је успело да у новоподигнутој основној школи на Булбулдеру добије своју прву

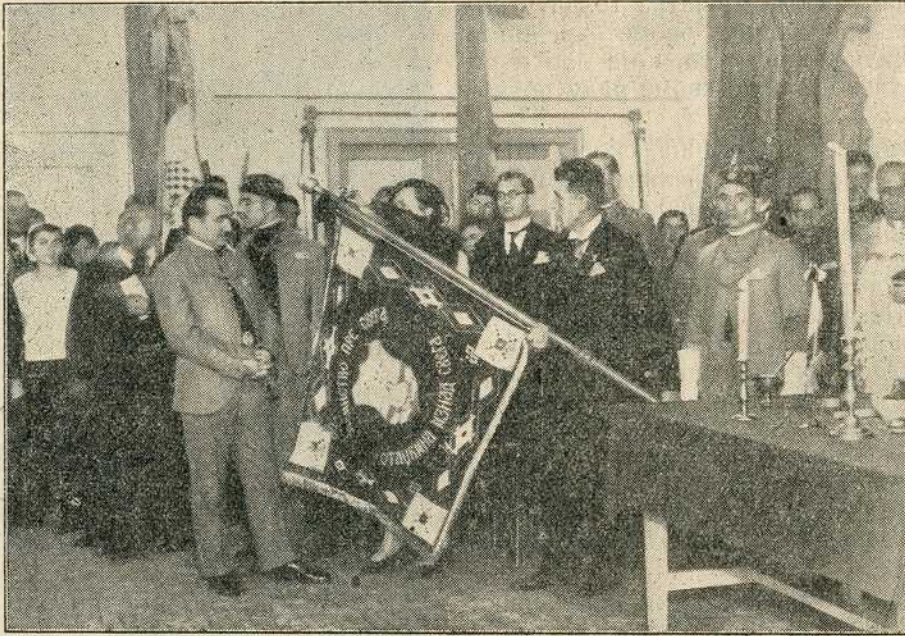
Потпретседник Београдске општине г. Доброслав Богдановић, старешина Сокола Београд III

привремену вежбаоницу у којој је свечано ушло 2 децембра 1928, дајући соколску академију на којој су се први пут појавили са својим вежбачима.

Сталне бриге друштвене управе биле су упућене подизању сопственога Соколског дома те је г. Богдановић са кметом г. Рајком Мићићем, и са одборницима г.г. Штерићем и Грбићем, успео да г. д-р Коста Кумануди, ондашњи претседник Београдске општине уступи Соколском друштву Београд III општинско земљиште за Дом уз основну школу на Смедеревском Ђерму и да за подизање Дома

www.УНИВЕРЗИТЕТСКА
 вотира кредит од 250.000 динара. Али, на жалост, одласком г. д-р Косте Куманудија са положаја претседника Општине београдске, ова добра жеља није могла бити остварена. Тек доласком за претседника Општине београдске г. Милана Нешића, који је испунио оно што је г. д-р Кумануди обећао, питање подизања Дома пошло је у години 1931 напред, тако, да је Соколско друштво Београд III довршило свој Дом и исти осветило 6 новембра 1932 године.

несебично и братски води један покрет, треба да дође и види како се то ради у друштву сокола Београд III, на чијем је челу и данас познати социјални и хумани и ако скромни радник г. Добра Богдановић. Наше је искрено уверење да ово Друштво за целокупни свој напредак и овако видно приметне резултате има да захвали срећној околности што има баш таквога старешину, који са својим замеником пуковником г. Живановићем, начелником г. Владимировићем и вредним

Предаја заставе Соколског друштва Београд III

Вредно је да напоменемо, да је и грађанство овога краја, преко свога одбора грађана, на чијем је челу био г. Добра Богдановић, помогло да се ова замисао оствари, и да се овај Дом подигне, и ако му вредност прелази 600.000 динара.

Соколски дом друштва Београд III уједно је и први Соколски дом у Београду.

У току целокупнога свога рада Соколско друштво Београд III бележи за пет година делања завидне резултате, како у погледу соколском, тако и просветном и административном. И заиста ко жели да види како се

осталим сарадницима из Управе и целокупнога чланства, води Соколско друштво Београд III оном узвишеном соколском циљу који поставише његови оснивачи.

Јер рад овога Друштва и његових водећих чланова, није ограничен само на друштво. Њихов рад је у великој мери и у Соколској жупи Београд и Савезу Сокола на нам је жеља да им кроз часопис и орган Београда пожелимо и даљи тако напредан и конструктиван рад на добро нашега узвишенога Краља и Отаџбине.

Мил. Шошкић, чинов. Народне банке

На Београд је извршен пробни напад из ваздуха

— Одбрана Београда организована је одлично и у свима детаљима до савршенства —

У четвртак, 2 новембра извршен је први пробни напад из ваздуха на Београд. После неколико напада из ваздуха извршених над градовима у унутрашњости, била је на реду

престоница, као један од главних објеката ваздушног напада у случају будућег рата.

Једно од најстрашнијих оружја будућих ратова биће несумњиво авиони са својим ра-

зорним дејством бомби и загушљивих гасова. Ово оружје биће утолико страшније, што се неће обарати само на војне јединице, него и на мирно становништво у унутрашњости земље, сејући панику и смрт. Због тога, у свима земљама врши се брижљиво припремање вежбе и војске, и цивилних власти, и свег становништва, за успешну одбрану од напада из ваздуха.

У Београду све је унапред било спремно за овај први пробни напад. Грађанство је унапред обавештено о нападу, те су преко новина и плаката Општине града Београда дата упустава како ће да се држи и како да се склања у томе случају. Под директивима Команде одбране Београда, предузете су све мере предострожности и потпуна организација Одбране.

Напад је био предвиђен око 2 часа по подне. Авиони бомбардери наилазили су са новосадског аеродрома, а одбрана, састављена од авиона ловаца, успела се у ваздух од Бежаниског аеродрома. Београдски ловци пошли су у сусрет непријатељским бомбардерима и успели да се са њима сретну у близини Сланкамена. Одмах су извршили напад и донекле пореметили њихову формацију, али нису били у стању да их одбију сасвим, и тако су бомбардери продужили према Београду.

У 2 часа по подне одјекнуо је први сигнал за узбуну пиштањем сирене са нове Електричне централе. Тај сигнал одмах су прихватиле сирене свих осталих фабрика, локомотива у станицама, бродова у пристаништу и звона са Саборне цркве. Време је било лепо, али се на небу налазило неколико ниских облака. Пролазници и аутомобили почели су да се склањају са београдских улица. Али зато, скоро сви Београђани изашли су на прозоре и попели се на терасе кућа, да одагле посматрају ток напада. Емисиона радио станица објављивала је такође почетак ваздушног напада.

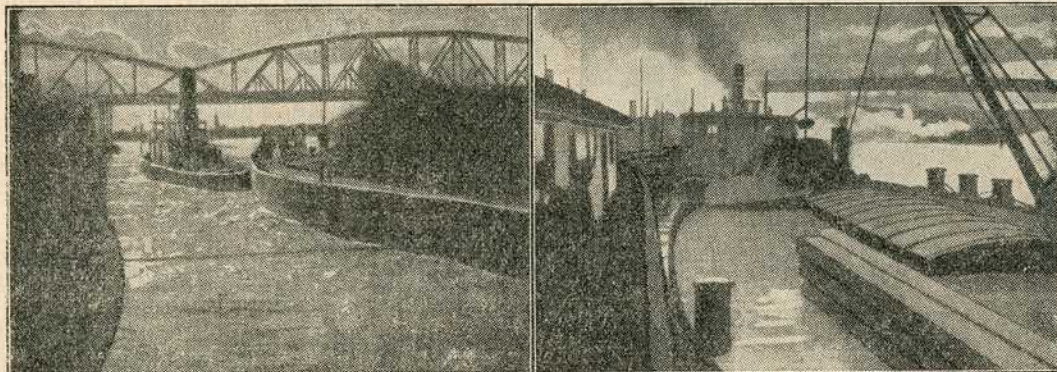
У Горњем граду били су на окупу Министар војске и морнарице, армијски генерал г.

Драгомир Стојановић, Министар за физичко васпитање народа г. д-р Лавослав Ханжек, Командант Београда и његове одбране армијски генерал г. Војислав Томић, начелник Главног генерал-штаба, армијски генерал г.

Командант Београда и његове Одбране, армијски генерал г. Војислав Томић

М. Миловановић, инспектор Земаљске одбране генерал г. Пантелија Јуришић, командант Дунавске дивизиске области, генерал г. Војислав Савић, командант инжењерије, генерал г. Лазић, инспектор пешадије, генерал г. Г. Ристић, помоћници начелника Главног гене-

По датом знаку узбуне бродови напуштају пристаниште

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ралштаба, генерали г.г. П. Косић и Б. Илић, са већим бројем виших официра. Они су пратили ток напада и одбране са терасе Војног географског института.

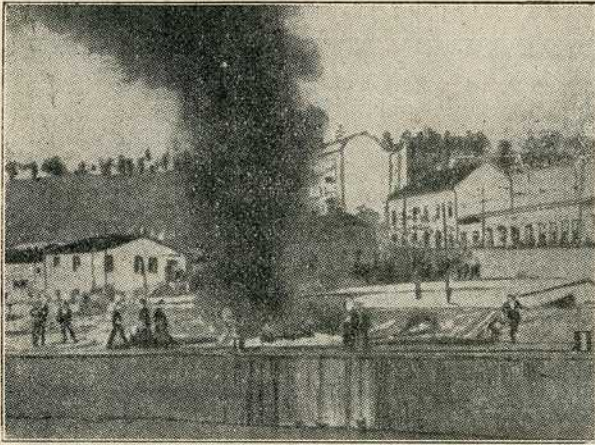
једног густог облака излетела је група великих бомбардера. Напад на Београд је почео.

Нападне зоне биле су: II, III, IV, V и VI кварт са Савским пристаништем, Београдским градом, Панчевачким мостом, Земуном и Панчевом.

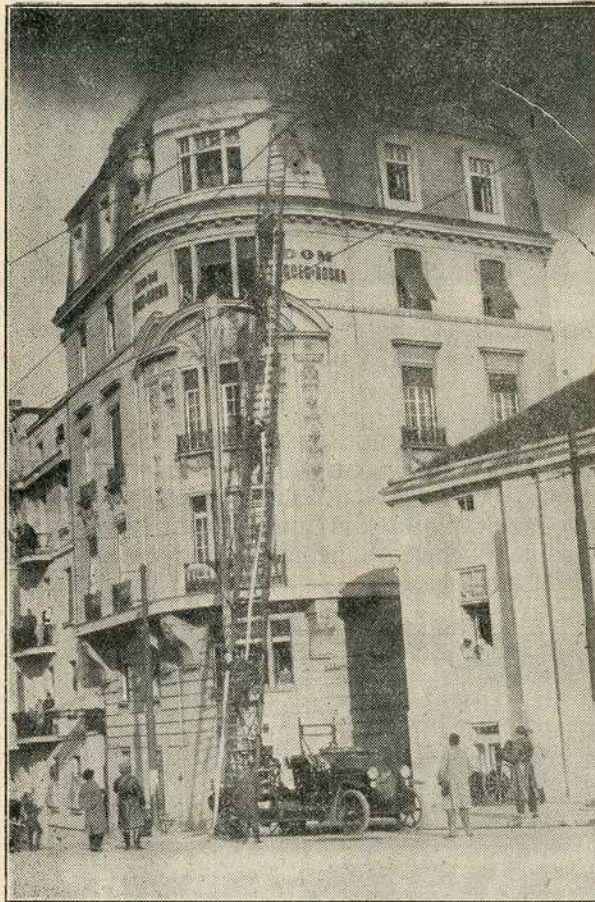
Изнад Београда бомбардери су се поделили. Главни део од девет авиона пошао је ка центру града, док је једна патрола од три бомбардера пошла ка Дунавском крају.

Један од првих објеката, који је пострадао, била је зграда Херцег-Босне у близини Калемегдана. На њој се запалила црвена бенгалска ватра, која је означавала пожар, изазван бомбом. Иза павиљона „Цвијета Зузорић” избио је густ бели дим. Ту је ударила бомба са отровним гасом иперитом. Одбрана исто тако одлично организована, одмах је ступила у дејство. Пред зграду Херцег-Босне дојурили су ватрогасци са шмрковима и опремом за спасавање. Са маскама на лицу ватрогасци су брзо наместили лествице и почели да се пењу на запаљену зграду. Други су низ платно спуштали погорелце са спратова на земљу. Из зграде Београдске реалке истрчала је једна група људи са маскама на лицу. Они су одмах пошли на место код павиљона „Цвијета Зузорић”, где је експлодирала бомба са отровним гасом. Ту су на лицу места утврдили, да је ваздух затрован иперитом, и таблама означили опасну зону. За њима истрчала је друга чета за уништавање гасова, а поред њих и чета скаута за указивање прве помоћи пострадалима. Поручена је услед дејства бомбе и трамвајска пруга. Одмах је дотрчало особље Електричне централе, које је легло на посао да оправи пругу.

Врло сугестиван био је напад из ваздуха на Савском пристаништу. У савршеној организацији Одбране узела је значајног учешћа и Дирекција речне пловидбе. Први је приметио бомбардерске авионе реморкер „Рашка”, који је дао знак сиреном, а то су одмах прихватиле и сирене свих осталих бродова у пристаништу. Реморкер „Стиг” почео је да пушта вештачку маглу по реци и за врло кратко време цело Савско пристаниште заклоњило се под густу копрену магле. Једна бомба није стигла на циљ, али друга је успела да упали импровизовани магацин, који се налазио одмах до железничке пруге. Група обалских радника, која је маркирала публику, почела је после прве бомбе да бежи главом без обзира и заклоњила се у калемегданску пећину. Одред ватрогасаца дојурио је да спасава запаљени магацин. Док су једни рушили бараку у пламену, други су је шмрковима заливали. Избио је пожар и на једном шлепу натовареном дрвима. Пожарници су и тамо појурили да гасе. Једновремено ступила је у дејство и чета за спасавање рањеника. Моторни брод „Ускок” ставио је у дејство своје шмркове за гашење пожара. Бродови

Запаљен шлеп на Савском пристаништу

Палата у пламену. Ватрогасци на послу

Београђани су са нестрпљењем посматрали небо. Али, у почетку није се ништа појављивало. Изненада, у 2 часа и 12 минута, из

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

са пристаништа почели су да беже са шлепова и да се склањају.

Не мање занимљиво било је и у Електричној централни, где су сви имали пуне руке посла. Одбраном је руководио лично Директор трамваја и осветљења О. г. Б. г. Бора Поповић. Командири екипе били су г.г. Илић, Лазић и Атанацковић. Једна екипа од четири човека била је потпуно опремљена за оправку разрушене електричне мреже. Друга екипа за оправку трамвајске мреже имала је шест чланова. Трећа екипа, са пет чланова, имала је задатак да брани од пожара објекте запаљене бомбом. Ове екипе имале су на располагању већи број лаких и полутеретних аутомобила, снабдених потребним алатом за хитне оправке трамвајске и електричне мреже. Екипе су се врло добро показале на делу при оправкама на Кнез-Михајловом Венцу, код цркве Александра Невског и на Савском пристаништу, где су радиле у зонама отровних гасова. Поред тога било је више њихових интервенција у мање опасним зонама, услед кварова које су изазвале бомбе. Једна разорна бомба пала је баш посред трамвајских шина на трамвајској раскрсници код Ботаничке баште, укочивши саобраћај. И ту су брзо и успешно интервенисале екипе Електричне централе.

Центар помоћи био је у III полицијском кварту. Ту је било концентрисано пет екипа: за утврђивање, за брзу помоћ, за уништавање отрова, за уништавање пожара, и за стручна лица. У екипама био је велики број скаута, ђака београдских средњих школа и ученица Нудиљске школе.

Прва бомба, бачена из бомбардера на Панчевачки мост, успела је да га погоди баш у средину. Друга бомба са отровним гасом пала је на Војну клиницу. Трећа запаљива бомба пала је на штофару Илић. Са жандармериске станице на Карабурми, где је била концентрисана одбрана, одмах су екипе појуриле на сва угрожена места и указале брзу и ефикасну помоћ. Нарочито разорно дејство имала је бомба на Панчевачком мосту. Теориски мост је оштећен у дужини од 17 метара између првог и другог стуба у левој половини онеспособљен за саобраћај. Штета би износила око 2 милиона динара. Погинула би два лица, седам би било тешко повређених, а једно погинуло у реци.

Док су бомбардери нападали Београд бомбама, ловачки авиони нападали су бомбардере и покушавали свима силама да их натерају на повлачење. У тим нападима ловци су извели велики број ванредно успешних и смелих бравура у ваздуху, успевши да јако поколебају непријатељску формацију. Исто тако ступила је у дејство антиавионска артилерија и митраљеви са земље и из ваздуха.

Напад на престоницу завршен је у 2 часа и 39 минута, кад су се бомбардери, гоњени

ловцима, и антиавионском артилеријом изгубили у правцу сремских равница.

Теориски, у овоме ваздушном сукобу, победу су однели авиони ловци, односно Одбрана Београда.

Мора се подвући да је ова прва пробна Одбрана Београда била неоспорно савршено

Ватрогасци спасавају становништво из запаљене зграде

организована. Организација била је подељена на: 1) полициску службу; 2) одељење за отрове; 3) одељење за чишћење; 4) ватрогасну чету; и 5) техничку службу.

Задатак полициске службе је, да после првог аларма, кад свет почне да се склања са тргова и улица, остане на лицу места. Сви полициски органи имају да буду снабдени

Скаuti за време напада спасавају грађанство

одбраненим маскама. Они се склањају под сводове и капије тек кад отпочне дејство бомбардовања. Иначе су стално напољу и одржавају ред, обилазећи своје реоне и пазећи да не дође до нереди и панике међу становницима. У случају ноћног напада њихова је дужност да контролишу, да ли су

свуда сва осветљења погашена. Поред тога, у случају експлозије бомби или распрскавања загушљивих бомби у њиховом реону, имају одмах да обавесте о томе прву одбранбену станицу.

осталим одбранбеним сретствима, одлазе на место где је пала отровна бомба, где нарочитим апаратима уништавају дејство отровних гасова, пошто утврде каквом је врстом гаса ваздух затрован. Одмах за њима наилази одред за прву помоћ, са знаком црвеног крста, који прикупља евентуално пострадале пролазнике под дејством отровног гаса и хитно их преноси до прве санитарске станице.

Одељење за чишћење, после сваке експлозије бомбе, упућује на лице места своје екипе, којима је задатак да раскрче рушевине изазване експлозијом, да испод њих извлачи евентуалне рањенике. За тај циљ екипе су снабдевене потребним алатом за раскрчавање. На руци носе зелену траку.

Ватрогасна чета ступа у дејство у случајевима пожара изазваним запаљивим и експлозивним бомбама. Она је снабдевана нарочитим маскама и оделом противу отровних гасова и пожара. За гашење пожара и спасавање људства снабдевана је свима апаратима и алатом као при случајевима обичних пожара.

Техничка служба има задатак да изврши хитне оправке оштећене електричне, трамвајске, телеграфске, телефонске и водоводске мреже на свима местима где би се те штете појавиле и омеле саобраћај.

У првој пробној Одбрани Београда све екипе одлично су се одазвале својим задацима. Поред лица, која су у томе званично учествовала као државни и општински службеници, нарочито се истакла омладина, скаути и ђаци средњих и стручних школа.

А на првом месту, својом вештином и одважношћу, истакла се одбранбена авијација, тј. ескадрила ловачких авиона са бежаниског аеродрома. Њихово држање и одважност у ваздушној одбрани ишли су не само до бравуре, него често и до пожртвованости. Они су најбоља гаранција, да у случају истинског напада из ваздуха, Београђани не треба да подлегну никаквој паници и да потпуно верују у успех своје како ваздушне тако и остале војне Одбране, која је у сваком погледу организована до савршенства.

Полиција и грађани за време напада на улици, са маскама на лицу.

У случају пада отровних бомби у извесном делу града, полиција о томе одмах обавештава одељење за отровне гасове. Тада екипе тога одељења, снабдевене маскама и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Правни преглед :

Александар Давинић,
референт Државног савета

Одлуке Државног савета по споровима Београдске општине

— Десет година више за пензију службеника Општине града Београда. — Спорови по Закону о атару Општине града Београда. —

I

Десет година више за пензију службеника Општине града Београда

Чл. 54 статута Општине града Београда као и чл. 49 статута Дирекције трамваја и осветлења предвиђено је, да ће се службеницима, који су већ стекли право на пензију па буду за даљи рад онеспособљени на општинском послу, специјалном одлуком општинског одбора, поред већ навршених година службе, признати за пензију још десет година. Ни у једном од ових прописа није изречно прописан начин на који се има донети ова специјална одлука општинског одбора т.ј. да ли се одлука општинског одбора има донети у сваком случају пензионисања службеника онеспособљеног на дужности или само на тражење појединаца. Другим речима да ли се поступак општинског одбора у овом случају води по званичној дужности или по тражењу странке. Како је у поменутим прописима статута изречено, да се у том случају одлука општинског одбора доноси на основу реферата сталне лекарске комисије изгледа да би општинска власт била дужна, када већ проведе поступак за пензионисање таквог службеника, да по званичној дужности поведе поступак и о признању ових десет година више. Али како је поступак за пензионисање службеника потпуно одвојен од овог поступка за признање десет година више и како и одлуку о пензионисању и признању ових година не доноси увек исти орган јер одлуку о пензионисању, према чл. 10 статута, доноси орган који је надлежан и за постављање службеника — општински одбор или суд, дотле за признање десет година више за пензију доноси увек специјалну одлуку одбор, то је правилније гледиште да се поступак у овом случају има повести само на тражење интересованог лица. За ово гледиште може се навести још и то што је ово признање у ствари једна бенефиција, а бенефицијом се може

користити само онај који то хоће. На ово гледиште ставио се је и Државни савет у једном појављеном случају својом пресудом број 16687/33 од 31 маја 1933 г. Та пресуда гласи:

„По чл. 49 статута Дирекције трамваја и осветлења одређено је да се чиновницима који су већ стекли право на пензију па буду за даљи рад онеспособљени на службеном послу Дирекције трамваја и осветлења, по специјалној одлуци општинског одбора може за пензију ефективно прослуженог времена урачунати још највише до 10 година.

Према горњој одредби Суд би могао до овог износа урачунати тужиоцу време за пензију, али под условом да о томе постоји одлука одбора општинског, чије доношење је тужилац сам имао да захтева, пошто је то његов интерес, а он то није учинио. — Па како не постоји одлука одбора општинског о томе, да се тужиоцу поред ефективно прослуженог времена може за пензију урачунати још 10 година због онеспособљења на службеном послу Дирекције трамваја и осветлења, то је правилно решено о количини пензије којом му за исту није овај износ времена урачунат па према томе, правилно је и на закону основано и оспорено решење Министра, којим је жалбу тужиоца противу истог одбадио. Зато се поднета тужба као неумесна има одбацити.”

II

Спорови по закону о атару Општине града Београда

„Противу акта општине града Београда којом се појединац само обавештава о свршеном поступку за измену регулације, није допуштена тужба по Закону о Државном савету” (Одлука Државног савета бр. 33579/32 од 31 октобра 1932 год.).

Н. Н. из Београда поднео је Државном савету тужбу противу решења Мин. унутраш-

них послова од 20 јануара 1932 год. IV број 1619 због тога што је тим решењем одбачена његова жалба поднета на одлуку Суда Општине града Београда од 30 новембра 1931 год. О.бр. 30709, којом је обавештен о свршеном поступку за измену регулације на Топчидерском Брду, по којој измени је преко његовог имања пројектована улица.

Ову тужбу Државни савет одбацио је својом одлуком бр. 33579/32 од 31 октобра 1931 год. са ових разлога:

„По чл. 10 Закона о атару Општине града Београда измена регулационог плана града Београда може се вршити само законом. Изузетно, до краја 1931 год. одлучивање о измени регулационог плана града Београда остављено је у надлежност Претседника Министарског савета који о томе решава по предлогу Министра грађевина а по саслушању Одбора општине Београдске. У конкретном случају о овој измени регулације је одлучио Претседник Министарског савета под бр. 3484 од 2 октобра 1930 г. а одлуком суда Општине града Београда, која је била предмет разматрања по његовој жалби, тужилац је само обавештен о извршеној измени регулације. Такав акт информативног карактера не карактерише акт којим би тужиоцу могло бити повређено какво право или непосредни лични интерес заснован на закону. То је могло бити учињено евентуално само одлуком Претседника Министарског савета којом је одлучено о измени регулације, а не одлуком суда којом је тужилац извештен о одлученој измени.

Са ових разлога поднета је тужба за коју је очевидно да није основана ни на каквом непосредном личном интересу заснованом на закону, има се одбацити на основу тач. 4 чл. 24 Закона о Државном савету и управним судовима.”

У чл. 15 и 18 Закона о Државном савету и управним судовима предвиђено је, да поједи-

нац или правно лице коме је актом управне, а по чл. 16 истог закона такође и самоуправне власти, повређено какво право или лични и непосредни интерес заснован на закону може поднети жалбу на једну вишу управну власт а противу акта те власти може поднети тужбу управном суду. Исто ово начело спроведено је и доцније у чл. 76 Зак. о унутр. упр. као и § 114 З.У.П. Ако је пак појединцу повређено какво право решењем Министровим појединац ће по чл. 18 Зак. о Државном савету поднети тужбу Државном савету па било да је тај донет у првом или другом степену административне јерархије: Исто тако тужба се подноси Државном савету и противу Указа којим би појединац био повређен у свом праву или интересу. Но да би појединац могао употребити правно средство противу једног акта било управне или самоуправне власти, у смислу поменутих одредаба Закона о Државном савету, потребно је, да је тим актом расправљено извесно питање на штету каквог његовог права или непосредног и личног интереса заснованог на закону. У случају који је био предмет овога спора првостепеним актом општинске власти није се уопште расправљало о питању измене регулације плана града Београда нити је за расправу тог питања по закону била надлежна општинска власт. Својим актом који је дао повода овоме спору општинска власт је само обавестила странку, да је надлежна власт — Претседник Министарског савета по предлогу Мин. грађевина и саслушању Општинског одбора, донео одлуку о измени регулационог плана. О самој измени плана тим актом општинске власти дакле није ништа решавано, те према томе и није могло њеним актом бити повређено заинтересованом лицу какво право или лични интерес заснован на закону као што је то и Државни савет наведеном одлуком правилно нашао и тужбу одбацио.

WWW.INULIB.RS
У
Н
И
В
Р
С
Т
И
Т
У
Т
И
О
Т
Е
К
А

Сликарска хроника:

Шеста Јесења изложба у павиљону „Цвијете Зузорић“

У недељу 29 октобра, под покровитељством Претседника Београдске општине г. Милутина Петровића, отворена је у Уметничком павиљону „Цвијете Зузорић“ шеста Јесења изложба сликарских и вајарских радова београдских уметника и примењене уметности.

Спречен неодложним комуналним пословима, г. Милутин Петровић није могао да присуствује лично отварању ове изложбе. Заступао га је г. Бора Поповић, директор трамваја и осветлења Београдске општине.

Отварање јесење изложбе београд. ликовних уметника под покровитељством претседника О. г. Београда. Отвара изложбу директор О. г. Б. виш. г. Бора Поповић

Отварању изложбе присуствовао је изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Душан Стојановић, изасланик Министарства просвете г. Вељко Петровић, књижевник и шеф Уметничког одељења.

Између гостију запажени су италијански посланик г. Гали, адмирал г. Викерхаузер, књижевник г. Бранислав Нушић, професори универзитета г. г. д-р Ђорђевић и д-р Станојевић, аташе за штампу Пољског посланства г. Глинка и многи други.

Изложбу је отворио заступник Претседника Београдске општине директор г. Бора Поповић следећим лепим пригодним говором:

„Господине изасланиче Њ. В. Краља, госпође и господо, пала ми је у део пријатна дужност, да у име Претседника престоничке Општине г. Милутина Петровића, заузетог другим неодложним и важним општинским пословима, отворим ову шесту Јесењу изложбу београдских уметника. Ја ову дужност обављам са одушевљењем, јер сам уверен да су напори наших уметника најплеменитији и најзначајнији од свих наших интелектуалних и душевних напора уопште. Уметност је мерило у савршености психе једнога народа; она је мерило душевних вредности његових; она је у исти мах и изглед и облик свих вредности. Римљани су једно време били освојили много већи део земље него што су то Грци икада могли учинити, али, Грци су освојили душевни живот човечанства у много већој мери но што су то Римљани, или ма који други народи, учинили територијално. Они, Грци, успели су то само савршеношћу и величином својих уметничких креација.

Чувајући се ма каквих поређења, ми можемо бити задовољни периодом напора, развитка и процвата у нашем уметничком делању које је наступило у нашој престоници после рата. Многобројне изложбе, које је Београд видео за последњих 12 година, то несумњиво потврђују. То јасно обелодањује и ова изложба, на којој се са задовољством налазимо. Овим се на првом месту радује Београдска општина.

Стога, допустите, Господине изасланиче Њ. В. Краља, госпође и господо, да топло честитамо излагачима на овако видном уметничком успеху и да објавимо, да је отворена шеста Јесења изложба београдских уметника.”

На изложби је учествовало 36 београдских сликара, 7 вајара и 8 излагача примењене уметности.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Ј
И
О
Т
Е
К
А

Пропаганда Београда:

Simone Missirlitch

Belgrade, la «Ville blanche», la cité des contrastes, en relevant ses ruines, s'est modernisée

Au confluent de deux fleuves majestueux, la Save et le Danube, se dresse sur un promontoir rocheux une antique citadelle dominée par l'effigie du «Vainqueur» qui, l'épée au poing, contemple, au nord, les provinces rendues à la mère patrie. Un peu plus loin dans l'enceinte de cette même citadelle, se dresse une autre figure de bronze: la Reconnaissance à la France.

Cette citadelle, c'est celle de Belgrade. Mais elle qui fut le théâtre de tant de combats sanglants, elle à qui se heurtèrent tant de hordes barbares, elle qui fut toujours le symbole de la résistance et des luttes d'une nation «qui ne veut pas périr», elle est aujourd'hui transformée en un admirable et paisible jardin, qui est l'un des plus beaux parcs d'Europe.

De ce belvédère on voit Belgrade dans toute son étendue nouvelle. Car Belgrade a grandi et grandi sans cesse. Elle fait preuve d'un extraordinaire dynamisme, d'une force constructive sans précédent. Puisque les fleuves forment au nord et à l'ouest une barrière infranchissable, c'est vers le sud et vers l'est qu'elle s'étend démesurément. Déjà un des plus grands ponts d'Europe a été construit pour la relier à Pantchevo, sa grande banlieue. Le centre de la ville, suivant le mouvement, se déplace; il glisse du quartier des immeubles administratifs du Parlement, du commerce, aux quartiers de villas et de riches résidences qui ont poussé en une ou deux saisons. La ville gagne les collines avoisinantes, son plan se précise, devient net, symétrique, ses rues s'élargissent, s'ornent de platanes et de tilleuls, les sordides rez-de-chaussée de l'époque turque y font place aux immeubles hardiment modernes de sept ou huit étages. En un mot, on assiste ici au prodigieux et méthodique développement d'une ville qui sait ce qu'elle est et qui est consciente de son exceptionnelle destinée.

Il y a un siècle

Belgrade était, il y a un siècle, un bourg de 5.000 habitants. En 1912, elle était la capitale d'un pays de 2 millions et demi d'habitants et en comptait déjà elle-même 90.000. Aujourd'hui, la voici capitale d'une Yougoslavie de plus de 13 millions d'habitants et sa population est de près de 300.000 âmes.

Mais que de luttes impitoyables au cours des siècles! Que de sang versé sur ce sol, avant que Belgrade ait définitivement conquis le droit de vivre indépendante et de donner libre essor à sa vitalité! Aujourd'hui même où nous assistons à son épanouissement, des vestiges subsistent encore, qui évoquent le passé mouvementé de cette capitale, objet de tant de compétitions.

Depuis les premiers jours de son existence, quand les Celtes construisirent son fort et que les Romains en firent le point de départ d'une route stratégique la reliant à Constantinople, elle devint le rempart dressé entre l'Orient et l'Occident. Elle le devint plus encore après la conquête slave et désormais elle défendit toujours la civilisation occidentale contre l'Islam.

Sans cesse en armes, en butte à de multiples compétitions, elle fut détruite et démantelée plusieurs fois au cours des siècles. Les Huns la ravagèrent en 441, puis les Avars, en 584. Dès 1272, le roi serbe Dragoutine l'élut pour capitale et l'un de ses successeurs, Stevan Vissoki, la rebâtit en 1402. Mais, en 1427, Belgrade tomba aux mains des Hongrois. Les Turcs la leur disputèrent et y entrèrent définitivement en 1521: Soliman fit raser ses murs. Ce fut là le point de départ d'une domination qui devait durer près de trois cents ans, entrecoupée de guerres avec les Allemands et les Hongrois. Et Belgrade en hérita ce cachet oriental dont on retrouve tant de traces de nos jours encore.

En 1806, Karageorges, le libérateur du peuple serbe, l'enleva aux Turcs pour quelques années, mais ce n'est qu'en 1867 que ceux-ci durent définitivement renoncer à la possession de Belgrade.

Son calvaire n'était pourtant pas terminé.

Pendant la grande guerre, elle fut deux fois occupée par les armées autrichiennes, en 1914 et en 1915, et deux mille de ses maisons furent détruites. La citation que le gouvernement français lui décerna, avec la Légion d'honneur, est ainsi conçue: «L'une des premières et des plus illustres victimes de la grande guerre, dont la population, malgré le bombardement et l'occupation ennemie, n'a cessé de faire preuve d'une bravoure sans défaillance; fut le magnifique

www.simbol de la résistance, puis de la victoire d'une nation héroïque, décidée à ne pas périr.»

Héroïque foyer de résistance de l'idée serbe, puis de l'idée yougoslave, c'est bien là ce qui a prédestiné Belgrade au subit épanouissement dont elle offre aujourd'hui le spectacle.

Théâtre de luttes incessantes, Belgrade n'avait pu songer à s'orner et à s'embellir; son destin n'était que de construire des remparts ou de gémir sous la domination étrangère. Aujourd'hui, elle a démantelé sa citadelle et se hâte de ressembler aux villes plus heureuses, qui prospèrent depuis des siècles.

La cité d'aujourd'hui

Une immense tâche a été réalisée dans le domaine de l'urbanisme, de l'assainissement et de l'hygiène, et il n'est pas exagéré de qualifier de prodigieux les résultats atteints: plus de mille rues, dont 605 rues nouvelles d'une superficie de 3.300 mètres carrés; 3.450 maisons édifiées depuis la fin de la guerre avec près de 12.000 appartements nouveaux. Des abattoirs modernes, tout un monde de canalisations et un réseau de luxueux autobus... On sent un effort soutenu et méthodique, une volonté inébranlable de progrès et d'embellissement et une soif de construire qui fait penser aux records américains. Des parcs sont créés de toutes pièces en plein centre de la ville et il n'y a pas très longtemps les édiles parisiens vinrent spécialement étudier sur place leur aménagement.

Un charme tout particulier est d'ailleurs conféré à Belgrade par le brusque contact des deux époques et de deux civilisations qui s'y coudoient et s'y heurtent à chaque instant. Tandis que la ville moderne pousse avec une effarante rapidité, les témoins de la ville turque d'il y a cent ans subsistent encore nombreux. Même en plein centre de la ville (peut-être parce que le prix de l'expropriation a fait hésiter les entrepreneurs), on voit encore de ces masures étranges, simples rez-de-chaussée adossées à des constructions d'une note moderne des plus osées qui dressent fièrement leurs sept ou huit étages. Ces vestiges d'une époque disparue qui résistent encore à la pioche des démolisseurs, de même que les rues cahoteuses et pavées à la turque qui se jettent parfois sans transition dans les belles voies asphaltées, reportent sans transition le visiteur à quelques siècles en arrière et ne manquent pas de l'émouvoir.

Contrastes

Même constraste d'ailleurs entre l'animation toute moderne des rues et les vieux marchés dont l'achalandage et l'aspect conservent une couleur orientale.

Sur le Corso, on voit défiler la jeunesse de Belgrade mise à la dernière mode de Paris, exubérante et parlant volontiers par plaisir ou par snobisme les langues étrangères, le français surtout. Celle belle jeunesse sportive, saine et

robuste au type vigoureusement accentué, au regard plein d'optimisme c'est là vraiment l'avenir de la capitale et de la jeune Yougoslavie. Mais il ne faut dédaigner la note pittoresque donnée à Belgrade par la présence de nombreux paysans en costume national que de multiples intérêts font affluer dans la capitale. Que de variété et de richesse dans les costumes: Paysannes de la campagne belgradoise venues à la ville vendre des laitages ou des légumes, et dont la jupe de laine dégage entre ses pans relevés la chemise ornée de dentelles; jeunes filles du Banat portant plusieurs jupes superposées (une vingtaine parfois, car c'est le critérium de l'élégance et de la richesse) qui finissent par former une crinoline aux vives couleurs; Monténégrins, Bosniaques qui arborent fièrement par les rues de Belgrade le riche et traditionnel costume de leur province. Enfin, dans les quartiers périphériques, à Tchouboura, à Jatagan Mala, ce sont les tziganes qui dominent; des rues entières leur appartiennent. C'est à cette barrière que le progrès a dû s'arrêter. Car si quelques-uns arrivent à une certaine aisance, ils n'en vivent pas moins dans leur malpropreté et désordre familiaux, et rien ne peut transformer leurs moeurs. Beaucoup vivent d'ailleurs de leurs talents de musiciens exercés dans les cafés de Belgrade.

C'est là encore un charme de Belgrade que ces orchestres tziganes qui chaque nuit chantent dans tous les coins de la ville. Sous l'archet du tzigane renaissent le soir toutes les vieilles chansons, tout le folklore, patrimoine cher aux coeurs serbes et qui émeut les étrangers par son harmonie mélodieuse et par sa mélancolie où se reflètent tantôt les souffrances endurées pendant les siècles d'esclavage et tantôt l'optimisme inébranlable de la race.

La «ville Blanche»

Mais au charme mélodique et langoureux-ment oriental des nuits de Belgrade, on préférera peut-être encore la splendeur de la «Ville blanche» (en slave Beli-grad) lorsqu'elle nous apparaît dans la chaude lumière d'une belle journée, sous le ciel bleu profond et la brûlante caresse du soleil des Balkans. C'est bien une ville blanche qui monte en gradins, sur les rives de la Save, puis s'agrandit à l'infini vers le Sud. Par rapport au chiffre de sa population, Belgrade occupe la plus vaste superficie en Europe; elle s'étale nonchalamment et il semble que rien ne l'arrêtera plus jusqu'au jour où elle deviendra la capitale de tous les Slaves du Sud.

Belgrade a ses plaisirs et ses distractions. Dans le bois de Topshider, au pied de Dédignée, la garde royale offre chaque semaine à un public élégant des concerts symphoniques dans un admirable cadre de verdure; ensuite, on danse aux sons du jazz tard dans la nuit. Et le frissonnement des bois, qui entourent de toutes parts le parc, et le bruit des jets d'eau, se mêlent aux accents de cet orchestre de deux cents musiciens.

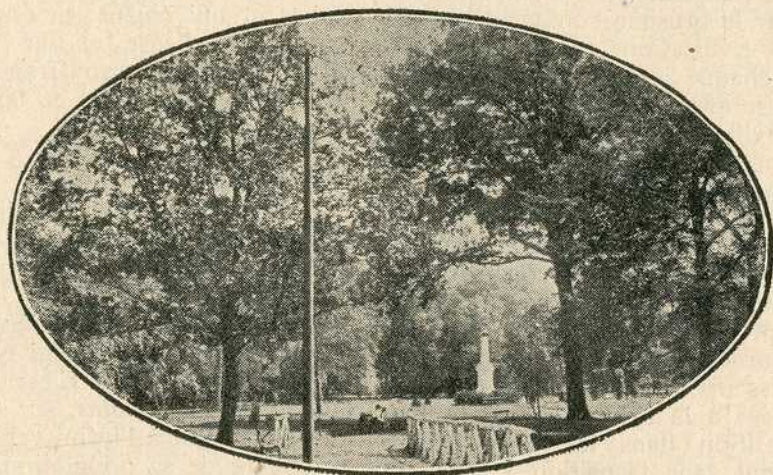
La promenade d'Avala est une des plus belles et des plus émouvantes de la capitale yougoslave. Une nouvelle route conduit en une vingtaine de kilomètres au pied d'une colline verdoyante de quelque six cents mètres d'altitude. Deux chemins en lacets, l'un pour les automobiles, l'autre pour les piétons, conduisent au sommet. C'est ici que sous un bloc de granit surmonté d'une croix, au centre d'une clairière, repose le Soldat inconnu serbe. A ses pieds, s'étalent les jardins du Srem, du Banat, de la Batcka, toute la Voievodine que son sacrifice a rendus à la patrie. Il voit à gauche les montagnes de la Frouchka Gora, où s'abritent d'antiques monastères orthodoxes, berceaux de la culture yougoslave; la Tisza, la Save et le Danube ondulent, dans la plaine, et à droite c'est Belgrade dans toute sa splendeur, jetée sur le scintillement du fleuve et se confondant avec Zemoun, sa soeur retrouvée.

Voilà ce que domine le tombeau du Soldat inconnu serbe. Ce fruste paysan est bien chez lui, sous cette terre champêtre et la nature lui fait un mausolée majestueux et impérissable. La vaine agitation humaine ne trouble pas cette paisible retraite, sublime et grandiose dans sa simplicité même. Souvent, le roi Alexandre Ier se rend seul

à Avala, et presque chaque après-midi on peut voir les petits princes, accompagnés de leur mère ou de leurs gouvernantes, jouer ou se promener dans le bois de la colline sacrée.

Ville magnifique, ville de l'avenir, capitale d'une grange nation, Belgrade conserve cependant encore un certain charme vieillot de ville provinciale. Malgré l'activité de la cour, des ministères, de toutes les grandes institutions administratives; malgré le nombre croissant des manifestations intellectuelles et artistiques, le pouls de la vie y bat malgré tout à une cadence moins fiévreuse, moins exaspérée que dans les grandes villes d'Occident. La circulation y est moins intense, la foule moins dense ou plutôt moins mélangée, car le nivellement par le bas n'est pas encore aussi sensible ici.

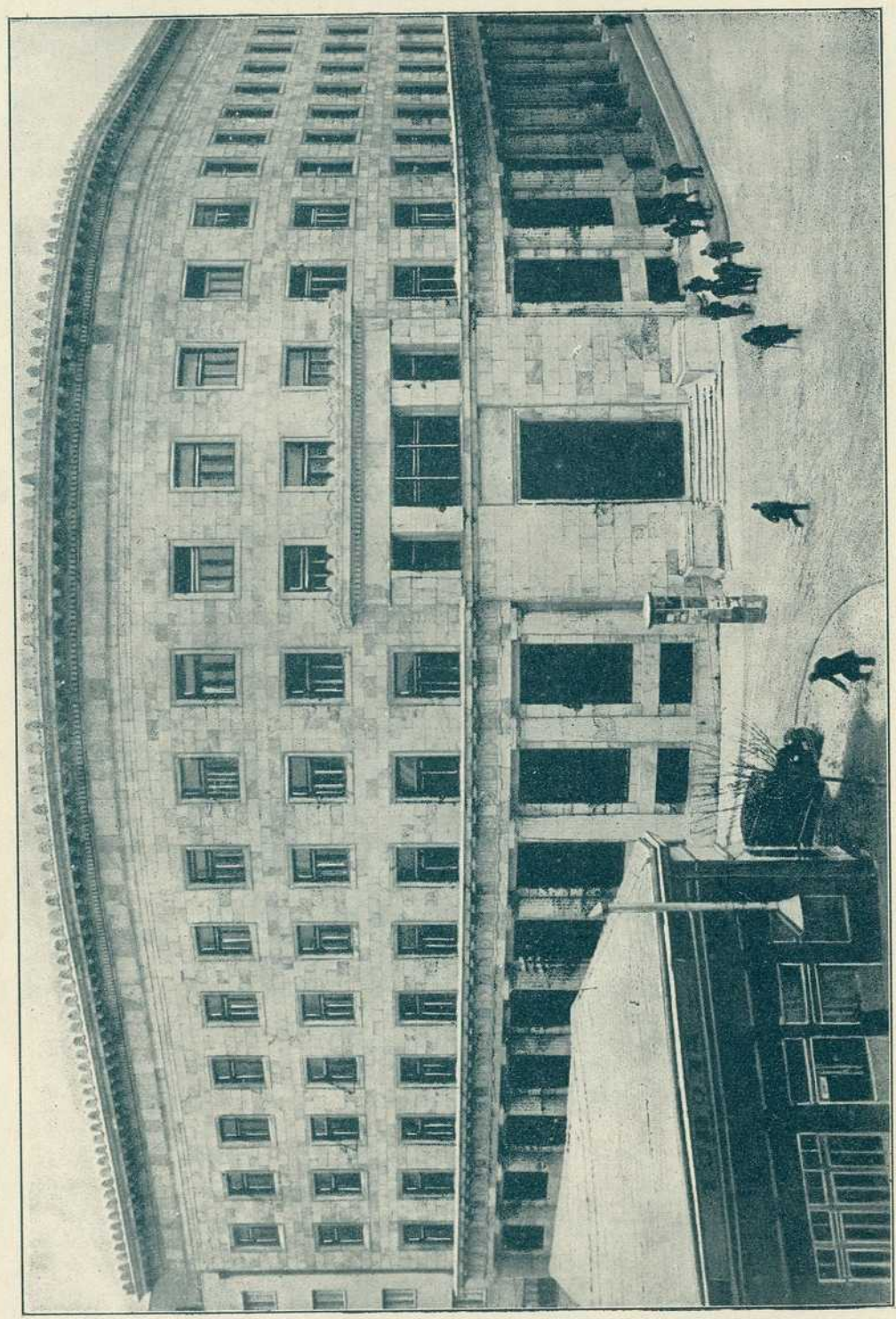
Belgrade a ainsi tous les avantages d'une capitale sans en avoir les inconvénients. Belgrade, la «ville blanche», est une belle ville, où il fait bon vivre sous la clarté dorée des jours et la douce transparence des nuits. Mais c'est aussi une ville forte qui a su se relever de ses ruines, qui a su avancer à pas de géant: son élan vigoureux vers le progrès témoigne de sa confiance inébranlable en l'avenir et en sa destinée.

WWW.UNILIB.RS

НОВИ БЕОГРАД — БЕОГРАД Д'АУЈОУРД'НУИ
УНИВЕРЗИТЕТ
КНИЖНИЦА

Угао Дечанске и Влајковићеве улице: нова палата Аграрне банке
Le coin de la Rue Detchanska et de la Rue Vlaïković: le nouveau palais de la Banque
d'économie rurale

(Из фото-архива Отсека за штампу, про-паганду и туризам О. г. Београда)

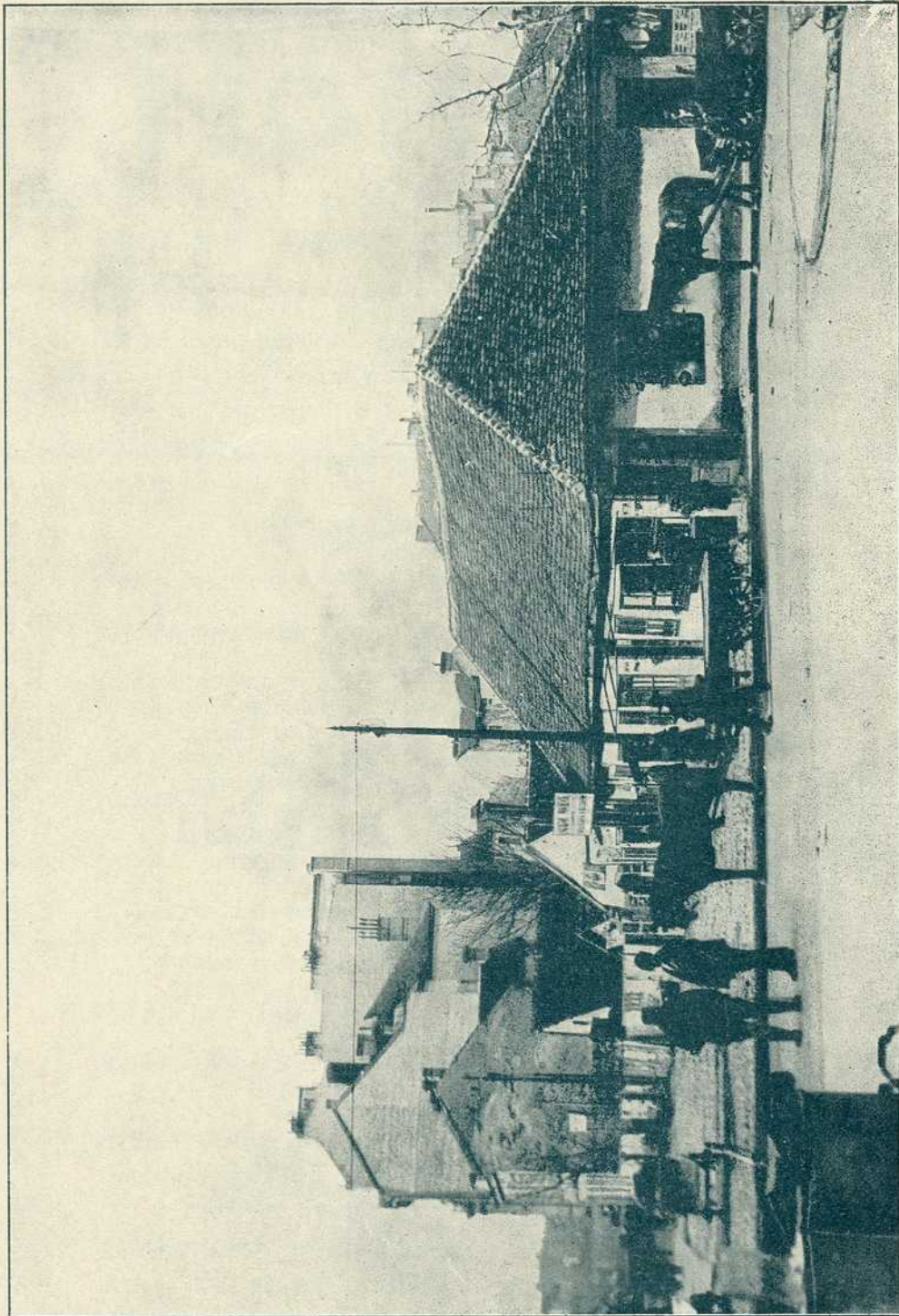
(Photo-archivé du Bureau communal de la presse de Beograd)

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СТАРИ БЕОГРАД – ANCIEN BEOGRAD

Исти угао пре пет година
Le même coin avant cinq ans

(Из фото-архива Одсека за штампу, про-
паганду и туризам О. г. Београда)

(Photo-archivé du Bureau communal de la
presse de Beograd)